

Ion Ursu.

In ziua aceea, Ion Ursu era mai necăjit decît oricînd. Se întorcea de la ogor și era necăjit pentru-că pe ogor era sărăcie și toamna trebuia să aducă zile negre.

Înnainte de a intra în sat, se opri ca să mai privească odată șesul Moldovei.

În ziua liniștită de Septembrie, soarele asfințea înfocat în unde și acolo, departe, între dealuri, unde asfințea el, Moldova părea că fierbe, roșie și mînioasă. Dincoace și dincolo de ape, șesurile tînjeau galbene și sărace; pe prundul vînat, între pete arse de iarbă, stăteau cai, nemișcați, tăind cu negru asfințitul roș; vitele suiau coasta flămînde și talanga suna mîhnită în durerea începutului de toamnă.

Ion Ursu oftă și porni spre casă pe gânduri, cercînd cu bățul toți bulgării drumului. Se gîndea bietul om: ce să facă? doar muncește el într'o părere, și tot degeaba! Nu-î nici-o înlesnire de nicăeri; nevoie orî în cotro se întoarce.

Ion Ursu nu-î nici gros, nici urît, nici greoiu din fire: îl chiamă Ursu, pentru-că așa l-a chemat și pe tată-său. E mijlociū de trup, bine legat, roșcovan; păr castaniu, pe care îl poartă tuns de cînd a eșit din oaste; obrajii arși de soare, mustața scurtă, tufoasă; ochii blînzi, căprii, supt sprîncene late. Umblă domol, vorbește rar și îndesat, cu glas întunecat și ostenit de suferință. Un biet Român necăjit, care nici-odată n'a putut să iasă deasupra nevoilor. Nu era nici prea deștept, dar nici prost nu era; nu era leneș; nu era suflet rău, nu era urît: ia, și el un om ca toți oamenii! Și-a făcut oastea și s'a însurat c'o vădană. S'a gîndit omul: Văduva e femeie care știe să ție piept nevoilor; să iaū o văduvă. Și a luat-o pe Domnica. Aū muncit din greu, aū răscolit cele optzeci de prăjini de pămînt și aū aruncat sămînța, dar degeaba,

pămîntul nu le-a dat nimic, nici în anul în-tăiū, nici în acești trei din urmă. Și de-aceia se întrebă Ion Ursu ce să facă, de-aceia e necăjit și plin de amar.

Cireada îl ajunge din urmă. El se oprește ca omul care n'are ce face, se dă în lă-turi, se razimă de gard și o lasă să treacă. Se uită la fiecare vacă: asta nu e a lui, nici asta, nici una nu e a lui; el e om necăjit, n'are la casă decît nevoe. Și iar por-nește în urma cirezii, cercînd cu bățul toți bulgării drumului. Trece prin liniștea satu-lui, printre casele care se deșteaptă parcă în amurgul de toamnă; stîlpi de fum vînat se ridică, cumpenele fîntînilor țipă ici-colo, glasuri și lătrături izbucnesc pe după gar-durile de răchită.

Ajunge înnaintea căsuței lui mohorîte, stă în drum și se uită mult la dînsa.

Părinții i-aū murit încă de pe cînd era flăcăiandru și atîta avere i-aū lăsat: căsuța asta. Cum s'a făcut, casa se dăduse după firea răposatului Ursu. Era șoldită parcă; ședea într'o rîină, cu acoperișul de pae ne-gru și zbîrlit de vînturi, și se uita năucă prin cele două ochiuri de sticlă turburi

și afumate. Tot așa ședea și bătrînul Ursu, Dumnezeu să-l erte, cînd, întorcîndu-se pe două cărări de la crîșmă, se oprea în locul unde odinioară fusese poarta și se uita la căsuța lui. Și casa și el se uita cu jale unul la altul, ca doi frați care-și aduc aminte de vremurile bune de odinioară. Acum bătrînul nu mai era și căsuța se uita tot morhorită la fecior, îl privea, cu ochii ei răutăcioși, cum se zbuciumă și cum caută să iasă deasupra nevoilor. După ce s'a însurat, a căutat omul să muncească cu drag, să prindă și el sămînță de parale. A arat, cu plug de împrumut, cele patruzeci de prăjini ale femeii și cele patruzeci ale lui, că atita loc avea, și le-a semănat, femeia a căutat să mai dea o leacă de față casei și să-i mai lumineze ochii; după aceia amîndoi s'a pus să facă gard. Aș mai trebăluit încolo, aș mai trebăluit încoace, iaca veni și toamna, după vara de secetă. Păpușoi s'a făcut te miri ce și mai nimic. Bine, nu trebuie omul să se supere, va veni norocul la anul. Dar anul a trecut și în loc de noroc a venit un copil. Și doar s'a strădănit omul, a căutat să facă și el ca ceilalți

săteni, degeaba! A cercat cumpărături la boer, dar cumpărăturile l-au înglodat mai rău. După aceea, a făcut ce-a făcut și a dobândit niște pământ la câmp, cînd s'au mai împărțit pămînturi pe la oameni. A bătut cele cinci poște înnainte și înapoi de multe-ori, dar pămîntul n'a dat nimic, pentru că era nisip. Ei, ce să mai facă omul? De vrednic om vrednic, dar dacă n'are noroc! Aū mai venit doi copiii în sărăcie, gardul a prins să cadă și casa iar se uită zbîrlită, prin ochii turburii și raii, la Ion Ursu, cum se sbuciumă și nu poate să iasă deasupra nevoilor.

Ion Ursu e amărit. Ograda nu-i ca celelalte ogrăzi ale oamenilor, e pustie, parcă i-i silă să intre. Ce are să facă? În ograda are să se uite la casa zbîrlită; în casă, la pereții vineți și plini de sărăcie. Pe urmă i-i greu de gura femeii, mai bine să treacă înnainte.

Cum pornește, iată și cumătru-său, popa Tănase, preot cuprins, vădov, care-i botezase cele trei odrasle. — Sărut mîna, ninașule. Mulțămesc, Ioane. — Popa se oprește, Ion se oprește și el.

«Încotro, Ioane?»

Ursu ridică amărît din umeri. Parcă mai știe el încotro se duce, și la ce, și de ce? Popa Tănase, rînjind, îi arată cu degetul casa mohorîtă:

«Știi, Ioane, strălucește de mîndră ce-î, zău așa!»

Ursu se uită și el la casă. Ar vrea să răspundă, dar se stăpînește. Dă din cap și pornește înnainte, amărît, stîrnind cu bățul toți bulgării drumului.

Părintele Tănase se uită o clipă după Ion, apoi intră grăbit în ograda căsuței sbirlite. E cumătru bun părintele: spune Ursului că i-î urîtă casa, dar că i-î femeia frumoasă, nu-î spune. E om bun și-l știe necăjit pe Ursu; mai bine vorba asta o spune chiar femeii.

Cînd se întoarse acasă Ion Ursu, înserase de-al-binelea și nemărginirea se umpluse de flori de aur. În casa mohorîtă, gazornița ardea pe prichiciul hornului. Popa Tănase, cu mîinile la spate, se uita cu curiozitate la icoane; Domnica mesteca mămăliguța. Focul pîlpiia leneș pe vatră și purta pe pereții vineți aripă mare de umbră.

«De unde vii, omule, așa de tîrziu? întrebă femeia.

— Ia, de pe drum.

— Așa: umblă drumurile, că drumurile aū să-ți aducă mîncare de a-gata.

— Tacî, femee, vorbi ostenit Ion; nu mă mai amărî și tu, că-s destul eū de bătut de Dumnezeū. Nu muncesc eū de mă spetesc? de ce n'am noroc?

— Ia lăsați acuma, grăi și popa, cu ochii la icoane; mare-î Dumnezeū!»

Ursu răspunse, cu greutate:

«E prea mare și prea sus, de-aceia nu ne vede!...»

Tăcură. Aripile de umbră filfiaū rar pe pereții vineți, treceau grabnice și sfoase prin ungherele goale. Pe laviță, lângă horn, dormeau cei trei copii; răsufările lor șue-
raū ușurel în tăcere. Ion se uita la dînșii, pe cînd femeia, răsturnînd mămăliguța, zicea:

«Aū adormit așa, săracii, n'aū îmbucut nimica.»

Ion Ursu voi să spue ceva, dar tăcu. Popa se întoarse cu fața la icoane și zise iar, mîngîindu-și barba cărămizie:

«Mare-î unul Dumnezeū!»

Femeia se uită la popă, apoi la bărbatu-său. Ion tăcea, cu ochii în pământ. Domnica răsturnă într'o strachină borșul cu fasole. Popa, cu ochii în mîncarea de post, zise :

«Ce avem azi? — Vineri. Poimîni e tîrg la Pașcani. Doamne, multe minuni am mai văzut acolo, în gara ceia. Lume de pe lume! Ia acolo cîștigă oamenii parale...

— Cîștigă parale? vorbi moale Ion Ursu. Or fi cîștigînd, dar alte nații!

— Și alte nații și Romîni...

Ion dădu din cap, lăsă în strachină lingura pe care voia s'o ducă la gură, privi spre copii, spre femei, apoi își coborî ochii în pământ. Domnica zise :

«Poftiți, părinte, cu noi la masă!» Apoi se întoarse spre bărbatu-său: «Da' ce stai așa, omule, și nu mînînci? Mai lasă și tu gîndurile?»

Popa își trase un scăunaș cu trei picioare și se așeză lingă cumătră.

«Mare-î Dumnezeu, zise el, la anul poate a da roadă!»

Ursu ridică capul:

«Ce zici, părinte, oare eă ași putea să intru?»

— Unde să intri?

— Acolo, la gară. Mă gîndesc și eă, părinte, că tare-s necăjit și amărit pe lumea asta... Acolo, poate s'o găsi și pentru mine o bucățică de pîne!»

Popa Tănase se scărpină în barba cărămizie și se uită la Domnica.

«Dă, Ioane, mare-î Dumnezeu! eă cred că s'a găsi. Am eă, pe-acolo, vre-o doi cunoscuți care ar putea să-ți facă înlesnirea asta...» Apoi popa adăogi, cu îndoială: «Dar te-ai gîndit tu, Ioane, că-î departe și ai să fii singur acolo, între străini?»

— Între străini, rosti trist Ursu, dar tot oiă cîștiga pînea de toate zilele și nu mi-or muri copiii de foame. Aici e urgie! n'am noroc și pămîntul nu vrea să mă hrănească...»

Și omul necăjit își plecă capul pe piept.

Maî întăiă nici el n'a priceput cum de i-a venit gîndul acesta, să se ducă prin străini, să muncească. I-a părut parcă rău de vorbele lui și de făgăduiala popei. Dar gîndul se făcu maî limpede și maî tare, cînd omul își aduse aminte de ogorul galben, peste sărăcia căruia toamna își întindea pînze vinete de moarte.

Domnica zise iar:

«Da' ia, omule, și minîncă, poate ți-i foame...»

Ursu se uită la femeie, se uită prin casă amărit și zvîrli vorbele greu, parcă voia să-și zvîrlă inima odată cu ele:

«Mă duc!»

N'a putut să minînce. Focul dormita în pînze albăstrii; popa privea cuvios la icoane, plimbîndu-și mîna prin părul roșcat. Din cînd în cînd, fura cu coada ochiului spre Domnica. Ion Ursu își rumega amărăciunile.

Într'un tîrziu, și-a mai venit în fire și s'a înțeles cu popa Tănase. Aū să plece Duminică la tîrg și popa, nici nu mai rămîne vorbă, o să-i facă binele acesta: are să vorbească cu cei mari de la gară și poate va izbuti să vîre și pe Ion la fabrică. Acolo se cîștigă parale.

Noaptea, omul chinuit de gînduri n'a putut să adoarmă. A doua-zi s'a uitat la căsuța lui zbîrlită și plecată într'o parte, care l-a privit atîta vreme, cu ochii ei răutăcioși, cum se bate cu nevoile, s'a uitat la căsuță și nu i-a părut așa de urită. Și-

toată ziua a umblat prin sat, printre gardurile de răchită, prin hudițele pline de bulgări, a coborît pe prundurile Moldovei și, ori-unde întâlnea oameni, se oprea, cerca să fie vesel.

«Mă duc după câștig!» și le spunea ce gânduri are. Oamenii îl priveau ca pe cel sărac și-l lăsa în plata lui Dumnezeu. Are să se ducă și are să vie, că Românul vatra nu și-o uită.

A-doua-zi, după ce și-a sărutat nevasta și copiii, a plecat cu popa Tănase, a plecat ca un om care se duce la primejdie asupra nopții, pe cînd casa șoldită îl privea, în zorii reci, trandafirii, cu ochii ei turburi.

La tîrg, la Pașcani, popa a umblat pe unde a umblat, a făcut ce-a făcut și a izbutit să bage pe Ion Ursu la fabrică. Pe la toacă, la spartul iarmarocului, zise Ion popei, pe cînd cinsteau o litră, de despărțire, la botul calului:

«Vezi, părinte, poate s'o mai fi îndurat și Dumnezeu de mine, că tare năcăjit am mai fost pînă acum. Eă oiă trimete parale acasă cînd oiă putea, de asta să nu ducă

Domnica grijă; numai spune-î, părinte, să se mai abată cîteodată pe la tîrg, să ne mai vedem. Și pe sfinția-ta te rog, ai grijă de niște copii sărmani, să nu lași pe Domnica...

— Nu te teme, Ioane, zise popa; n'o las eū pe Domnica, doar oameni sîntem, ce Dumnezeū!»

După ce se despărțiră și plecă popa bălăbănindu-se în teleagă, Ion rămase singur în mijlocul tîrgului, în viermătul de oameni. Și cum se uita prăpădit în urma căruței care se zbătea în nouri luminoși de colb, îi veni în minte, pentru a suta oară în ziua aceia, satul lui liniștit, gardurile de răchită, zgomotele seriū, talanga somnoroasă pe prunduri, căsuța lui urită, — și pricepu parcă de ce-î cuprins de atîta jale și de ce amărăciunea i se șue fierbinte în gît.

Chiar de a-doua-zi Ion Ursu își începū în fabrică munca cumplită a omului care nu știe nimic și care trebuie să facă ce i se poruncește. Zece ceasuri pe zi de muncă amară. În fierberea surdă a mulțimei de oameni, în haosul acela de mașinării, de foc, de chipuri aprinse, de spinări încor-

date, bietul om se pierdu întâi, crezu că i se dispică capul. Seara, cînd se văzu singur la aer curat, i se păru că răsufă în tăia oară în ziua aceea.

Munca în fierărie. Toată ziua nu mai avea hodină. Ursu 'ncolo, Ursu 'ncoace, toată ziua înghițea fum negru, cu gust de păcură. Ciocanul cel mare, cu aburî, dădea lovituri surde care zguduia clădirea ; mîni vinjoase bătea bucăți de foc în roate de scînteii, bătea nicovalele care țipa toată ziua. Și necontentit alergău, prin fum și vuet, oameni negri : cînd vorbeau, țipa în gura mare, cu ochii bulbucăți cit niște cepe și dădeau din mîni de parcă se pregătea de bătae.

Oamenii nu erau răi de suflet și Ion Ursu și-a făcut prietenii îndată. La un păhărel de rachiu se cunosc inimile. Cum a intrat în fabrică, a dat peste un cîrd de sătenii cari, ca și dînsul, înghițeau fumul cu gust de păcură și amarul.

Într'o seară, și-au mai muiat inimile c'o leacă de băutură și și-au spus toți păsurile. Pe toți îi alungase de-acasă biciul nevoii. Toți aveau o sfoară de pămînt cu

care de-abia își ținea zilele. Aă dus-o o vreme cîne-cînește, dar destul a fost un an rău, ca să-i prăpădească. Aă dat vitele pe nimic, ca să nu le mai vadă pierind, aă pornit în lume după cîștig și acuma muncesc crunt pentru o bucată amară de pîne. Ion Ursu își asculta povestea lui chiar, în vorbele tovarășilor, întunecat și gîndindu-se cu durere la casa pustie. În seara aceea, de necaz, aă băut toți mai mult și aă stat pîna tîrziu, privind-se cu ochi sucloși, cu coatele pe masă, cu capu 'n palme, supt lumina galbenă. Glasul lor suna trist și rar, ca la un priveghiū.

S'a obișnuit cu greu în lumea aceea nouă, dar s'a obișnuit. Tîrgușorul plin de crîșme era tăcut și fierbea numai cînd atelierele vărsaū șuvoiul negru al sutelor de lucrători. Flașnete cîntaū printre casele urîte, grămădite cu frică unele în altele; melodiile plîngătoare colindaū străzile înguste innălțînd în văzduhul liniștit romanțe melancolice. Copii zgomotoși își vînturaū zdrențele pe supt sălciile scuturate de cei dintăi fiorî ai toamnei, pe malurile pîrăului vînat, care întovărășește șoseaua.

Cînd lucrătorii umpleau crîșmele și casele, porneau certuri. Femeile mari și grase eșeau în uliți, chemau copiii, răcneau cu glasuri ascuțite și întindeau brațe goale, care părea enorme în rumeneala amurgului. Lucrătorii, greoi, își fumau pipele la ferestre și mormăiau cu glasuri surde.

«Ce este, mamă?»

Alții veneau veseli, își priveau cu ochi sticloși femeile totdeauna mai bătrîne decît ei și răspundeau moale răcnetelor:

«Numai un păhar, babo!»

Femeile își mai duceau o vreme strigătele, cu minile în șolduri, își urneau greoaie trupurile mari, se descărcau pe copii, apoi se liniștea, în luminile tot mai șterse ale amurgurilor de toamnă.

Seara, pe malurile pîriului vînat, pe supt pletele sălciilor, rătăceau perechi tăcute: dragostea mai avea puteri încă, după ziua aspră de muncă. Iar flașnetele cîntau somnoroase prin crîșmele înfundate. Cîteodată, cînd se deschidea ușile cu sticle aburite, năvăleau triluri sperioase în întunericul rece de toamnă și porneau pe străzile înguste, spre cîmpii; și iar se făcea liniște și flașnetele gemeau

somnoroase, ca într'o depărtare adincă. Fustele albe ale fetelor însemnau pete albe în întunecul sălciilor.

Era vieață străină în târgușorul acela de lucrători, crîșmele erau totdeauna pline de oameni și de cîntece, mai ales cînd venea chenzina, sau *fasonca*, după cum zic lucrătorii de-acolo. Ion Ursu se obișnuia cu vieața târgușorului mai greu, dar cu furnicarul crîșmelor întunecoase se obișnuia ușor de tot. Oamenii erau toți veseli, toți erau frați în mijlocul păharelor și în nouri vineți de fum de tutun.

La una din petrecerile chenzinei, s'a în-prietenit el cu Vicenty Hleba.

Îndată după *fasoncă*, — era pe la sfîrșitul toamnei, — valul negru de lucrători umplu crîșmele. Ion Ursu intră și el, c'o grămadă de fierari, la Barbălată. S'a așezat mai la o parte ca un străin ce era. Iar crîșmarul începu să vorbească cu dragoste lucrătorilor:

«Știi, am adus un vin negru, acum, de la Odobești, să-ți lingi buzele nu altceva... — Și-și punea cele trei degete, cu care faci cruce, pe buzele mari, închipuind săru-

tarea. — Bun vin! șpirt, zău șpirt! — Apoi cătră alții: Dumneavoastră știu că vă place drojdia, am niște drojdie, halal!..»

Ion Ursu văzu cu mirare că deodată Barbălată se oprește și face lucrătorilor, cu ochiul, semn spre ușă. Se întoarse și el.

Citeva femei se zbăteau la ușă, roșii, mînioase, c'o falcă 'n cer și cu una în pămînt.

Crîșma tăcu pe dată. Femeile se zvîrliră ca leoaicele, care spre crîșmar, care spre bărbați. Răcnetele ascuțite porniră.

«Așa? Nu ți-e rușine obrazului! deșerți buzunarele bărbaților... Ticălos! hoț! — Acasă, copiii crapă de foame și tu aicea crapă de băutură! Cine! Hai acasă!»

Răcnea, unele cu mînilor 'n șolduri, altele vînturînd cu tărie brațele groase. Și ocările curgeau gîrlă, cumplit de puternice și de dezvălitate.

Dar domnul Barbălată nu băga în seamă nici răcnetele tari, nici ochii mînioși; domnul Barbălată cerceta, într'un colț, foarte atent, un catastih. Iar bărbații primiră furtuna cu liniște.

«Ce este, mamă? ce este, bătrîno? nu

vă supărați așa, mă rog! Iaca mergem îndată acasă, după ce-om gusta un păhărel. Numai unul, zău așa, și mergem... Așa e că bei și tu, mamă, un paliciu? Barbălată a adus acuma niște vin bun de Odobești, să-ți lingi buzele, și niște drojdie, halal!»

Femeile, încet-încet, se potoleau și se dădeau pe lingă mese.

«A adus vin bun și drojdie bună?

— Da-da. Ei, ce-ți spuneam eă, dragă? de ce te superi? Şezi coea. Un păhăruț numai....

— Unul, da; dar mai mult nu.

— Unul, babo, numai unul! Ei, domnule Barbălată!»

Domnul Barbălată zvîrli catastihul.

Ion Ursu auzi un rîs liniștit alături. Se întoarse. Rîdea un Polon tînăr, bălan și bîrboș. Ion îl privi; Polonul, rîzînd foarte vesel, începu să vorbească într'o romînească stricată:

«Îți place? Îndrăcită muerea, dar și bărbatul al dracului! Stăi, bătrîno, haide să tragem un păhărel, numai unul! Și păhărelul se deșartă de treizeci de ori. De-acum pînă în ziuă o țîn; pe urmă aă să

se certe, căci paralele se sfîrșesc. Al dracului! Și asta se întîmplă la orice fasoncă. — Leahul începu a rîde și a clipi, dădu cu pumnul în masă, apoi se liniști deodată. — Te uiți la mine? urmă el, tainic; parcă eū sînt mai de treabă? Nicî eū nu mă ușnesc de-aici pînă ce n'oiū fi mai ușor. Pe mine paralele mă încurcă! Dar încaltea eū n'am nimic în vieața asta, nimic! — și iar bătu cu pumnul în masă — nimic! nicî copii, nicî femei, nicî rude, nimic! Ce să fac eū cu paralele? Mîni-poimîni crăp într'un șanț...» Se opri, clipi șiret dintr'un ochiū și începu a urla: — Hei! domnule Barbălată! nu ne uita, iubite; mai poftim și pe la noi! Împărtășanie, domnule Barbălată!»

Ion Ursu și cu Vicenty Hleba s'aū în-prietenit degrabă. După două ceasuri își spuneau durerile vieții, deșertînd cu dragoste păharele.

Vicenty bătea din cînd în cînd cu pumnul în masă și clipea dintr'un ochiū repede, parcă-î era frică să nu-l vadă cineva. Altfel vorbea liniștit și frumos și lui Ion Ursu îi plăcea cînd îl auzea schimonosind cu

vintele și făcînd întorsături străine. Vinul venea sticlă după sticlă și păharele nu stătea o clipă deșarte.

În jur rîsete întinse pornea, une-ori se ridica glasuri amenințătoare, era zarvă; flașnetă suspina somnoroasă, într'un colț, romane bătrîne; citeodată se oprea gemînd și ofta istovită.

Și Polonul vorbea despre viața lui din patria nefericită, ca și cum ai vorbi despre niște visuri triste, pe care mîni le vei uita. — Acolo, în Lembergul cel mare, era aur mult, era soare frumos și sărăcie cumplită supt lumina soarelui. De veră își aducea aminte cu greu: îi rămăsese amintirea unui soare cald, a unor uliți pline de praf și a unui stol de copii săraci și veseli. Între copiii aceia se vede și el. Numai ernile a rămas săpate în sufletul lui, cu îngrozitoarele vaete ale unui popor flămînd. Pine! pîne! Hleba! hleba! — Se vede apoi printre nefericiții aceia, copil încă, părăsindu-și patria și poposind într'o țară verde, cu cîmpii mănoase, pline de soare, într'un tîrg nou, plin de pîne. Aici erau bani și poporul flămînd s'a săturat. Numai el nu

era sătul totdeauna, pentru-că era singur și orfan. Oamenii erau buni cît aveaș parale multe, și parale multe aveaș numai înaintea de a intra în crîșmă. Pe urmă trebuia să rabde și să colinde casele, cînd îi era foame; și femeile miloase îi dădeaș pîne. I-aș dat și pîne și nume: de-atunci îl chiamă așa: Vicenty Hleba, adică Vicenty Pîne. — Pe urmă s'a făcut flăcău și aș venit și pentru dînsul vremi bune; a prins să cîștîge și el parale. Aici dac'a ai două brațe nu mori de foame. Dar el n'are nici rude, nici femei, nici copii, nimica. El e singur și parale nu-i trebuie. Ce să facă cu paralele? Mîni-poimîni crapă într'un șanț... Pînă atuncea bea și trăește bine. De ziua ce vine nu-i pasă. Bate cu pumnul în masă: «Aici sînt totdeauna bani, găsești oricînd pîne caldă, trandafir, vin și femei!..» Mîni chiar dac'a muri, rău nu-i pare: aș să-l îngroape într'un pămînt binecuvîntat!

Și clipește tainic dintr'un ochiș: «Ei, domnule Barbălată, nu ne uita, iubite; mai poftim și pe la noi. Împărtășanie, domnule Barbălată!»

Lămpile ardeau ca niște tăciuni prin fumul vînat și prin zarva bubuitoare, și cei doi tovarăși își dezvăleau sufletele, cu capetele apropiate, cu ochii strălucitori deasupra păharelor pline. Glasurile lor erau întunecate de suspinele flașnete, care îngina, obosită și somnoroasă, romanețe bătrîne.

Prietenia cu Vicenty Hleba a adus nopți de petreceri, chefuri cu lăutari. Leahul era prietenos și bun la suflet ca pînea cea caldă și avea un fel de slăbiciune pentru Ion Ursu; nu putea să bea un păhar de vin, dacă nu era și Ursu să cins-tească cu el, — și niciodată nu se opreau la un păhar.

Satul prindea încet-încet să se întunece în mintea omului. În două luni a fost de două ori acasă și acuma, în urmă, nu i-a părut rău că s'a întors la fabrică. De altminteri femeia zicea că o duce bine; copiii erau sănătoși. Popa, cînd se mai abătea pe la tîrg, spunea mereu același lucru: — Domnica e bine, copiii sînt rumeni și sănătoși.

«Nu te teme, Ioane, că n'o las eū pe Domnica, ce Dumnezeu!»

Și Ioan mulțamea părintelui, îi săruta mina și trimetea celor de-acasă cîte un pumn de parale.

Toamna a trecut așa. Prietenia cu Hleba s'a legat tot mai strîns.

În zilele de sărbătoare, cei doi prieteni rătăceau prin împrejurimile tîrgușorului : ori spre Siret, pe șoseaua largă, străjuită de sălci, ori pe linie, prin mijlocul miriștilor sure. Și seara aducea chef și voce bună în crișmele mohorîte.

Tîrgușorul își ducea în chip firesc viața străină și lui Ion Ursu nu-i mai părea acum nimica deosebit. Cetele gălăgioase de copii, femeile mari cu răcnete aspre, petrecerile de seară, perechile de tineri pe supt sălciile pîrăului, toate i se păreau obișnuite. Și viața curgea...

Toamna a trecut nebăgată în seamă, cu frumusețile ei melancolice.

Dimineața, cătră răsărit, neguri de argint înghițeau flacărele soarelui, neguri sure învăluiau dealurile și pădurile de pe zare ; numai deasupra văzduhul era albastru-palid și în răcoarea înălțimilor suspinau prigoarii singuratice. O adiere da fiori, aducea

oftările toamnei. Lucrătorii treceau grăbiți prin crișmele scunde, înainte de a începe lucrul. Când treceau peste podețe, sălciile picurau rouă rece; ei se zgribureau înfiorați în bluzele subțiri, albastre.

Soarele cernea apoi lumina gălbue și, prin căldura prietenoasă, stolurile de copii în zdrențe se zbieguiau cu veselia unor vrăbii gălăgioase. Vânturi grăbite treceau ducând foi galbene, pîrăul vînat trecea ticnit ducând foi galbene.

În amurgurile colorate crișmele se deschidea, înghițeau valurile negre de lucrători, și vieța curgea și se prăpădea încet, pe nesimțite. Tîrgușorul se liniștea în lumina tristă a serii de toamnă, cîmpiile adormeau împrejur odată cu zgomotele nelămurite. Arare, căruțe, trecînd grăbite pe departe, amintea larma înăbușită a căderilor de apă. În noaptea rece lumini roșii se aprindeau, tresăreau speriate de suflările toamnei.

Vieța curgea. Fierăria se umplea de fum, de bubuituri surde, de țipete de nicovală; oamenii negri munceau din greu, spinările se încorda, glasurile răgușite

spintecău negura cu gust de păcură, — și Ion Ursu muncea și el de dimineață pînă 'ntr'amurgul muncă amară, pe urmă valurile negre îl mînau spre Barbălată.

«Trebue să bei! zicea Vicenty Hleba; altfel se pune funingine în gîtlej...»

Și se puneau prietenește: un păhar, două, trei, pe urmă se pierdea șirul.

Așa a trecut toamna.

Pe-aproape de Crăciun, într'o Duminică, Ion Ursu se sue în deal, la tîrg. S'apropie Crăciunul și o fi venit cumătrul popa cu vești bune de-acasă, să-l ia pe sus și să-l ducă într'o goană, spre căsuța zbîrlită: să facă și el sfintele sărbători ca orice gospodar. Sue în tîrg, umblă încolo, umblă încoace, norod mult și îndesat ca într'un stup. Tîrgul bîziiia ca un bondar uriaș. Aha! iaca și căruța popei!

S'apropie repede, c'o bucurie copilărească. Acuma parcă se gîndește cu jale cum de a uitat atîta vreme de vatra lui! Popa așează căpestrele cailor, Domnica rînduește niște cumpărături în căruță.

Ion se gîndește: Ce bucurie am să le fac! — Se apropie încet.

«Bună-ziua, oameni buni!»

Domnica ridică ochii și rămîne locului ca o stană, cu gura căscată, fără de nici un cuvînt. Popa se întoarce și răspunde cu jumătate de glas:

«Mulțămim!»

Și popa și Domnica își zvrîl o privire repede; tac. — De bucurie! gîndește Ion; apoi așteaptă să se înceapă vorba.

Popa tace, se scarpină în barba roșie și nu poate potrivi căpestrele. Domnica și-a plecat ochii spre cumpărături. Și Ion Ursu nu pricepe, dar i se pare că a căzut de undeva, de sus, a căzut și cade, și cade...

«Ați mai venit pe la tîrg? (Parcă vorbește cu niște străini.)

— Da, am venit... zice popa Tănase. Domnica tace.

— Da' băeții... sănătoși?

— Sănătoși...»

Și iar tac. Săracul Ursu! la ce se aștepta ei! Caută să mai zică o vorbă și nu găsește, nu știe de ce să mai întrebe. Și parcă i-e silă să mai întrebe de ceva. Stă așa, la doi pași de căruță, se uită la Domnica, se uită la popă: ce drăcul! nu mai

sfirșeste cu căpestrele celea! — Însfirșit popa a potrivit căpestrele de funie pe capetele cailor și Ion răsuffă mai ușurat. De bună-seamă că popa are să-l îmbie: «Hai! și-î face Crăciunul acasă!» Dar popa se uită la dînsul ca la un străin.

«Ei, cum o mai duci pe aici, Ioane?

— Bine, sărut dreapta...

— Apoi tot bine să dea Dumnezeu-Sfîntul!»

Atîta. Popa iar tace. Lui Ursu parcă-î vine să le spuie: «Ce vă uitați la mine ca la un străin?» Dar tace. Cearcă apoi să lege iar vorba:

«Acù nu prea am parale... fasonca-î joî...»

Deabia acum se descleastă și gura Dominicăi:

«Apoi nu prea ducem lipsă, Ioane...»

Ion Ursu iar nu știe despre ce să mai întrebe; Domnica tace; strîmtoarea ciudată îi cuprinde pe toți; se uită unul la altul cu priviri străine. Totuși nu pot să se despartă așa, fără de nici un cuvînt, și părintele Tănase e om detreabă și i-î milă de Ursu:

«Iaca, Ioane, îmi pare tare bine că ți-a venit inima la loc.»

Dar lui Ion numai la loc nu i-a venit inima. Însă părintele știe el ce știe, a luat pe departe pe Român și i-a vorbit de multe lucruri: iaca așa, iaca așa...

Ion asculta, dădea din cap, și din potopul de vorbe al cumătrului a priceput că despre sfintele sărbători nu s'a spus nici un cuvânt.

«Apoi s'auzim de bine!...» zice la urmă preotul, — și Ion Ursu rămîne neclintit la marginea drumului, privește cum se pierde căruța părintelui Tănase în piclă și i se pare că tot astfel și viața lui se prăpădește și se înstrăinează de căminul și pământul bătrîn.

I-au venit multe gânduri omului năcăjit despre bunătatea părintelui și despre cinstea Dominicăi, dar gândurile-s gânduri. Și n'a avut cînd să clocească gândurile negre, căci s'a întîmplat să se întilnească așa, pe negîndite, prin mulțime, cu prietenul lui cel bun. Aū pornit să cinstească amîndoi un păhar. Aū cinstit un păhar, pe urmă aū cinstit mai multe. Ion Ursu deșerta bău-

tura, dar inima la loc nu-î venea, și parcă s'a mai ușurat cînd și-a spus unui prieten durerea.

Vicenty îl asculta cu ochii la păhare, dădea din cap în răstimpuri cu chip că-l înțelege și-î punea cu-deasila păharul plin în mîină.

«Bea, frate Ioane, las' că-ți trece! Băutura spală durerea...»

Și i-a trecut lui Ursu durerea. Pe la miezul nopții, de gît cu Hleba, cînta și frămînta pămîntul în loc, cu păharul pe jumătate gol în mîină. Scripcile țipaū speriate și porneaū cu greutate pașii leneși, ca de plumb, ai celor doi prietenî.

Ion Ursu bea de supărare, Vicenty Hleba de prietenie. Amîndoi de-abia mai puteaū duce păharele tremurătoare la gură. Se opreaū din cînd în cînd, priveaū pe cei dimprejur cu ochi osteniți, își întindeaū buzele în niște rîsurî tăcute și zădarnice. Scripcile iar tresăreaū cu țipete de spaimă și pașii ca de plumb iar tresăreaū leneși, greoi.

Și vieața curgea necunoscută și umilită, în fumul negru cu gust de păcură, în

crișmele pline de abur și de miros de băutură.

I-a venit într'un rînd lui Ion Ursu gîndul să pornească acasă, să facă Crăciunul la vatra lui, și a ciocnit, de ducă, un păhărel cu Vicenty Hleba. Pe urmă s'a gîndit că se poate duce și mîni, și noaptea a petrecut-o chefuind. După aceea a ascultat sfaturile prietenești și nu s'a mai dus. Acuma era și el om, pricepea rostul vieții.

În vremea celor trei zile ale sfîntului Crăciun, a cîntat, a băut, și sfirșea un chef ca să înceapă altul. În jurul lui era veselie mare, sărbătoare și frăție. Femeile mari și grase erau blinde ca oile, se sărutau prietenește cu toți bărbații și chefuiău la olaltă. Copiii curăței se hîrjoneău, rideău, jucau împrejurul părinților și goleaă pe furiș păhărele începute. Iar afară flăcăii și fetele își duceau veselia și tinereța amestecată de petrecere și sărbătoare prin pinza albă de omăt, pînă la oglinda verzue de ghiată, care se întindea în mlaștină la o margine a tîrgușorului. Acolo patinele îi duceau în zbor de vînt, obrazurile erau roșii, ochii

scînteetori și brațele se strîngeau mai cu putere.

Fabrica nu mai chema, în vremea asta, lucrătorii, cu boncăluitul ei de taur. Peste zi și seara nu mai speria tîrgușorul amețit. Pe pîrău se pusese punte albă, deasupra sălciile înfloriseră alb de nașterea Mintuito- rului, și de la un capăt la cellalt al tîrgu- șorului gării, crișmele vesele răsufiau pe ușile umblate aburi cenușii în iarna albă. Și toate crișmele cîntau, tot tîrgușorul cînta, beat, de sfînta sărbătoare.

După sărbători vieața iar prinse a curge regulat.

Pe șesurile Siretului, tîrgușorul pătat de pînze de omăt părea o fiară pestriță, pitită la marginea unei pustii albe; aburi cenușii de vieață pluteau deasupra, în văzduhul rece.

Și lucrătorii iar treceau grăbiți pe pode- țele ninse, zgriburiți în bluzele albastre. În tăcerea zilelor de iarnă, doar copiii gă- lăgioși, înfășurați în haine vechi murdare, băteau ghețușurile pîrăului vînat cu ciubo- tele părinților lor. Numai nasurile roșii li se vedeau din grămada de vechituri. Arare, cînd se deschidea ușile grele, blănite, aburi

calzi năvăleau afară din casele strîmte. Femeile mari nu se mai certaŭ decit cînd venea fasonca și atuncea se certaŭ ca să aibă și ele partea lor de băutură la petrecere.

În apusurile senine, întinderile albe din jurul tîrgușorului sclipeau în ape viorii; stilpul de fum al fabricii părea străveziŭ și tăia cu o dungă mare, vînată, marea înfocată a asfințitului; veselia lucrătorilor năvălea gălăgioasă pe hudițele surîmte.

În nopțile negre de vijelie, vieața se stîngea curînd. Numai tericiții cari mai găseaŭ bani în fundul buzunărilor se înfundaŭ în crișmele mohorîte. Suflările ernii umpleau văzduhul de fiori; de-departe veneau buibuituri innăbușite, izbucniri mai grele ale vijeliei. Groaza trecea ca o pasere uriașă și supt filfiitul ei pulberea de omăt se aduna în troene. Secerea lunii eșea palidă de frică din noianuri negre, vîntul gema aducînd cu el spaima neștiutului. Luminile gării clipeau jalnice în noapte, ca niște ochi în agonie.

Luî Ion Ursu nu-î păsa de iarnă pentru că în crîsmă niciodată nu-î frig. Două pă-

hare îl făceau să uite de viața trecută, trei păhare îl făceau să prindă gust de băutură și de veselie. Iar Vicensy Hleba era un prieten cum nu se mai află. Cînd trîntea el păharul pe masă, cînd își ridica el ochii albaștri și barba bălae și cînd răcnea: «Împărtășanie, domnule Barbălată!», îți venea să-l îmbrățișezi. Și chiar se îmbrățișeau prietenii. Cînd începea flașneta gemete de inimă albastră, amîndoi țineau hangul cu glasuri răgușite, pînă ce-i pălea jalea. Atunci Ursu prindea să fluere doina și Vicensy sta cu ochii ațintiți în ochii lui, tăcut, cu fața galbenă. Și zicea Leahul: «Vezi, frate, îmi aduc aminte de țara noastră... Știu că n'am s'o mai văd niciodată!» Iar Ion Ursu tăcea și amîndoi se priveau muți. — Rare-orî jucau. De-obiceiū cîntau, orî se priveau tăcuți, cu fețele sarbede, cu capul în palme, deasupra păharelor pline cu băutură galbenă. Cînd începeau să bea, vorbeau rar, sorbeau cu silă păharele, parcă voiau anume să se îmbete. De la al treilea orî al patrulea păhar se mai dezmorțeau. Polonul zîmbea:

«Am gust de băutură...»

Iar Ion Ursu zîmbea și el: «Cred și eă!»

În crîșmă plutea umezeală caldă ca într'o bae de vapori, miros de băutură, fum de tutun; lămpile luminaă slab în pînzele de aburi. Beția celor doi prietenî era duioasă, niciodată o vorbă rea nu eșise din gura lor. Tîrziă eșeau alături, țînîndu-se cu minile de după cap.

Iarna a fost grea, plină de viscole, și Ion Ursu n'a putut să se ducă niciodată pe-acasă, nici cu oamenii din satul lui nu s'a întîlnit la țîrg. Dealtminterî nici nu s'a gîndit de multe-orî să se ducă.

Cînd își aducea aminte de copii, de nevastă, de casa plecată într'o parte, îl lovea jalea, îi era dor, ar fi vrut să se ducă parcă, dar gîndul acesta n'a prins rădăcină niciodată.

Își mai aducea aminte de întîlnirea dureroasă dinnainte de Crăciun și sta pe gînduri: tulburarea trecută iar venea și un început de mînie îi aducea multe prepusuri. Treceaă însă toate, mintea lui nu putea să ție multă vreme un gînd; în vuetul de ciocane și'n fumul negru, orî în aburii crîșmei, gîndurile fugeaă speriate. Numai noaptea,

înnainte de a adormi, i se închegaŭ icoane, dar îndată oboseala și somnul le ștergeaŭ.

Decînd vieața aceasta nouă îl prinsese în vârtejul ei, simțea că se schimbă. De trăit trăia bine, n'avea grijă de nimic, pe-trecea, dar o oboseală ușoară îi învăluise sufletul; nu mai putea gîndi cu putere; hotărîrea și voința nu intraŭ în vieața de toate zilele: muncea, se mișca ca o mașină, după poruncă... Cînd Hleba îl îmbia la cînte: «Haî!», nu răspundea nimic și se ducea. De-l vedea trist, Leahul pricepea că-l încheștează dorul de-acasă și erau de ajuns cîteva vorbe: «Dar lasă gîndurile, frate, o vieață avem!» și Ion îi da dreptate și se mira el singur cum îi vine așa de ușor nepăsarea. — Cîteodată, rar, îi veneaŭ chiar porniri să nu mai dea pe-acasă. De ce aŭ vorbit cu dînsul ca cu un străin? Cine știe! poate între popa și Domnica lui nu-î lucru curat. Și gîndurile erau totdeauna obosite, icoanele șterse. Numai copiii, cînd îi vedea în vis, și gîndul la pămîntul bătrînesc îi umezeaŭ cînd și cînd ochii. Atunci nu era altă scăpare decît prietenia lui Hleba, o

vorbă de îndemn și cîteva pähare la Barbălată.

Așa trecu iarna. Omul era mai tras la față, ochii erau mai adînci și se întunecaseră; își lăsase barbă, o barbă ca mătasa uscată de păpușoi; pășea leneș ca toți lucrătorii, cînd se întorcea seara de la lucru, și era într'un gînd cu Vicenty Hleba cînd treceau pe dinnaintea lui Barbălată.

Își făcuse strae strîmte, după sfatul prietenului: bluză albastră, pantalonî albaștri. Dimineața tremura de-acasă pînă la fabrică; seara tremura de la fabrică pînă la crîșmă. Acuma se deprinsese și cu felul de vorbă al lucrătorilor străini. Cînd se afla între Leși, zicea: «Adă la mine un pahar de rachiü...», ori: «Cintă, că-ți dau un bacșiș eu ție...» În loc de «fabrică» zicea *verștat* și suduia și el scuișind: «*Pceacref sobacea!*» Nu că-și uitase vorba, dar așa vorbeau tovarășii și-l luaü și pe el înnainte. Afară de asta făcea o mare plăcere lui Vicenty cînd înjura pe leșește. — Cînd avea chef și auzea pe cineva povestind, striga de-departe vesel: «Leagă cățeaua!...» ori: «Las'că știü!», și rîdea și el, și rîdea

și Hleba. Nu erau scornituri de-ale lui; așa spunea toată lumea, așa spunea și el. Și astfel își ducea vieța; Domnica, copiii, pământul, nu prea-î necăjeau gîndurile; iar ochii răutăcioși ai casei șoldite se închi-deau, nu-î mai aminteau de zdruncinul de odinioară.

Așa ă trecut iarna.

Într'o Duminică din postul mare, cu o săptămîină înainte de Florii, prietenii suiră în deal, la tîrg. Sătenii foiau în lumina de primăvară; crîșmele gemeau de lume. Ion Ursu privește straele albe și curate care flutură în toate părțile, își aduce aminte de multe zile senine pe care le-a uitat, inima îi tresare mai fierbinte. Altul era Ion Ursu odată și altul e acum!

«Ascultă, Hleba, spune drept, m'am schimbat eu mult?»

Cum? Firește că s'a schimbat. Acuma s'a mai îngrășat, acuma e tîrgovăț; s'a schimbat, firește!

Tîrgușorul e mai luminos în primăvară, supt cerul curat. Pe șindrila plină de mușchiu verde a unei dugheni, două giște vinete stau liniștite și privesc cu luare-a-

minte lumea. Negustorii prind pe țărani de pulpanele sumanelor și-i trag spre mărfurile pestrițe și proaste. La capătul unui pod, un calic cîntă cu glas răgușit și plîngător: «Îndurați-vă, fraților, nu treceți pe lîngă orbul, săracul! Bogdaproste, lume dragă, bogdaproste!» — În crîsmă, lăutarii urlă; scripcile țipă gîtuite. Pe la colțuri cer milă flașnete răgușite, pe care stau cumiți guzganî albi, cu ochișorii negri ca gămăliile de bolduri.

Prietenii rătăcesc prin norod. E zarvă mare în soarele luminos și tînăr. Ion Ursu caută cu ochii vre-un cunoscut; ar vrea să afle vești despre satul lui, despre căsuța zbîrlită, despre copii, despre Domnica; inima i se deșteaptă la suflările primăverii.

Într'un răsptimp, Hleba întreabă:

«De ce ești așa de întunecat, frate Ioane?»

Ion nu știe ce să răspundă. Se oprește în larma surdă, se uită gînditor în jurul lui. Dar Hleba e al dracului, el știe ce știe, și deodată zice:

«Mie mi-e sete, Ioane!»

Iar Ion crede și el că altceva mai bun n'are de făcut de cît să-i fie și lui sete.

Și amîndoi intră într'o crișmă. E o inghie-suială de n'ai unde arunca un ac. Într'un colț un țigan își întinde gîtul lung și, cu ochii în bagdadie, scoate niște țipete de te-apucă groaza; alături altul, cu capul plecat pe umărul stîng, își chinuește vioara, — și strunele gem de durere.

«Jupîne, un litru de vin!

— Îndată, îndată!»

Lume multă, beție. Ion Ursu se uită la sătenii și-și aduce aminte de satul lăsat în urmă. În bezna minții lui pătrund deodată sulii de lumină și ochii i se luminează de o duiosie trecătoare. Hleba pricepe și nu-l lasă la nevoie:

«Da' bea, frate Ioane; ia, că se răcește!»

Și Ion Ursu își întinde buzele într'un zimbet lung și trist și-și poartă mina asupra paharului. E cald, gîndurile se întunecă din ce în ce mai mult, ochii se aprind.

«Jupîne, înc'o garafă!

— Îndată, îndată!»

Și în zarva cea mare, Ion Ursu zărește pe cuscrul Chirilă din satul lui și-i face semn cu mina. Cuscrul Chirilă se apropie cumpănindu-se și Ion Ursu n'are nevoie

să întrebe, căci Chirilă vorbește singur.

«Aha! bine te-am găsit, cuscre Ioane!... Bre... d'apoi te-ai boerit... bre! te-ai făcut târgovăț cum văd eu... Thiiii!... te-ai schimbat, cuscre Ioane!... — Dar mai întâiu știu ce?... Eu zic să bea paharul ista.... Să trăești! să trăești, măi *cucoane!* Bre, da' am băut azi... Știi, eu is beat acū... turtă, măi! da'tu nu te uita la asta... Tu, dă, ești târgovăț... noi măi așa, oameni măi proști... ca la țară... He-he-he! da' să-ți spun ceva, zău să-ți spun ceva... zău... he-he-he! Știi, măi frate... Domnica... ei, ce te uiți așa la mine? Nu mă cunoști? Da! după sfintele Paști avem să bem la cumătrie... he-he-he-he! să fiu al dracului dacă n'o să bem! Bre... da'm'am îmbătat, bre... al dracului! turtă!... Da' acū nu măi poate boteza părintele... nuuu... Dar tu nu te uita la asta... Părintele, sireacul, să trăească!... Ei, ce te holbezi așa la mine? parc'ai vrea să mă strângi de git! Caută-ți de treabă, ce știu eu?... Dă... noi sîntem oameni măi așa... măi proști... ca la țară!»

Ion Ursu a 'incremenit în locul lui și parcă nu măi pricepe nimic. Iar cuscrul

Chirilă vorbește înnainte, ploconindu-se din trei în trei cuvinte. Hleba se strîmbă de ris și trîntește cu pumnul în masă, de sar păharele zîngănind. Apoi înșfacă un paliciu și-l pune în mîna lui Chirilă, și omul rînjește, poticnindu-se:

«Dă... să nu fie cu bănat... noi sîntem mai așa...»*

Ion vede ca printr'o pînză vînată casa lui mohorîtă — și icoane și gînduri amestecate trec, se învîlmășesc prin zarva care-l înconjoară. Se scoală și pornește în neștire cu Hleba.

Ca prin vis trec cîteva icoane fugare: doi oameni galbeni, cu ochii în sînge, plecați mînioși unul spre altul... În jurul lor, mulțimea întunecată îi oprește... Pe urmă o grămadă neagră, răcnete... Un om prăpădit, cu obrazul crunt de sînge, cu ochii cumpliți, se ridică... Apoi flașnete gemînd, calici pe la colțuri de podețe, grămezi de sătenî țînîndu-se de după cap și șovăind, — și totul se șterge.

Au venit multe gînduri în mintea plină de întunerice a omului și gîndurile au adus minie și durere. De n'ar fi fost Vicenty

Hleba, Ion Ursu pe loc ar fi pornit acasă. Dar prietenul știe ce face, știe să mîngie și are un leac cum nu se mai află.

Prietenii aū coborît la Barbălată. Ion Ursu însă n'a putut să uite de casă nici la al cincilea păhar, nici la al zecelea. Prăpădit, galben la față, se uita cu ochii prostiți la Hleba. Într'un tîrziū, întrebă așa, ca din senin:

«Bre Hleba, ție niciodată nu ți-a fost dor de țara ta?.. Niciodată nu te-ai gîndit că ai să mori printre străini?»

Și Hleba prinse a rîde încet, cu ochii umezi:

«Tare ești tu prost, Ioane! Mai bine ia de colea, că se răcește...»

Ion soarbe păharul încet, cu ochii la Leah; apoi, după ce pune păharul pe masă, zice iar:

«Tare-s eū ticălos, măi frate!»

— Ba ești prost, Ioane! — strigă prietenul, bătînd cu pumnul în masă, ba ești prost! Bea, frate, și nu te gîndi, că dacă te gîndești, te-ai dus dracului!»

Și Hleba trîntește cu pumnul în masă, umple grabnic păharele și ciocnește. Iar

Ion bea cu mînie, așa cum bei otravă; ochii îi sticlesc rătăciți, fața i-î galbenă, plină de fiere; mîna-î tremură. De-abia îngîină:

«Ba-s ticălos, măi frate, tare-s ticălos!»

Și amîndoi rămîn uitîndu-se unul la altul. Deodată Hleba se scoală cumpănindu-se, se repede la Ion și prinde a-l îmbrățișa și a-l săruta:

«Tu ești fratele meu, mă! tu ești fratele meu!»

A-doua-zi s'a trezit Ion Ursu ostenit peste măsură în cocioaba cu pereții afumați. Vicenty dormea greu încă, galben, cu ochii în cearcane vinete; răsuflările îi erau otrăvite și șuerătoare.

În sărăcia ruinei o rază caldă de primăvară pătrunse prin geamul murdar; și raza cea argintie i-a adus aminte lui Ion Ursu de cîmpii mari, înnecate în unde aurii de căldură. În mintea învăluită de neguri, începu să se facă o lumină slabă de amurg și o părere de rău cumplită îi aduse în piept o undă fierbinte de dor.

Raza de primăvară umplu odaia, umplu sufletul trudit, — și Ion Ursu rămase așa

multă vreme, cu ochii în lumină. Fața arsă de nesomnul nopților era trasă, barba rară, ca mătasa uscată a porumbului, crescuse mare — și ochii adânciți supt pleoapele albastre erau osteniți și bolnavi.

Odaia se umplu de lumină, Ion Ursu oftă greu.

De sfintele sărbători ale Paștelor, s'a dus Ursu acasă, — dar cum a pornit, cum a ajuns, nu și-a putut da seama. Pornirea cumplită din Duminica dinnaintea Floriilor, o clipă potolită de cursul vieții de toate zilele, s'a aprins deodată în Simbăta-patimilor și omul a pornit spre satul lui fără să știe ce face, fără multă bătae de inimă, fără bucurie.

Totuși, cînd a intrat în casa mohorită, a simțit o strîngere de inimă.

Domnica scotea pasca din cuptor, copiii stăteau cumiști lîngă vatră, cu ochii mari și lacomi ațintiți asupra turtelor rumene.

«Noroc să dea Dumnezeu!»

Femeia se întoarse roșie la față și asudată, groasă și greoae, lăsă lopata și se uită o clipă, uimită, la Ion; apoi răspunse cu jumătate de glas:

«... Să dea Dumnezeu! bine-ai venit...»
și rămase în loc.

Bărbatul se apropie, o sărută pe obraji
aprinși și vorbe:

«Ce mai veste-poveste? cum o mai duceți?»

— Noi? bine.»

Urmă o tăcere scurtă, femeia tot nemișcată sta. Ion Ursu se apropie de copii:

«Da tu, Mitruță, ce mai faci? și tu, Ionică? Ia veniți încoà, să vă sărute tătucu!»

Copiii se feriră fricoși și se grămădiră în fusta femeii; Ion cercă să rîdă. Copilul cel mare gîngăvi sfios:

«Ian auzi, mămucă, zice că-i tătucu...»

Și Domnica zîmbi și ea în silă, murmurînd:

«Nu te mai cunosc, bieții copii!»

Ion Ursu își sărută băeții oftînd, apoi se așeză pe laviță, supt icoane. Domnica ridică lopata și se plecă iar spre gura cupitorului. Copiii, grămădiți lingă vatră, își întorceau în răstimpuri ochii mari de la pasca rumănă la tatăl lor, și-l priveau mișcați și sfioși.

Supt icoane ardea candela roșie; chipul

Maicei-Domnului, aburit, părea că doarme în lumina scăzută; de-asupra icoanei, pe capul fecioarei, un mănunchi de busuioc și unul de sulfină. În tăcere, numai răsuflatul greu al femeii însărcinate se auzea.

Ion stă prăpădit pe lavița de supt icoane. În lumina rumână, aceeași icoană, cu aceleași mănunchiuri de flori îi aduce aminte de multe dureri și multe rugă. Toporul și mătura tot după ușă sta; de cealaltă parte a ușii, cofa cu apă și ulcica de lut; lângă vatră scăunașul cu cele trei picioare în sus, îmbrățișînd ceaunul negru; pereții muruiți... culmea săracă... — Toate-s cum le-a lăsat, numai sufletele oamenilor s'aun schimbat! Ion vede bine că sufletele oamenilor s'aun schimbat, se gîndește, nu se poate stăpîni și întreabă:

«Da' cumătrul, ce face?»

Femeia tresare, simțește o minie stăpînită în glasul bărbatului, se ridică, se lasă pe spate ca toate femeile însărcinate, și răspunde cu îndoială:

«Bine, Ioane, e sănătos...»

— Așa?...»

Pe bietul Ion îl năpădesc gîndurile; se

uită la copii, se uită la nevastă, se uită la hainele lui nemțești, se uită la toată casa muruită și din ce în ce simțește durerea mai grea.

Pe urmă, două zile au trecut ca un vîrtej. — Hristos a înviat! Adevărat a înviat! Chef, veselie.

La acestea se pricepea și Ion Ursu; și la crîsmă, în imbulzeală, a eșit c'o sticlă și cu un păhar în mîină și a dat o probă de aș rămas oamenii cruciți.

«Ce știți voi, bre? Pe-aici nu știți nimic. Acesta-î rachiū? *Acolo* să vedeți voi rachiū! Rachiū e-acesta? Uite, eū nici nu-l simțesc cînd îi dau drumul pe gît! Voi nu știți nimica, bre... Să vedeți, am un prieten, unul Hleba... da' cînd începem noi cheful, apoi e chef nu șagă! La Barbălată să vedeți voi beție! Pînă la ziuă, mă! și cînd pornim acasă, să vezi, ne ținem cu mîinile de păreți! Așa chef zic și eū!»

Și vorbind, Ursu cîntea păhar după păhar. Iar sătenii cei mai bătrîni se uitaū tăcuți unii la alții și clătinaū din cap, cu lulelele în colțul gurii. Cei de seama lui Ion rîdeaū și se luaū la întrecere cu el.

Cuscrul Chirilă îl cam lua pe Ursu la vale :

«Apoi dă... dumneata te-ai boerit... Noi mai așa, mai proști... ca la sat...»

Și Ion rîdea, dădea de băut, și a băut și el pînă n'a mai știut pe ce lume-î. Atunci a început să răcnească că-î năcăjit, și nenorocit, și ticălos. Se bătea cu pumnii în piept, își repezea pumnii în sus urlînd.

«Tare m'am mai ticăloșit! Crezi că eu nu știu ce se petrece în lipsa mea? Domnica... he-he-he-he! crezi că nu știu eu? Taaare, tare-s ticălos! Of! cumătre, cumătre, unde ești? of!...»

Ochii lui străluceau ca ochii unui nebun, pumnii băteau surd în piept, picioarele slăbite se îndoiau, parcă cereau milă.

Bătrîni liniștiți, cu lulelele în colțul gurii, clătinau din cap cu păharele în mîna, înșirînd pomelnicul viilor și morților: Apoi șopteau înaintea de a bea:

«Săracul Ion! s'a stricat, săracul!»

L-au dus pe Ursu cu chiu cu vai acasă, și pe urmă omul a nebunit, nu și-a mai dat seama ce face. S'a repezit la femee, a apucat-o de cap și a început a o tîrî prin casă și a o izbi cu pumnii în cap. Domnica se

zbătea răcnind ca'n gura morții, se zvîrcolea, cerea ertare. Apoi Ion, zdrobit, s'a trîntit pe laviță și somnul l-a cuprins ca pe un om bolnav pe moarte.

Sta întins ca un trunchiū pe laviță, răsuflările otrăvite de basamac se suiau în casa strîmtă cu șuerături ca de șarpe; din cînd în cînd gema în somn; fruntea-i era asudată, fața suptă și albă; de-asupra buzei, în mustața sbîrlită, o bucată de sînge închegat.

Copiii scînceau grămădiți într'un colț, femeia ofta, își așeza părul, își potrivea gri-meaua și gema încet din cînd în cînd. Popa Tănase se uita la nenorocit cu mîna în barba cărămizie.

«Mare-i unul Dumnezeu! Așa se întîmplă citeodată. Omul la beție multe face.»

Femeia se uită întunecată la popă; apoi deodată prinse a plînge, cu sughițuri:

«Părinte, părinte! mare pacoste pe capul meu! De ce nu m'ai lăsat în pace în ticăloșia mea! Ce-am făcut, ticăloasa de mine, ce-am făcut!»

Și plînsul o zguduia în colțul ei, pe cînd popa se strecura pe ușă.

Lumina roșie a candelii cădea pe fața nădușită și fără sînge a adormitului; răsuflările șuerătoare biciuiau tăcerea; cite-un gemăt de viață zdrobită tremură în încăperea scundă și se urca înspre icoana fecioarei luminoase.

Cele două zile aș trecut ca un vis scurt, un vis de nebun.

Și în ziua a treia Ion Ursu s'a trezit iar la Barbălată, ciocnind un păhar cu prietenul Vicenty Hleba. Vicenty se uita zîmbind la prietenul său. Într'un tîrziu întinse mîna, îl apucă de barbă, îi ridică capul de pe piept, se uită în ochii turburî și zise :

«Măi frate Ioane, spune ce-ai pățit? Văd că nu ești în toate apele, nu prea ai gust de băuț!»

Ion dădu un pumn în piept lui Hleba și zise, mahmur :

«Du-te dracului !

— Bine, mergem amîndoi, răspunse cu dulceață prietenul, dar mai întăi să-mi spuî ce ai?»

Ion se înțepeni în picioare și ridică mîna, Vicenty se feri, — dar mîna îl prinse de piept și-l trase aproape : capetele se atinseră.

«Măi Hleba, întrebă încet Ursu, tu-mă ești prieten bun, așa-î?»

Hleba, drept răspuns, bău un păhar pe nerăsuflete și oftă.

Ion Ursu sta c'o mîină pe umărul Leahului, cu cealaltă pe masa udă.

«Așa-î că-mă ești prieten bun? întrebă iar Romînul, spune, mă!»

— Bun, foarte bun! suspină Hleba, înghițind iar un păhar.

— Eî, vezi tu, Hleba, ce ai face dacă te-ar înșela femeia?»

Leahul înșfăcă un păhar și-l puse în mîna lui Ion :

«Noroc, frate Ioane, da' știi că ești glumeț?»

— Spune, Hleba, ce-ai face?»

— Eî? *pceacref sobacea!* N'ași face nimic. Domnule Barbălată, mai adă o garafă!»

Ion Ursu nu pricepu de ce rîde Leahul, dar începu și el a rîde.

«Ce-ași face? strigă Hleba, știi tu ce-ași face eî?»

— Ce-ai face? întrebă Ursu vesel.

— He, ce-ași face... bre, ași face mare

lucru, foarte mare...» și Vicenty iar oftă și îngھیți încă un păhar.

Ion Ursu rîse iar, pentru-că rîdea Hleba; și pentru-că era vin și Hleba era vesel, n'a mai întreatat nimic; așa-dar n'a aflat ce-i de făcut cînd te înșeală femeia. Pe urmă s'a gîndit că pagubă mare nu-î dacă nu știe — și-î mai bine să te îmbeți cu un prieten, decît să te gîndești la lucruri supărăcioase, pe care le vei uita mîni.

Prietenii se înțelegeau de minune. După multe păhare, Ion Ursu spuse Polonului cum a petrecut sărbătorile. Vorbea cu glas încurcat și greu, ducîndu-și capul cînd pe umărul drept, cînd pe umărul stîng.

«Vezi tu, măi Hleba, eă îs un ticălos... eram să-mi omor femeia, bre... Săraca! m'a văzut și ea odată într'un an, la Paști... și nici atuncea nu i-a ticnit! Îs un ticălos, măi frate, și eram beat... știi... de-abia mă țineam pe picioare... Tare măi eram beat! Mă, da' nu-î lucru curat cu popa... Ce zici tu, Hleba? Bre... da' eram beat!... Ce zici tu, Hleba?

— Eă zic să bei de ici, că-ți trece!»

Păharul e greu, Ion de-abia îl ține în

mîna ; il goleşte, ca să-l ușureze. Și capul prinde iar a se plimba de la un umăr la altul :

«Măi Hleba măi... da' i-am dat o bătae... știi... să ție ea mînte cît a fi și-a trăi! Îmi pare rău că nu l-am muștruluit și pe popă... că nu i-am smuls din barbă... să le-arăt eū... că-s om ! Am apucat-o, măi, de cî-nepa dracului... Ce zică tu, Hleba ?..»

Hleba îi pune păharul în mîna, Ion rînjește :

«Bine zică tu, Hleba !..»

Vieața iar începu să curgă regulat.

Cei doi prieteni se iubeau de nu se mai află. Amîndoi se îmbătau, amîndoi dormeau, amîndoi se răcoreau.

Cînd n'aveau ce bea, porneau ragna pe luncile Siretului, umblau așa, ba încolo, ba încoace, ca să uite că le era sete ; și umblau și ei și căscau gura ca mulți alții. Hleba căsca gura mare la toate nimicurile. Ion căsca gura la Hleba.

Sfîrșitul primăverii a fost mîndru ca totdeauna.

Tîrgușorul doarme mut în soarele fierbinte, nici-un zgomot ; sfîrcurile sălciilor se

înmoae în apele vinete ale pîrăului; o mierlă şueră într'una *şapte gişte*.

Maiu e cald, rîndunelele pun săgeţi pe pîrău; giştele leneşe ucid firele de iarbă de pe mal şi umplu apa vînată de puf alb. Citeodată izbucnesc pe uşi ţipete mînioase, odată cu trupuri mari şi grele.

Buhaiul prinde a boncălui, lucrătorii es. Ursu şi cu Hleba pornesc în spre răsărit, cătră Siret. Drumul e străjuit de sălcii bătrîne, rupte, încovoiate, arse de trăsnet. Pe ghebul uneia a crescut un mănunchiu de iarbă subţire şi lungă; o capră lasă pascutul şi se caţără pe răchită, se sue pînă la mănunchiul de iarbă; o ţarcă rîde deasupra. Prietenii se opresc; Hleba întinde mîna, gura i se întinde într'un rîs copilăresc. Ion rîde şi el :

«A dracului lighioae!»

În urmă soarele aprinde apusul; un tren trece umplînd şesul de larmă; amurgul e umed şi seara cade umedă pe cîmpii. Vicenty zice :

«Mi-e cald şi mor de sete, Ioane...» Iar Ion înghite în sec.

Pe urmă vine vara. Tîrguşorul doarme;

copiii se joacă în pulberea drumului; sălciile dorm pe unde; cîinii pășesc greu, cu limbile roșii scoase afară. În căldura greoaie apele vinete trec liniștite întovărășind drumul, cîrduri albe de gîște întovărășesc pîrăul. Un cucuș trîmbițează plectiseala în mijlocul tăcerii; de departe, de la fabrică, vin țipetele sperioase ale nicovalei și gemetele mașinelor obosite. Nici-un bărbat pe ulițele strîmte. Femeile mari, pe ici pe colo, pășesc rar, de-abia ducîndu-și trupurile grele; se opresc cîte două, vorbesc încet, cu glăsuri ostenite; minile mari nu se mai întind, ci atîrnă leneșe. Căsuțele murdare dorm una în alta; ferestrele cu perdelele lăsate par niște ochi închiși de somn.

Spre seară, întreg tîrgușorul pornește la Siret: acolo e scăparea și răcoarea. Cînd e tren de bae, vagoanele se umplu de lumea împestrițată; copiii se urcă deasupra, pe acoperișurile vagoanelor, pe pliscul mașinei, și într'o gălăgie veselă mașina purcede fluerînd o frîntură de cîntec. — În celelalte zile, lumea pornește în pîlcuri pe jos. Cărările care întovărășesc linia și drumul mare se pătează de bluze albastre și

de fuste ușoare. Trec prin răcoarea și umbra sălciilor; bărbații fumează liniștiți din lulele, femeile rîd suptîre, copiii se zbieguesc trintindu-se prin iarba mătăsoasă.

Ion Ursu și Vicenty Hleba merg alături încet, sfărmași de munca cumplită, pășesc tăcuți pe supt streășina sălciilor. Cînd ajung la jumătatea drumului, la fîntîna cu cumpăna vînată, se dezbracă, ca toată lumea, de bluza albastră. Podul alb de rățele de fier tae cu o pată luminoasă zarea verde. În curînd se arată și podul de lemn pe șaicile negre, și odgonul negru, și nisipul alburiu, și apele verzuî curgînd liniștite în lumina scăzută.

Lumea se desface în două. Femeile pornesc la deal, dincolo de podul alb de fier, unde apele se împînzesc de prunduri; bărbații coboară pe nisipul moale între cele două poduri, unde apele adînci vin tăcute ca o amenințare. Undele prind a licări, la deal se umplu de pete roșii ca sîngele, dincoace de trupuri puternice. Femeile țipă, bărbații tae valurile cumiņi. Scînteile de apă sar rotitoare și pline de colorî în soarele prietenesc; tinerii fac ghidușii acățîn-

du-se de șăici și dîndu-se de-a tumba pe odgon.

Apele se aprind în cele din urmă scînteeri, pe luncile Siretului plutește pulberea apusului. La vale, prin vad, trece o cireadă albă de vaci; un car cu boi trece legănîndu-se cu zgomot pe pîdul de lemn; pe malul cellalt, un țigan zdrențeros pășește cu undița pe umăr, cu ochii ațintiți pe ape. Amurgul aprinde culmile, prundurile se întunecă, apele curg posomorite, cu scînteeri întunecoase.

La întors, cei doi prieteni sînt mai veseli. Cu bluzele albastre între umeri, pășesc mai vioi și zvirl glume în cetele de femei. Fetele strîng sophonele, romaniță, mazăriche și păiuș de pe marginea cărărilor. La fințina cu cumpănă vînată se opresc o țîră; prietenii se așează pe dîmb supt salcia trăsniță; țărci și rețe bat din aripă și trec rîzînd; supt dîmb, în fundul albiei negre, pîrăul vînat gîlgie. Un tren trece ca o vijelie în liniștea amurgului: copiii își învîrt țipînd șepcile.

O răcoare dulce învăluie sălciile, din cîmpii vin aburiri umede. Jumătatea cealaltă de

drum se face mai repede în pacea înserării. Pe dealul Osoiului, dincolo de Siret, se aprind focuri; stelute sfioase încep a tremura în mările de sus. Deodată un cîntec limpede se înalță tremurînd în seara caldă, grămezile se resfiră, în urmă rămîn părechii singuratice, pe cînd cîntecul de dor adie și se înalță tremurînd spre stele. Ici-colo pilpiie lilieci, ca fulgerări negre.

Și vieața curge liniștită, se prăpădește tristă ori veselă, fără doruri multe, fără dureri mari, se prăpădește necunoscută și umilită. Lucrătorii se întorc răcoriți și privesc frumusețile fără bătae de inimă, cu ochii liniștiți ai animalelor blînde și mulțămite. Vicenty zice :

«Uite un foc pe Osoi...»—Ursu răspunde :

«Cositorii...»

Pe urmă :

«Ce țipă așa pe cîmp?»

— Nu știu. Ia niște paseri.»

Hleba tace, rupe o ramură de răchită, minîncă două frunze, pe urmă o aruncă.

«Frate Ioane, cunoști tu care-î crîșma lui Barbălată?»

Asta le dă de lucru. Amîndoi se ridică

în vârful picioarelor, se uită printre răchiți, cercetează și rid bucuroși cînd aș putut să descopere, de la așa depărtare, crișma domnului Barbălată.

Vremea trece și Ion Ursu uită trecutul și se înfundă tot mai mult în mocirlă. Chefurile se țin lanț și deșteptările în cocioaba cu pereții afumați sînt grele și dureroase după destrăbălări. Cînd deschide ochii simte dureri săgetătoare la tîmple, brațele îl dor, picioarele parcă vor să se desprindă din încheeturi, gura i-i amară și simte ceva sec în piept. Șade așa cîteva clipe și cearcă să adune un șir de gînduri, dar mintea parcă i-i hîrbuită. Acum casa care-l privea odinioară cu ochi turburi s'a șters și nevasta din ce în ce mai mult se depărtează din mintea lui plină de neguri; numai copiii mai stăruie încă în viața necăjită ca o lumină de primăvară.

Așa stă de multe ori după nopțile de beție, și pricepe el într'un fel că viața i se întunecă și i se prăpădește.

Vicenty doarme greu alături, galben, cu ochii în cercuri vinete, cu răsufări șuerătoare și otrăvite; un sul de lumină mare

răzbate prin geamul murdar și în sulul galben joacă colbul cenuși; pe pereții coșcoviți sărăcie, în toată casa săracă numai patul de scînduri, cu un mindir pe el și cu două trupuri zdrobite de mindir.

Ioane, Ioane! tare te-ai mai stricat! Și ochii tăi staū prăbușiți în cearcăne vinete, ca și ochii lui Hleba, și obrazul tău e umflat și ars, și pielea din jurul ochilor boțită, și barba ta e sălbatecă și încilcită și buzele moi, umede și prostite ca buzele unui cal bătrîn! Rău te-au mîncat și te-au zdrobit străinii, frate Ioane, căci ai uitat de pămîntul bătrînesc și ai intrat pînă la gît în ticăloșie!...

Cîteodată lui Ursu îi vine un gînd fugarnic în deșteptările acestea cumplite, cînd se uită la chipul prăpădit al lui Hleba.

«Măi Hleba, eū cred, bre, că prea ne facem de cap!»

El vorbește cu tot dinadinsul, dar Hleba izbucnește într'un hohot mare, ținîndu-se cu mîinile de pîntece:

«Ha-ha-ha! Auzi? cum?»

— Ba nu zău, măi frate, grăește încet Ursu, ar trebui să ne măi lăsăm!

— Tare mai ești tu glumet, Ioane! Ha-ha-ha! bată-te să te bată!»

Și Vicenty râde de se prăpădește. De la o vreme începe și Ion să ia vorbele în glumă și râde și el, și chiar de n'ar râde, și-ar uita vorba pînă în seară.

Timpul trece, vine toamna iar, cu pînzele de pîcle ușoare dimineața. Soarele răzbate cu zimbete aurii de lumină în grămada de căsuțe sărace, și Ion Ursu astăzi privește altfel vieța care i se părea așa de străină acum un an. Soarele are mîngîieri de prieten, și căldura potolită a lui Brumărel aduce zile limpezî și frumoase, cum nu sînt la noi nici într'o altă lună.

Apoi Brumărel se călătorește odată cu berzele, rîndunelele se călătoresc și ele, și vin zile și nopți de ceața grea și de ploae mocnită. Zilele se petrec pustii și tăcute în tîrgușorul mohorit și plin de apă. Oamenii se întorc tremurînd seara, pășind cu greutate prin bălți întunecoase. Noaptea, felinarele împrăștie raze de aur, din cercuri sîdefii; arare, nălucî negre tae grăbite ochiurile de lumină.

Într'o seară ploioasă, după chenzină, era

chef mare la Barbălată. Ceî doi prietenî petreceau într'o odăiță strîmtă și afumată. Cițiva lucrători, scăpați de femeî și stăpîni să-și cheltuiască toate paralele, beau zdravăn și vorbeau tare. În fumul cenușiu de tutun și în aburii calzi, răzbătea lumina roșie a unei lămpî atîrnate în bagdadie. Deasupra lămpii, sus, tremurau rățele negre de pa-injen. Prin zarva mulțimii o flașnetă suspina dureros o romanță: *Luna doar me*.

Ceî doi prietenî erau chefulți bine. Între ei cînta cu glas ascuțit, din cap, o femeie cu fața arsă și îmbătrînită, cu părul ca cînepa supt un bariz verde, îmbrăcată cu polcă roșie și cu fustă albastră. Din cînd în cînd se oprea ca să mai soarbă din păhar, ori să sărute pe ceî doi prietenî, și glasul de țivlitoare iar pornea în larma odăii strîmte și afumate. Ochiî ei verzi spălăciți păreau de sticlă, și buzele date cu hîrtie roșie, cînd întrerupea cîntecul, stăteau întinse într'un neconținut surîs care nu spunea nimic.

Ion Ursu, pentru a nu știu cîtea oară, întrebă pe femeie:

«Spune! de ce nu spui? de unde ești, și de ce-ai pornit așa prin lume?»

Femeia se opri din cîntec și începu să rîdă:

«Las', nu măi ști, că-i îmbătrîni prea degrabă!»

Iar Hleba rînji și umplu paharele:

«Noroc! luați de bine! He-he! Ioane, tu parcă nu cunoști lumea, Ioane!»

Ion rîse și el și dădu păharul de dușcă. Iar femeia, după ce trînti păharul pe masă, apucă pe prietenii de după cap și începu iar, după glasul răgușit al flașneteii:

«Luna doarme, luna doarme amoroa-a-să
Peste dealuri, peste dealuri și cîmpii...»

Tustreii, amețiți și moi, se legănau după ritmul cîntecului. Iar la mesele vecine, lucrătorii cheflii răcneaă și cercaă și ei să cînte cu glasuri răgușite, dar totdeauna glasurile se împotriveau în fum și în aburi, — și ei trebuiau să le împace îndată cu băutura. Lumina roșie clipea ca un ochi fricos, cutremurată de răcnete și de zguduirile pumnilor și ale bătăilor din picioare.

«Împărtășanie, domnule Barbălată!» răcni Hleba, trîntind cu pumnul în masă.

Ursu începu să rîdă, ca totdeauna :

«Tare măi ești tu poznaș măi Hleba!»

Domnul Barbălată aduse împărtășania și păharele se umplură și se deșertară grăbite.

«Repede, că se răcește!» strigă Leahul și umplu iar păharele.

Femeia se aninâ de gîtul prietenilor și începu din nou a cînta. Dar Ursu o apucă de mîină, o opri și o întoarse spre el. Zise tainic :

«Nu vrei să-mi spui?»

— Ce să-ți spun?

— De unde ești... și de ce-ai pornit așa prin lume...

— Tu te-ai turtit rău, Ioane! strigă Hleba, pe cînd femeia cuprindea de după gît pe Ursu. Ce ai tu, bre, cu femeia? Poate să fie de-aici, poate să fie din altă parte. A avut și ea necazurile ei... Asta se vede ori-unde. Nu trebuie să te miri, dragă!»

Femeia își plecă capul pe umărul Leahului și-l apucă de barbă; Ion rămase cu ochii țintiți la ei, fără să înțeleagă. Își turnă iute un pahar, îl bău, își trecu mîna

prin barba sălbatecă, — și ochii lui pierduți nu spuneau nimic, dar gura parcă voia să întrebe iar. De ce întreba, nici el nu-și da socoteala. Așa-i venise lui o *idee*.

Deodată femeia, pe cînd cînta mai cu foc: «Te aștept, te aștept, dar tu nu vii...», se opri și izbucni în suspine.

«Ce dracu te-a apucat? întrebă Hleba rîzînd.

— Nimic... așa mi-a venit...» gemu femeia printre sughițuri și începu a urla și mai tare.

Ion Ursu, cumpănindu-se, întrebă mirat: «Da' ce are, măi frate?

— N'are nimic... asta-i boală de băutură... s'a îmbătat și acum buhăește...»

Femeia plîngea.

«Hu-hu-huuu!.. nu-s beată... o sărmană femeie rătăcită... Huuu-u-u! Să știți că nu mă las de voi nici moartă!

— Bine, dragă, zise Vicenty, să nu te lași!»

Iar Ion întrebă cu limba cam încurcată:

«Oare nu i-a trece, dacă i-om da un pahar de vin?...

— Tocmai! îi trece!» strigă Leahul, punînd mîna pe garafă.

Femeia bău păharul și începu iar a răcni :
«Nu mă las de voi, nu mă las!

— Nu te lăsa! zise Vicenty cu nepăsare ; apoi se întoarse spre Ūrsu și-l întrebă rîzînd: Nu-î așa, frate Ioane, că noi sîntem prietenî bunî și n'o să ne sfădim?

— Da, prietenî bunî! răspunse Ion punînd mîna pe păhar, foarte bunî, și n'o să ne sfădim!»

Hleba să aplecă spre femeia amețită :

«Haide, zise el, nu maî buhăi atîta, că nu te lăsăm, n'ai grijă ; o să ne împăcăm noi tustrei și o să trăim ca niște turturele...»

Îi puse în mîna un păhar plin și se întoarse cătră Ion :

«Nu-î așa frate, Ioane?

— Da, zise Ion cu greutate, ca niște turturele...»

Femeia lăsă păharul pe masă și cuprinse pe prietenî de după cap ; sărută pe Hleba în barbă, pe Ion la tîmplă, apoi prinse a-î legăna la dreapta și la stînga după flașnetă, cîntînd cu glasu-î aspru :

«Pe valurile mării, albit de miî de spume,
Cu barca mea ușoară alerg ca un nebun...»

Și Ion, legănându-se, cerca și el să cînte și îngîna frînturi de vorbe. Și țipau tustrei, cu capetele grele și amețite, cu ochii turburi, cu buzele ude.

Din noaptea aceia, femeia a intrat în cocioaba afumată a celor doi prieteni și s'a făcut tovarășa lor. O chema Ana și era poreclită *Galanta*: Ana Galanta; și era cunoscută de toți lucrătorii atelierului din Pașcaî.

Nu puteai să știi ce nație este, căci vorbea stricat și romînește, și nemțește, și leșește. Altădată, pe cînd era tînără și frumoasă, Ana Galanta fusese scărmanată de multe ori de femeile grase și cumplite ale lucrătorilor, și totdeauna, după întîmplări de-acestea, se făcea nevăzută pe o bucată bună de vreme. Acum era trecută, și nu mînca bătăi de la femei, ci de la lucrători, după ce-și făceau ris de dînsa.

Cîteodată se întîmpla de o ducea cu cîte unul o săptămînă, două, — dar deodată parcă intra în pămînt. Și iar venea după un răstimp ca să înceapă și să sfîrșească

cu alții aceiași vieață ticăloasă. Se îmbăta totdeauna și plîngea la beție. Atîta știa : să bea, să se bocească și să se tăvălească prin tină, încolo nu era în stare să fiarbă un ou, orî să facă o mămăligă.

Cei doi prietenî n'aû avut nici-o înlesnire. Atîta înlesnire aveaû că sfîrșeau mai repede litrurile de vin la Barbălată. Ana Galanta le cînta cu glasul eî aspru și ascuțit, bea la olaltă cu dînșii, și cînd eșeau, într'un tîrziu, cîntecele femeii stîrneau cîinii și deșteptau lumea din somn, — și fiecare știa că Hleba și Ursu se întorc de la chef. Intraû amețîți și uzi, pătrunși de ploaia măruntă a toamnei, și în cocioaba afumată găseau pustiû, răceală, ruină și un singur pat.

Așa a dus-o Ion Ursu vreme de trei luni și în vremea aceasta a prins a bea și mai cumplit. Simțea că ticăloșiile îl zdrobesc, dar nu mai zicea lui Hleba, dimineața, după deșteptările amare : «Măi Hleba, eû socot, că prea ne facem de cap!..» ; acuma tăcea și de-abia aștepta seara, ca să înceapă ca totdeauna chefurile, și să mormăiască cu Ana Galanta de gît, după gemetele flașneteî, versurî proaste pe care nu

le pricepea, orî s'asculte cîntecele destrăbălate pe care femeia le zvîrlea cu glas ascuțit și ucis de patimă. Crîșma bubuia, flașnetă gema și el își pierdea vieața în fumul cenușiu și în lumina pustie. Tîrziu se îndrepta cumpănindu-se spre casă prin umezeala ploii; țipetele mașinelor sfișiau noaptea rece, vînturile toamnei trecea în sălcii cu glasul înnăbușit al căderilor de apă.

Sufletul necăjit al lui Ion se cufunda în pîcle întunecoase și jalea îl apăsa ca o piatră mare și grea. Dese-orî dureri ascuțite îl cercau pe Ursu, dar el nu mai înțelegea de ce; și dorurile depărtate îl chinuiau fără ca voința să se mai deștepte.

Îmbătrînise acuma, ochii erau prăpădiți, mînile tremura — și muncea ca un cal orb, osîndit să facă același drum, împrejurul roții de osîndă, de dimineață pînă în seară. Mîna-î tremura pe păhar și buzele îi atîrnau ude în noapțile de destrăbălare. Ajunsese ca toți vechii mușterii ai lui Barbălată: se ducea tremurînd în bluza albastră la lucru, se întorcea zdrobit, cu gura arsă de sete, cu gîtul întins spre crîșma plină cu otravă.

Hleba era nedeslipit de el. Se îmbăta,

își dădea șapca pe ochi și zicea, cu glas greū, cu un zîmbet chinuit:

«Puțin îmi pasă! mîni-poimîni crăp într'un șanț! Hai să bem cît mai avem zile și bani!»

Punea o mîna pe garafă și una pe grumazul Galantei și începea să urle răgușit cîntecul Anei:

«Ana Galanta, und'te ducî,
Numa 'n fustă și 'n papuci?...»

Iar femeia rîdea și țipa cîntece proaste în larma bubuitoare a crîșmei; flașnete gemaū cerînd milă; din cînd în cînd se opreaū, oftînd obosite și discordate.

Așa aū trecut trei luni.

Deodată, cătră sfîrșitul lui Ianuar, Ursu căzu zdrobit.

După chenzină, într'o noapte de moină, a început o beție cumplită, cu prietenul Hleba, cu Ana și cu mai mulți lucrători. Nu băuseră de cincî zile prietenii și aveau o sete pe care vinul nu le-o putea stînge. Băură nebunește, lăsară vinul și cerură otravă galbenă.

Într'un tirziū, tovarășii căzură, unul după

altul, istoviți, cu Hleba de-asupra; numai Ion nu căzuse, și Ana Galanta mormăia răgușită și moale ca o cîrpă, aninată de gîtul lui.

O flașnetă cînta somnoroasă; umbra flașnetarului zdrențeros se ridica și se cobora pe păretele afumat; odăița era pustie și lumina se împrăștia de sus rece, de culoarea rachiuului.

«Înc'o litră!» strigă Ursu cu greutate, cu pieptul pe masa udă, supt greutatea femeii. Și litra veni.

Ursu n'a știut cînd a băut, dar a simțit că se aprinde. Pe dinnaintea ochilor prinsă a-î juca pete de foc, în piept, în măruntae, în tot trupul simți străpungerea unui fier înroșit, i se păru că se dărîmă peste el o casă aprinsă, — și horcăind, căzu.

Cînd își veni în fire nenorocitul, era ziua în amiaza mare, în odaia săracă era călduț, un val de lumină albă intra pe fereastră. Se simți plin de durere adîncă; sta zdrobit supt plapomă, ochii topiți ardeaă acuma supt pleoapele negre, obrajii arși erau scofilciți, părul zbîrlit, barba zbîrlită. Deasupra lui sta plecat un om tînăr

și voinic, fără mustăți, cu ochii luminoși și blînzi; mai încolo, lingă sobă, o Leașcă bătrînă scormonea focul. Ion căscă ochii mari, se uită la chipul blajin aplecat deasupra lui, se uită la babă.

«Ei, ce mai zici, Ioane?» întrebă omul tînăr cu glasul plin de blîndețe.

Ion tăcu, nu putea parcă să vorbească, dar prin ochii lui bolnavi trecu o licărire de voe-bună și în piept simți ca o bae călduță, mulțămitoare.

Trupul voinic al celui ce-l întrebuse se întoarse spre babă:

«Gata supa?»

— Acuși, acuși, domnule doctor...» rosti baba cu glas dulceag.

Doctorul se întoarse iar spre Ion:

«Vezi, Ioane, dacă nu ești cuminte? Se poate să faci tu asemenea prostii? Doar arăți om în toată firea...»

Prin mîntea lui Ion trecu într'o lumină de fulger noaptea de beție și prăbușirea lui cumplită; pricepu de ce zăcea zdrobit și îngînă cu glas greu:

«Tare m'am ticăloșit, domnule doftor..

— Lasă, Ioane, nu-î nimic...»

Nici el nu pricepea de ce-i făcea așa de bine glasul acela blînd cu ochii aceia blajini; parcă-l mîngîia o vorbă bună de frate.

«Aî să-ți vii iar în fire, Ioane, nu te teme, numai să cauți să te cumînțești...»

O undă de înduioșare îl străbătu și-i înnăbuși glasul. Doctorul îl privea cu luare-aminte.

Baba îi aduse o farfurie de supă. Nenorocitul mîncă apoi se simți îmbrățișat de o toropeală caldă și închise ochii. Și în ați-peala ciudată i se perindară prin minte multe din icoanele trecutului.

Săracul Ion! vede iar căsuța cu ochii turburi, și vieața de necaz, și copiii, și nevasta, și pămîntul părinților lui. Casa șade în soare, ticnită, se odihnește într'o rînă; copiii se joacă pe prispă, Domnica roboțește pe-afară... Se-aud cîntînd cucoșii. Oamenii, liniștiți, trec pe hudiță, se opresc la poarta casei și întreabă: «Lele Domnică, nu mai aî nici-o veste de la Ion?» Iar Domnica dă tristă din cap, copiii se uită cu ochi mari la oameni, și nu pricep... Și Ion se gîndește în toropeala lui și-și mișcă bu-

zele: «Săracul Ion! el s'a prăpădit prin străini...» Pe urmă îi vine în minte chipul blajin al doctorului: «Om bun ca pînea cea caldă...» Și iarăși icoane multe, nelămurite din satul lui, se perindă într'o lumină albă de primăvară.

Cînd deschide ochii, lumina e scăzută; amurgul umple odăița săracă; lingă sobă, Vicenty Hleba stă de vorbă cu bătrîna.

Cînd îl vede că deschide ochii, prietenul se apropie zimbînd. Ochii îi strălucesc de bucurie și zice cu glas mișcat:

«Frate Ioane, te-ai trezit? Mă cunoști, măi frate? Tare-ai mai fost bolnav!...»

Ion răspunde încet:

«Acù mi-a trecut...»

Hleba se așează la căpătăiul patului. În odăiță e tăcere, focul pîlpîie, o oală forfoțește ușor pe cărbuni. Deodată Hleba întrebă:

«Și cum ți-a venit așa, Ioane, de-ai căzut și erai să mori?»

— Nu știu nici eù, bre Hleba, ia, m'a pedepsit Dumnezeu pesemne pentru ticăloșiile mele!»

Leahul tace și se gîndește, apoi dă din cap:

«Ce-î dreptul, cumplit ai fost bolnav! Te zbăteaî, urlaî, voiaî să-ți zdrobești capul de păreți, vorbeaî despre o mulțime de lucruri... Eû credeam că te duci, măi frate, și mă lași... zece zile te-ai chinuit...

— Zece zile? cum se poate?»

Nici nu-î vine a crede lui Ion. Noaptea de destrăbălare parcă a fost erî.

«Da, suspină Hleba, zece zile și zece nopți te-am păzit și n'am pus o picătură de vin în gură!»

Amîndoi tac o bucată de vreme. Bătrîna de lingă sobă vorbește și ea:

«Am mai văzut eû așa boală... Ferească Dumnezeu! putea să moară de-al binelea. Ciți n'aû murit la noi din pricina aceasta... arși de șpirt... Noroc de domnul doctor... El mi-a dat bani pentru mincare... el te îngrijește...

— Bun ca pînea cea caldă!» îngîină Ion Ursu.

Și'n întunericul înserării, în pacea odăii călduțe, Vicenty Hleba începe a spune ce s'a mai petrecut de la căderea prietenului său. — Trei zile n'a băut de spaimă; pe urmă doctorul i-a spus: «Vraî să pățești ca

Ion?» Și el a ascultat pe doctor, întâi pentru că n'avea parale, al doilea pentru că trebuia să păzească pe Ion. Dar de-acum, de bucurie se duce numai de cît la Barbălată să se îmbete! Pe urmă îi spune că Ana Galanta a intrat în pămînt. Tot de supărare, el, Hleba, i-a împușcat o bătae ca aceia și a alungat-o cu ciomagul pînă la capătul uliței; și de-atuncea s'a făcut ea nevăzută.

Ion asculta și o ameteală bolnavă începu a-l cuprinde. Apoi, într'un tîrziu, fiori de foc prinseră a-l împunge, răsuflarea i se înflăcăra și creerii parcă i se clătinau în cap. Baba îi dădu doctorii, Hleba îl mîngîia și-i spunea o mulțime de prostii. Cătră ziuă, la cîntatul cel din urmă al cucușilor, durerile se măi potoliră și adormi.

A-doua-zi, după amiază, veni iar doctorul. Lui Ursu i se păru că-i vine sănătatea, cînd dădu cu ochii de fața blîndă și de ochii blajini. Doctorul se așeză la marginea patului și-l întrebă:

«De unde ești tu, Ioane? ai nevastă, ai copii?»

Iar Ion își aminti dintr'odată visul din

ajun și-l lovi o jale adîncă care-î aduse lacrimi în ochi. Stătu gîndindu-se o bucată de vreme, după aceia prinse a se spovedi doctorului ca unui duhovnic. Și doctorul asculta milos durerile omului necăjit.

Ion a spus tot. Și-a povestit toată viața, toată ticăloșia în care a căzut, și i se părea că vede soarele înaintea lui, cînd vedea milă, și nu dispreț, în ochii doctorului.

«Tare m'am mai ticăloșit eă, domnule doftor! Am venit prin străini și m'am stricat, mi-am lăsat pămîntul și casa, și copiii și femeia... și am venit aici, ca să mor ca un cîne...

— Nu te teme, Ioane, că n'ai să mori...

— Of! mare foc mă arde și tare mi-î dor de căsuța mea, așa urită și săracă cum e!»

Doctorul asculta, cu sufletul întristat, durerile unui întreg popor necăjit. Cum nu-î luminat omul, să vadă cărarea dreaptă, în noaptea în care-l impresoară!

În cocioaba strîmtă pătrundea lumină albă și sufletul lui Ursu se lumina, parcă deschidea ochi uimiți după un somn plin de visuri urîte. Și doctorul se gîndea cu ochii

așintiți la atâtea și la atâtea suflete care ar trebui să fie deșteptate pentru o viață mai bună, în țara aceasta în care toți calcă aurul în picioare și nimeni nu-și dă osteneala să-l curețe de noroi, să-l ridice și să-l facă să scînteieze la soare!

Într'un târziu, bolnavul șopti:

«Eū gîndesc că dacă m'oiū face sănătos să mă întorc la pămîntul și la căsuța mea, că m'am săturat de străinătate, tare m'am săturat... pînă în git!»

Și doctorul îl sfătui îndelung, ca pe un frate; iar lui Ion i se părea că lumea aceasta e mai bună, că soarele e mai luminos și viața plină de bunătatea lui Dumnezeu.

Din ziua aceia, Ion Ursu s'a gîndit numai la ai lui.

Iată, primăvara vine, el are să se întorcă la pămîntul bătrînesc și va începe iar, cu nădejde, muncă dreaptă și cinstită. Zile întregi sta cu ochii așintiți în pulberea strălucită a soarelui și visa o viață nouă și tîcnită la căminul lui. Părea toată viața trecută un vis năprasnic.

Zilele treceau și puterea se întorcea cu greu. Bătrîna Polonă îl îngrijea bine, se

așeza la căpătăiul lui și-i înșira întâmplări și dureri din nefericita ei țară. Ion își aducea aminte de povestirea lui Hleba și i se părea că și viața sa tot aceeași pricină de nefericire a avut; asculta pe bătrînă, și pricepea că sînt oameni, la vatra lor, mai nefericiți decît a fost el. Glasul moale al babei curgea încet și plîngea viața de amar din patria nenorocită, fără să-și dea seamă; vorbea despre rătăcirea norodului după pine, și glasul ei nu arăta durere adîncă, nici părere de rău după vatra străbună. Cîteodată vorba se prelungea pînă tîrziu, cînd venea Hleba, și tustrei vorbeau în odaia caldă, pe cînd cele din urmă vînturi ale ernii se călătoreau pe la geam, aducînd suspine de durere din ținuturi depărtate.

Vremea a trecut așa și, pe la sfîrșitul lui Faur, soarele cald a năvălit pe ușa deschisă cu miros de pămînt umed și de primăvară. Ion eșea adesea în bătaia luminei și sta așa, rumegîndu-și gîndurile, pierdut într'o ațipeală odihnitoare. Adesea venea doctorul Bunescu, și cînd îl găsea în soare, îi zicea:

«Ei, ce mai gîndești, Ioane?»

Ion dădea din cap, melancolic :

«Ași vrea să mă duc să-mi ar pămîntul...

— Bine, bine, Ioane, răspundea doctorul, ai să te duci ș'au să se schimbe lucrurile...»

Se așeza alătura și-l întreba multe de toate, îi descosea întreaga viață.

«Vezi tu, Ioane, dacă știaî cum să lucrezi pămîntul, nu pribegeai de-acasă... Ce-ai folosit dacă ai venit aici? Nu știaî nici o meserie, ți-ai prăpădit așa viața de sufletul dracului...»

Și-l sfătuia ca un frate mai mare doctorul, cu dragostea-î tînără pentru cei necăjiți și umiliți.

După ce pleca doctorul, Ion Ursu se simțea mai înviorat, mai plin de nădejde, și începea să povestească babeî Carolina despre copiii lui, despre nevastă, și acum găsea în trecutul de durere o mulțime de clipe fericite. Așa stăteau amîndoî la soare, vîntul primăverii aducea mirosul pămîntului umed, în soarele prietenesc se hîrjoneau copiii pe cărările zbicite, și Ion Ursu se gîndea la copilașii lui. De multe

orî la sfaturile acestea se amesteca și capra roșie a bătrînei Carolina, venea pe furîș și mîngîia cu coarnele ciolanele slabe ale babeî, și bătrîna o săruta și se tînguia :

«Capra asta o am de pe cînd trăia bărbatu-meu... Dumnezeu să-l erte pe Iohan... era cam bețiv... S'a dus în mormînt și nu mi-a lăsat decît atîta... Acum numai cu ea mă mîngîi, mi-e ca și o prietenă. Dar e obraznică cum nu se mai află: toată noaptea bate cu capu 'n pereți și eă nu pot dormi toată noaptea!...»

Capra își scutura barba și se îndesa cu coarnele în babă, Ion începea iar să vorbească și zilele curgeau ca la vreme de bătrînețe, ticnite, în soarele de primăvară.

Însfîrșit, iată și Mărțișor! Pe malurile pîrăului vînat săgetează lăstunii și rîndunelele; fluturi roșii zboară în lumină; sălciile scot mișșori catifelați; pe apele vinete încep iar a călători cîrdușile albe de gîște; prin aerul limpede trec țipetele ascuțite ale mașinelor și bătăile înnădușite ale ciocanului cel mare de la fierărie.

Ion stă ca pe ghimpî; vînturile primă-

verii îl mină spre pământul lui și spre cămin.

Și într'o bună dimineată iată-l pornit. Nici n'a știut cum a plecat și cum și-a luat rămas-bun de la doctor și de la baba Carolina. S'a trezit pe drumul cel mare, zbicit, pășind înviorat. Și așa, pe drum, și-a adus aminte de vorbele calde ale doctorului Bunescu și de oftaturile Carolinei.

Vicenty Hleba l-a întovărășit o bucată bună fără să zică o vorbă, numai ochii lui turburi arătau o durere mare. S'aû oprit la crîșma din capătul tirgului:

«Frate Ioane, numai un păhar să mă cinstesc cu tine...»

Și-i jucau Leahului ochii în lacrimi.

Săracul Hleba! ce-î dreptul, bun prieten! Pentru despărțirea lor n'aû băut numai un pahar, ci au cîstit un clondir întreg, pe urmă s'aû sărutat frățeste și s'aû despărțit, iar Hleba i-a zis în clipa din urmă:

«Să dea Dumnezeu să fie bine, frate Ioane, și să nu te mă întorcî... — Dar să nu mă uiți... Eû ca mîni crăp într'un șanț, și toată vieața mea numai tu mi-ai fost prieten!»

Ion a zîmbit și a dat din cap, l-a sărutat încă odată pe Hleba și s'a dus. Și multă vreme Lehul a rămas încremenit în drum petrecîndu-l cu ochii.

A mers Ursu multă vreme. O viață nouă parcă-întinerea trupul. Totuși se gîndea la vorbele lui Vicenty: s'ar putea oare să se mai întoarcă iar printre străini? Căta să alunge o mulțime de gînduri, care-î aduceau icoane posomorîte din trecut, pășea mai voinic și-și zicea că pînă atunci un vînt rău l-a abătut din cale, iar de-acum înaintea o viață senină și cuminte i se deschide.

Drumul se întinde vînat pînă hăt-departe; în stîlpii și în sîrmele telegrafului vîntul ușor al primăverii cîntă încet; la dreapta și la stînga, pe lanuri, se înșiră dungă albe ca de var: sînt șirurile de plugari cari scurmă pămîntul negru. Deasupra cerul e ca sineala și în văzduhul luminos răsar din vreme în vreme cîrduri de cocoare. Ia așa, ca cocoarele celea, se întoarce și Ion Ursu la cuibul lui.

Prin codrii Pașcanilor, mierlele cu cioc galben ziceau cîntece vesele și pițigoii

țipaă în tăcere adîncă de biserică: «Simț a vară! simț a vară!» Soarele cernea praf de argint prin bolțile de ramuri negre și împrăștia, pe patul galben de frunze moarte și pe petele de viorele albastre, rățele de lumină și umbre.

Ion pășește cu nădejde, înviorat de viața nouă. Și pe drum gîndurile îl cuceresc și anii din urmă îi trec pe dinnaintea ochilor cu nopțile de destrăbălare, cu deșteptările bolnave, cu sminteala lui de-acum un an, de la Paști.

Săraca Domnica! tare a mai rămas ea chinuită cu copiii, ca o văduvă, că el era ca cel ce nu-î!

După multă vreme, gîndul i se oprește iar asupra nebuniei lui de acum un an și pe nesimțite un gînd urît se strecoară în bucuria lui de pînă acum.

Se gîndește la pòpa Tănase.

«Ași! am fost nebun atunci! Popa e om cinstit și încă mi-î și cumătru...»

Vra să se încredințeze cu vorba, dar îndoiala rămîne și-î roade inima ca un vierme.

Într'un tîrziu se trezește cu capu 'n palme

pe ghizdelele unei fintini. Își scutură capul și murmură :

«Tare-s prost!

Cearcă să zîmbească și pornește înnainte cu un dor și o îmboldire nouă.

«Doamne! cu cît foc am să încep a lucra pămîntul pe care l-am lăsat atîta vreme!» Și se gîndește cu dragoste adîncă la țărîna hrănită cu sudoarea și sîngele părinților lui.

A mers multă vreme, și pînă la toacă a făcut un popas numai, la o orîndă. De și era slab, ca după boală, totuși a mers destul de repede și se simțea mai vioi cu cît se apropia mai mult de Moldova.

Acum nu mai are mult. Se mai oprește, căci se înnăbușă. Numai dealul să-l sue și o să și vadă în vale satul, și, dincolo, Moldova limpede.

Se scoală, nici nu știe cînd ajunge în vîrf dealului. Dar acolo rămîne înlemnit, un fior de durere îl scutură.

De la marginea satului, de la poalele dealului și pînă hăt cine știe unde, numai o pînză de apă. — Iar i-î înnămolit pămîntul! iar o să înceapă o muncă zădarnică

și fără de nici-o nădejde! Moldova a împinzit cîmpiile și sărăcește norodul. Rămîne năuc, se așează pe marginea șanțului, se uită și nu-î vine a crede, se uită multă vreme, fără să-î vie un gînd lămurit în mintea întunecată.

La poalele dealului, tufe rari de trestie se ridică din unde, asemenea unui păr bălan, zbirlit și rar. Încolo, o pînză horbotată de apă pîină în zare. Nouri viorii plutesc deasupra asfințitului, un unghiū de cocoare ostenite ese în lumină, vîslește în văzduh, departe, pe urmă coboară după o muche de deal. În mijlocul apelor vi-nete, o pată verde de pămînt: acolo se ridică o colibă singuratică, împresurată de ape crețe. Coccoarele es iar pe cer siniliū, se apropie, bat ostenite din aripī, se opresc, parcă staū pe gînduri, plutitoare, apoi iar își pornesc vîslele negre, cu tristul dor de cuib. Soarele înflăcărat, după un nour viorii, stă răzimat de deal, între ramurile negre ale unei livezi. Un vînt rece șueră melancolic prin spinăriile coastei, și stoluri de ciori și de nagîți se ridică țipînd din bălți.

Ion privește totul năucit, cu sufletul chinuit de durere; apoi se ridică greu.

«Eh! fie! oiū munci și eū cum oiū putea, m'oiū strădănuī, dar încaltea oiū fi la vatra mea, între nevastă și copii!»

Coboară coasta cu pas ostenit.

Intră în sat, pășește tăcut pe ulițele străjuite de răchiți, cîniī daū la el ca la un străin, femeile es pe prispă, își pun palma streășină la ochi, se uită după el fără să-l cunoască. Ion Ursu merge înainte. Iată, casa mohorîtă e colo, se uită la el iar, îl țintește cu ochi turburi și răi.

Ion Ursu se mai oprește să răsufle și dă cu ochiī de un stol gălăgios de copii, cari se joacă la răscrucea drumului. Îi privește și prin lumina asfințitului cunoaște pe băiatul lui cel mai măruț, pe Mitruță. Poate și ceīlalți doi mai mititei, cari se țin de mînă, tot ai lui sînt. Da, sînt ai lui. Se apropie. Copiī se opresc și-l privesc mirați. Ion Ursu se alătură blînd de copilul cel mare.

«Măi Mitruț, băetul tatei, ia vină încoā la tātuca...»

Copilul se trage sfios înapoi, pe Ion îl prinde jalea.

«Vină la tătuca, nu te teme...»

Mitruță se oprește, Ion îl sărută oftînd pe obrajii arși de soare, sărută și pe cei doi mai mici și prinde pe copiii mirați de mîină.

«Hai de-acù la mămuca. Ce face mămuică-ta, Mitruț?»

— Șede...

— Cum șede?

— Șede de vorbă cu ninașul...»

Pe Ion parcă-l pălește cineva cu un maiu în cap. Se oprește amețit. Copiii se uită la el cu gura căscată.

«Bine, bine, Mitruț... da' vine des ninașul popa?»

— Des, că la noi doarme...»

Într'o clipire de fulger furtuni de gînduri trec prin mintea chinuită a lui Ursu. Ar vrea să se repeadă, să dea foc, să ucidă, să zdrobească! Stă cu ochii ațintiți asupra casei și a încremenit așa.

Într'un tîrziu pieptul i se despovărează într'un muget adînc, într'un oftat. Se apleacă, își sărută pe rînd copiii, își mai

mîna odată privirea rătăcită spre casa cu ochii turburi, — și se întoarce.

Cîinii iar daū la el ca la un străin, oamenii se uită ciudat la straele lui nemțești, el ese din sat în neștire și urcă cu greutate dealul.

Acolo se oprește iar, se mai uită odată pe întinderea de ape, supt care zac dorurile și pămîntul lui. Amurgul înroșește jumătate de cer, vîntul bate trist prin spinăriile uscate. Omul amărit își ridică mîna dreaptă la frunte, apoi se lasă cu pași osteniți la vale, pe drumul lung și vînat.

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

Sluga.

Inr' o dimineață, o lună după moartea bătrînului Tudor Lupașcu, cuconașul Ionică, eșind din casă, nu găsi, ca totdeauna, calul înșăuat la scară. De multe ori te scoate din fire un lucru de nimic, — dar mi-te cînd e vorba de o greșală care face să întîrzie cu o jumătate de ceas o întîlnire așteptată cu bătăi repezi de inimă? — Cuconașul Ionică se făcu foc și pară, bătut din picioare, răcni, chemă pe argatul care trebuia să-î aducă înșeuat calul, — îi dădu patru palme repezi, una după alta, îl croi de cîteva ori cu cravașa și-î porunci să-î aducă la moment pe Cezar. Omul își luă de jos pălăria care căzuse

din pricina zguduiturii, și-o puse în cap, scui-pâ într'o parte cu sînge în două și porni spre grajd.

«Ce bestii! ce bestii!» strigă cuconașul, întorcîndu-se spre vechil.

Bătrînul, om cuminte, de mult în slujba familiei, răspunse blînd :

«Dă, cucoane Ionică, omul nu era vinovat. Cezar a fost la potcovit, și de-abia acum a venit...

— Așî! ce tot îmi vorbiți dumnea-voastră...

— Cucoane Ionică, ascultă ce-ți spun eu: acû nu-î de o palmă, două..., dar trebuie să cunoști și omul. Aî făcut rău c'ai dat. Năstase e om închis, dar, cînd izbucnește, e mînia lui Dumnezeu! Și răposatul boer, Dumnezeu să-l erte, il cruța, — măi ales că e muncitor și voinic ca un taur...

— Fleacuri! răspunse pufnid Ionică; vezi să mi se aducă măi repede calul...»

Năstase veni tăcut, cu obraji roșii, aducînd calul de căpăstru. Era un Român cît un munte, cu ochii foarte pătrunzători. Boerul nici nu se uită la el; se zvîrlî în șea și porni acolo unde-l chema dragostea.

Trecu cîtăva vreme, și, într'o zi, boerul Lupașcu se hotărî să plece la Iași. Avea nevoie de parale de-î țipa măseaua și se ducea să pue amanet moșia Roșcani.

Cu toate că în ziua aceia cerul nu făgaduia vreme bună, cuconașul, hotărît ca în totdeauna, dădu ordin să se pue caii la droșcă. Apoi căută hîrțiile trebuitoare, băgă de seamă să i se așeze în cufăr toate lucrurile de care credea că va avea nevoie, stătu la masă în fugă și, foarte grăbit, porunci să-i vie trăsura la scară.

Vătavul îl întîmpină și-i spuse că vizitiul s'a îmbolnăvit, dar s'a găsit alt argat să meargă. S'a cerut chiar el singur. Boerul se supără, certă pe vătav, apoi se sui mormăind în trăsura.

Cînd caii porniră, privi cerul. Nourî mari, vineți, rătăceau prin văzduh, venind de la miază-noapte. Soarele, trecut de amiază, ardea cu o strălucire neobișnuită. Ionică Lupașcu ar fi dorit foarte mult să nu-l apuce vremea rea pe drum, ca să-i zădărnicească interesele.

«Nu cred să ploae!» — murmură el.

Apoi răcni la vizitiu : «Mină mai repede, — să nu ne-apuce ploaia pe drum...»

Vizitiul întoarse peste umăr o figură roșcată, cu ochii pătrunzători, și buza de sus se încreți zîbind :

«Poate n'a ploua, cucoane. Nourii trec...»

Un miros tare de băutură izbi în față pe cuconaș. Îndată îi sări țandăra.

«Bine, mă ticălosule ! strigă el, gata să se ridice și să înșface pe vizitiu ; acu ți-ai găsit să te imbeți ? Ce canaii ! » Dar vizitiul își întoarse iar obrazul : boerul cunoscu pe Năstase și tăcu dintr'odată.

«Nu te teme, cucoane... Dacă s'o întâmpla ceva, păcatul meu o fi...» și buza dublă de sus se încreți iar. Se întoarse și dădu biciu cailor.

Boerul rămase cu ochii la spatele uriaș dinnaintea lui, și la capul pletos, — gîndindu-se la întâmplarea cu palmele.

În adevăr, — *bruta* de pe capră e voinic cit un munte și seamănă a fi foarte violent. De vină nu-î decît vătavul, că-î dă la drum oameni de-aceștia. Trebuie pedepsit ticălosul de vătav, trebuie dat afară, fără milă. Auzi, dumneata ? numai la noi se

întîmplă lucruri de acestea... Îți primejduiești viața, pentru un lucru de nimic. E adevărat că dăduse cîteva palme, și nu fusese la mijloc cine știe ce vinovăție... Ei, dar asta se întîmplă des... Ce-a făcut Năstase atunci? A scuipat în două cu sînge, a tăcut și a rămas foarte neguros...

Boerul "cercă să se gîndească la alte cele: la femeia care-i era dragă; la vînătorile care trebuiau să înceapă odată cu toamna; la viața Parisului, viață fără primejdii și fără griji, pe care n'ar fi întrerupt-o de nu murea bătrînul; la multe; — dar neliniștea i se furișase pe nesimțite în suflet.

Caii fugeau în trap grabnic pe șoseaua vînată. Trăsura duruia din cînd în cînd pe podețe. Ionică Lupașcu, în mantaua albă de doc, se legăna pe perinile trăsuri. În urmă, pluteau pînze galbui de pulbere. La asfințit, se grămădeau munți uriași de nouri negri.

«Se 'ntunecă! strigă Năstase, de pe capră.

— Vine furtună! vorbi boerul. N'ar fi bine să ne 'ntoarcem?

— Ași! mergem înnainte...»

Ionică privi iar capul pletos și se gîndi: oare ce se petrece acolo, în tidva omului aceluia? Un om care bea rachiū, are buza dublă, sudue, scuiță și mină caii, e ceva foarte caraghios. El n'a fost la Paris, nu știe ce înseamnă a trăi, și-a dus vieța ca un animal, singura plăcere i-a fost băutura; nervii de fringhie nu i-aū tresărit nici-odată în fața lucrurilor noi... Ce poți aștepta de la dinsul? Iată-l, acuma stă pe capră, cam cu chef, îndeamnă caii și vorbește cu ei. E mai aproape cu sufletul de dinșii, decît de boer. Ce-o fi simțind el? ce-o fi gîndind?

Boerul Ionică își ridică fața albă, impresurată de barba scurtă, neagră, și întrebă:

«Năstase, mai este mult pînă la Moldova?

— Cam mult; că nu-î nici-o crîșmă...», zise rînjind Năstase.

Vorbește cam ciudat cu mine! gîndi Lupașcu.

Deodată, soarele fu înghițit de uriașele îngrămădiri de nourî, și lumina scăzu brusc. Năstase se înfășură mai bine în suman și puse mîna pe biciū; caii se încordară, ca supt un fior ascuțit.

Prin văzduh, pe supt păcura norilor, fugeau coloane de neguri despletite. În pragul asfințitului, era o frământare ca de vârtej. Și, dintr'odată, începu să vie jucînd, dintr'acolo, un vînt suptîre.

Năstase înfășurâ caili în două biciuiri și trăsura începu a fugi spre răsărit, către Moldova, pe cînd munți de nourî se rostogoleau pe de-asupra, în văzduhul neguros.

Cînd ajunseră la malul rîului, un fulger, ca o sirmă de foc, tresări în urmă, pe zarea asfințitului, și, ca-și-cum ar fi fost un semnal, o duruire prelungă, ca o dărîmare de stînci, izbucni, și uraganul, scăpat din peștera-i rece, se năpusti asupra lumii mugind.

Caili treceau repede prin vad. Apele, suflate de o putere grozavă, se ridicau în stilpi mari, se răsuceau în vârtejuri, descoperind prundișul, și veneau resfirate, isbeau trăsura, stropeau pe oameni cu o răpăire de gloanțe. Apoi, fugarii, scăpați la mal, începură să alerge ca mînați de uragan spre pînza neagră de pădure, care se zărea la o fugă de cal și părea tot una cu nourii.

Năstase se întoarse pe capră și, rînjind,

zvîrli boerului cîteva vorbe. Lupaşcu puse mîinile la urechî şi strigă şi el, cît ce putu :

«Ce zici?»

Năstase se plecă mai tare spre Ionică :

«Acuşi intrăm în pădure. Acù-î acù!»

Şi boerul simţi că frica, care se furişase în el, îl strînse deodată de inimă. Năstase îşi virî stînga în buzunarul sumanului, scoase un şip şi trase cîteva înghiţituri zdravene, apoi iar se întoarse spre Ionică.

«Cînd mergeam cu boerul, Dumnezeu să-l erte...» Vîntul îi luă celelalte vorbe. Lupaşcu de-abia putu deosebi cîteva cuvinte: bordeiă..., pădure... — şi uraganul îşi mîna cumplitele armii de nori pe deasupra şi umplea cîmpiile de freamăte. Se întuneca, se întuneca; — apoi, dintr'o dată, trăsura intră în codru, într'o noapte adîncă, băntuită de buciumări sălbatice, de urlete de cascadă, de înfiorătoare bubuire a adîncurilor. Şi, odată cu noaptea, frica rece începu a rătăci prin sufletul boerului, ca o mîna care se tirăşte prin întunerec, pipăe şi caută să apuce ceva.

Ionică îşi ridică ochii spre Năstase. Era așa de întuneric încît nu-l mai vedea. Şi

deodată îi păru rău că n'a luat o armă de-acasă, pentru orice împrejurare; apoi se gîndi că fără armă e pierdut, că omul de pe capră e amețit de băutură, că *anume* a plecat cu el; gîndurile veniră sumedenie, spaima veni în zgomotele înspăimîntătoare ale pădurii, spaima îl învălui prin întuneric; — și trăsura alerga, alerga, prin noaptea oarbă a codrului.

Din bolți, veneau suflări ghețoase, ca din peșteri; pîriituri de crăci rupte treceau ca țipete de groază; apoi vîrtejuri de plîngerî, de cîntece fioroase răscoleau pădurea.

Era întunec adînc și trăsura alerga. Alergă multă vreme. Apoi, dintr'odată, într'o suflare domolită a uraganului, un răcnet omenesc izbucni, un răcnet prelung, iute acoperit de glasul furtunei.

Trăsura se oprise. În noaptea codrului, la marginea drumului, lucea o lumină slabă. Pe urmă altă lumină mișcătoare se arată, se apropie, prin întunec. În roata de lumină, răsări fața bărboasă și trupul voinic al pădurarului cu baltagul în mînă.

«Cine-î?» răcni el. Se apropie, și lumină trăsura.

«Eă, frate Ilie! strigă Năstase de pe capră. Te-am strigat să deschizi poarta, să intru.»

Pădurarul ridică felinarul până la obrazul vizitiului. Apoi făcu trei pași, apucă caii de căpăstru, îi trecu podețul, deschise poarta și vîrî trăsura în ogradă.

Cînd se coborî din trăsura să intre în casă, boerul tremura ca varga.

«Ți-e frig, cucoane? întrebă Năstase.

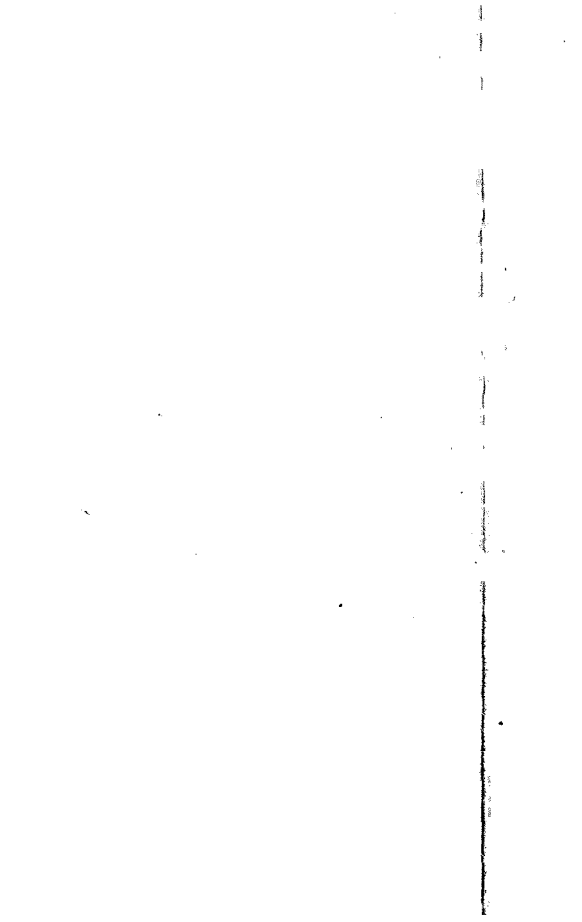
— Da, mi-e frig! șopti Lupașcu, clănțănind.

— Ce să-î faci? zise rînjind vizitiul; se întimplă și de-acestea!»

După ce caii fură puși la adăpost supt șopron, pădurarul și vizitiul intrară și ei în casă, se puseră lingă vatră și începură a vorbi în șoaptă, în lumina gazorniței. Afară, vîntul tot răscolea pădurea. De pe cuptor, scoteau capete mirate, cînd și cînd, copii bălanî numai în cămășuici. Nevasta aprinsese lumînarea de la Paști, și se ruga la icoane. Boerul sta pe patul cel mare, supt culme, și tremura într'un cojoc. Privea cu ochii blînzi la Năstase și parcă ar fi vrut să-î spue ceva; dar vizitiul nici nu se

uita la el și vorbea cu pădurarul. Iar cucul Lupașcu se gîndea că brutele care se îmbată, scui pă și sudue, tot aũ o leacã de inimã. Îndurã palme și umilinți, — și iartã.

Dușmanii.

Gheorghe-a-Anuței avea un dușman de moarte.

Se luaseră întâiū la ceartă pentru niște pămînt. La proces, se împăcară; băuseră chiar o noapte întreagă amîndoī, el și cu Costache Tudor, și se întorseseră ținîndu-se de după cap și chiuind. Și după aceea, dragoste mare: nu era zi să nu între Costache Tudor în casa lui Gheorghe, de era, orī de nu era gospodarul acasă. Asta n'a durat mult. Într'o seară, pe cînd se întorcea de la pădure, îl oprește baba Maranda în colțul huditei și-l îndeamnă să lase carul acolo și să se ducă pe furiș acasă: că ce va vedea, are să-ī placă. I-a

dat lui prin minte ce trebuie să fie; și chiar așa a și fost. Bate în ușă, ușa închisă. Strigă să-i dea drumul, nu răspunde nimeni, dar aude șoapte. Pune umărul, se opintește și scoate ușa din țîțînă. În casă, dă peste nevastă cu Tudor. «Bine, măi cîne, așa prieten mi-ai fost?» Și, cum era cu toporul în mîna, i-a dat două peste șale, cu muchea. Costache a țipat: «Nu mă omorî!» și a căzut. Gheorghe l-a tîrit afară, pînă în drum, apoi s'a întors la nevastă și i-a pușcat o bătae s'o ție minte cîte zile a fi și-a trăi.

Cellalt a zăcut o bucată bună de vreme; apoi, cînd s'a însănătoșat, n'a zis, nici n'a făcut nimic. Parcă uitase întîmplarea. Dar Tudor era om viclean și rău: cînd rîdea, parcă voia să muște și avea un ochi care privea strîmb și scînteia ca ochiul unei fiare. Lui Gheorghe-a-Anuței nu i-a spus nimic despre cele două muchii de topor, — dar printre oameni se zvonește, șoptește unul, șoptește altul, — și așa ajunse și la urechia lui Gheorghe un crîmpei de vorbă: adică, Tudor îl paște și-i calcă totdeauna pe urme și, cînd îi va veni lui la îndemîna,

A-Anuței nu va mai călca iarbă verde, aș să-l găsească alții zvîrlit într'un șanț.

Gheorghe era om voinic, nu se prea uita ce spun alții. A trecut multă vreme, fără să se întîmple nimic. Dar, într'un rînd, pe cînd se ducea la tîrg, pe dealul de deasupra satului, a dat cu ochii de Costache. Nău și-aă spus nici o vorbă, s'aă uitat numai unul la altul și ochiul strîmb al lui Tudor scînteia ca oțelul. A-doua-zi, l-a zărit în pădure; părea că umblă cău-tînd ceva, dar Gheorghe a simțit săgeata ochiului rău. Și în zilele care urmară, duș-manul îi stătu în preajmă ca o fiară. A-Anuței se hotărî să nu înnopteze niciodată pe drum; ziua nu-î păsa lui nici de doi cît Costache.

Cu toată hotărîrea însă nu se putu ținea de cuvînt. În săptămîna mare, munci toată vremea cărînd scînduri la tîrg și, tocmai în sîmbăta învierii, întîrziè la plata căraușiei și porni seara spre casă.

Aceasta nu i se întîmplase niciodată. De Înviere trebuie să fie orice om acasă, să se ducă cu lumina la biserică, să ser-beze creștinește sculară din morți a Mîn-

tuitarului. Dar rău afară din cale-afară nu-i părea lui Gheorghe, pentru că-i era punga plină și se gîndea că va petrece cu voce bună sfintele sărbători.

Noaptea se lăsase, cînd carul eșise din tîrg. Omul socoti că pînă la miezul nopții va ajunge acasă și va apuca și ceasul cînd preotul strigă din altar, în liniștea bisericeii: Hristos a înviat! — Acuma carul gol hodorogea pe drum și boii își cumpăneau capetele la dreapta și la stînga, pas cu pas. Gheorghe sta în chilna de dinnainte, uitase de Costache și se gîndea acasă.

Un pătrar galben de lună se lăsa spre asfințit; cîmpiile adîncite într'o lumină de zori, se întindeau tăcute pînă la linia vînată a zării. Gheorghe-a-Anuței se gîndea la ai lui. Are nevastă cuminte și un băiat frumos. Acuma, de bună-seamă, îl așteaptă amîndoi, îmbrăcați gata, să meargă la Înviere. În casă, e curat; pe masă stau cozonacii; și pasca de pe sobă împrăștie o mirodenie cum nu se mai află. Ei stau și-l așteaptă și cînd va intra carul în ogradă, au să-i iasă înaintea. Gheorghieș, copilul, are să-l întrebe ce i-a adus de la tîrg, are

să-l scotocească prin sîn, are să găsească covrigii și are să fie foarte vesel. Aă să ia apoi lumînările, aă să se ducă la biserică. Acolo, norod mult: tot satul; biserica geme de lume; dar glasurile cîntăreților tot pătrund limpezi și dulci ca niciodată, căci, după șase nopți de jale, cuvîntul de fericire încurînd va trece din gură în gură. Acasă, femeia pune găina fiartă pe masă, pune cozonacul, pasca și ouăle roșii alături: Bărbatul răsufală cu mulțămire și se gîndește că tot e bine cînd, printre necazurile vieții, ajungî o zi mare ca aceasta ca să te poți gîndi în tihnă la Dumnezeu.

Lucrurile așa aă să se întîmple, ca de multe-orî în anii din urmă, cu deosebire că acuma bielșugul și pacea sînt mai mari în gospodărie. Nevasta a prins minte și s'a liniștit, de cînd a mîncat bătaia cea bună.

De-aici, gîndurile îl duc pe Gheorghe, fără voe, la Costache Tudor. Se gîndește că poate să i se întîmple ceva, de vreme ce dușmanul îi dă de câteva zile tîrcoale. Poate chiar îl așteaptă. Pădurea care curge de pe coasta dealului, ca un rîu de păcură, se apropie.

Gheorghe-a-Anuței parcă se deșteaptă. În tăcerea nopții, se aude slab murmurul Moldovei care se zvîrcolește minioasă, în urmă, pe prundul vadurilor. În lungul drumului, îndărăt, nu se vede nimic; luna se cufundă la asfințit în zare; iar înaintea, în întunericul orb al pădurii, cine știe ce-l așteaptă!

Înaintea de-a intra supt bolțile copacilor, își face cruce. Și deodată intră în noaptea adîncă de care se teme. E cōdrul înmugurit în primăvară, mirosind a lemn tînăr, pe care l-a cutreerat întreaga lui tinerețe, și e un întuneric prin care a mai trecut, fără ca inima să-i bată mai grăbit ca de obicei; — dar acum, în necunoscutul dinaintea-î, pe care nu-l poate pătrunde, așteaptă poate ghioaga saū toporul.

Prin ramuri goale, trec aburiri slabe de vînt. Gheorghe își așinteste urechia; numai urechia îl mai poate ajuta; ochii nu văd nimic, ca-și-cum i-ar ținea închiși.

Și boii merg liniștiți: ei cunosc drumul. Deodată, îi trece prin minte lui Gheorghe că, în fundul carului, în mănunchiul de fin, are legată barda pe care orice gospodar

o ia, de-obiceiū, la drum. Se întinde pe o coastă, desleagă repede funia, pune mîna pe mănunchiul luciū și se trage iar în chilnă. Acuma i se pare că s'a mai liniștit. Are un tovarăș.

La dreptul vorbind, nu i-i frică. Nicī nu tremură, nicī nu răsufală greū, nicī nu se uită cu ochii holbați la dreapta și la stînga, — dar o neliniște nedeslușită îi umple sufletul. Și boii merg liniștiți pe cînd carul lunecă aproape fără zgomot pe drumul umed.

Așa merge o bucată bună de drum. Deodată, răsare ca dintr'o ațișeală și inima prinde a zvîcni cu grabă. I se pare, orī într'adevăr aude ceva în urmă, pe drum? Nu, nu i se pare. Prin întunerecul nepătruns, îndărăt, se aud pași îndesați și repezi: cineva vine cu grabă, căută să-l ajungă cît mai curînd. Și are să-l ajungă, nu mai are mult, — și, de bună-seamă, cel ce vine nu-i altul de cît Costache Tudor.

Icoane fugare trec: La tîrg, prin mulțime, a zărit ochiul strîmb și licăritor al dușmanului; dar de-abia acum își aduce aminte; atuncī nu și-a dat seama. Și chiar nicī acum nu poate spune cu siguranță

dacă ochiul lui Tudor a fost ori nu. Inima însă bate grăbit; întreaga lui ființă simte că cellalt se apropie, se grăbește, se va alătura de el și-l va lovi. L-a urmărit de departe pînă ce l-a văzut întrînd în pădure. Apoi s'a grăbit. Prin întuneric, lovitura nu se știe de unde poate veni. Pașii se apropie. Gînduri trec ca fulgere. Să se ridice, să se coboare din car, să se așeze la marginea drumului, să-l aștepte, să-l umfle pe neștiute și să-l zdrobească.... Dar parcă nu-î vine să se dea jos din car; carul și boii îi sunt ca niște prieteni: mai bine se simte cu ei.

Deodată aude o tusă stăpînită. Înnainte i s'a făcut întuneric. Un gînd arde numai: dușmanul! — și mîna dreaptă strînge coada securii. Cînd a pus dușmanul mîna pe car? A-Anuței nu avea nici-o hotărîre, nici-un gînd ucigaș, nimic. Dar cînd a simțit mîna străină pe car, deodată s'a încordat, s'a repezit ca un fulger în sus și s'a prăbușit îndărăt; a înșfăcat pe *cellalt* în brațele-î vînjoașe, l-a tras spre sine, l-a trîntit în fundul carului, i-a răstignit brațele în lături și i-a pus un genunchiū pe piept.

Omul gema înăbușit; oasele-î trosniră

ca-și-cum voiaă să se rupă; se frămînta supt încleștarea brațelor; voia să spue parcă: ceva și de groază nu putea rosti nici-un cuvînt.

Gheorghe-a-Anuței izbucni deodată, cu glas sperios:

«Costașe! Tu ești?

— Eă...» gemu greu dușmanul.

Gheorghe apăsa măi tare genunchiul; cellalt începu să tremure din adînc, să geamă și să răsufle greu. Amîndoi stăteau ca împietriți în întunec, străbătuți în întunec și singurătate de fiorul morții.

Deodată dușmanul mugi, cu spaimă:

«Măi Gheorghe!... Măi frate!... nu mă omorî!»

Iar A-Anuței strîngea cu dreapta mănunchiul securii. Zise, scrișnind:

«Dar tu, cîne, de cîta vreme te ții pe urma mea...»

Cellalt, tremurînd din ce în ce măi tare, gemu:

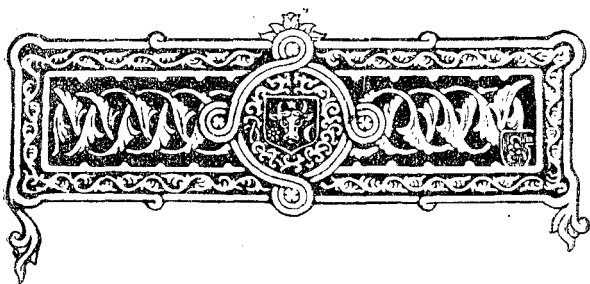
«Măi frate, măi frate Gheorghe....» și prinse a se tîngui, cu vorbe nedeslușite.

Carul eșise pe coastă, deasupra satului. Steluțe ardeau pretutîndenî în negura de

jos. Și 'n liniștea nopții, deodată, un dangăt, un vuet melodios umplu tremurînd văzduhul. Clopotul cel mare de la biserică prinse a suna rar, ca o muzică adîncă. Glasul lui umplea cîmpiile, și văile, și noaptea, cu bubuirî de cîntec: parcă spunea vorbe duioase de mîngiere și de alinare și celor cari sufăr și celor cari urăsc.

Clopotul svirlea în întunecimi cîntecul Învierii și Gheorghe-a-Anuței, încet-încet, își slăbi dușmanul din strînsoare, se trase pe draghina din dreapta carului, își trecu barda în stînga și, cu dreapta, își făcu cruce. Cellalt, Tudor, se sculă greu, ca un rănit, gemînd, și se așeză de cealaltă parte. Amîndoi priveau spre luminile ne-numărate care tremurau, ca niște stelute, în vale; amîndoi ascultau muzica adîncă a clopotului și carul cobora coasta spre sat.

Epilogul.

Ne aflam într'o societate aleasă, în care
erau multe doamne.

Prietenul meu Ioan V., tînăr publicist cu oarecare talent, — după o discuție foarte aprinsă, în care fusese vorba de femeile căzute, începu să istorisească o întâmplare.

O să vă spun o istorie foarte simplă, zise el, o istorie ca multe altele...

Urmăream, într'o zi neguroasă de iarnă, pe un om beat, care colinda toate crîșmele pe care le întîlnea în cale. Mă țineam de el de două ceasuri, prin aburii nesuferiți, prin fumul de tutun și prin larma crîșmelor scunde; îl urmărisem pas cu pas prin murdării și printre îngrămădirile de populație

năucă care se strînsese să se îmbete, să urle și să uite viața neînțeleasă, în ziua aceia de sărbătoare.

Omul meu băuse cu frenezie, cu frenezia disperării, cu fața întunecoasă, cu buzele încrețite de o amărăciune adîncă. Acum, prin pîcla amurgului de iarnă glodoasă, prin ușorul vînt jilav care punea o bură alburie pe haine, călca la întîmplare, ca din pod, pe pătura de ghiață acoperită cu noroi și cu bălți întunecoase de apă. Mergea în zigzaguri, împrăștiind raze murdare de apă în juru-î; barba și mustățile îi erau umede și încîlcite, în jurul gurei amărîte pe care încremenise tristul zîmbet stereotip al beției. Vîntul purta prin stropi pulpanele deschiate ale paltonului.

Intraî, după dînsul, încă într'o crîsmă. Prin țipetele stridente ale unei scripcî, prin vuetul uniform de glasuri, prin înnăbușeala bolnavă, pătrunsei și mă apropiai de tejea. Nenorocitul își aprinsese o țigară groasă și sta cu un pahar murdar de vin în mîna stîngă; se clătina ușor, cu picioarele slăbite de la genunchi.

În întunericul fumuriu, mă zări, — și gura

i se întinse într'un zîmbet lung, umed. Cercă să facă un pas, clătîndu-se.

«Ce vraî? începu el, cu gura cleioasă; spune, ce vraî!

— Nu vreaŭ nimic.»

El sorbi un gît de vin, plescăi din limbă și-mî făcu cu ochiul.

«Mai pune-ți pofta 'n cuiŭ; nu-ți daŭ nici-o picătură! Și, bătînd cu dreapta în aer, dădu drumul pe gură unui «hh-eh-eh» prelung, aspirat, un rîs fără răsunset.

«Nici măcar atîta!» adăogi el ducîndu-și unghia degetului celui mare la dinți. Apoi făcu doi pași, prăvălindu-se pe-o coastă, spre mine.

«Mă! dai o cinste? d-dai!

— Daŭ!

— Bine, dă o cinste. Ce crezi, că n'am să beaŭ? Tu nu știi cine-s eŭ! Ai tu *idee* de cînd beaŭ? De dimineață! auzi? de dimineață! Și știi tu prin cîte crîșme am trecut? Phiii! Nici nu le mai știŭ numărul! Peste-o sută! O sută n'or fi, dar peste cincizeci; peste cincizeci! Și știi cît vin am băut? *Teribil!* Dar rom? dar biter? *Teribil!* Și știi de ce? Nu știi! Sînt bolnav, pe

moarte... Aşa-î că nu-ţi închipui? *Pe moarte!* Am scuipat un plămîn şi mai am unul... După ce l-oiu scuipa şi pe-acesta, s'a sfîrşit! Ceva teribil! — Dar de ştiut, ştii cine-s? Funcţionar, domnule! Şi am familie, bre... nevastă şi două fete... nici nu ştii cît mă doare inima... Aū să rămîe pe drumuri... Vai de capul lor! Nevastă şi două fete, domnule! ş'aū să rămîe, după ce-oiu scuipa şi pe *cellalt!*»

Vorbele acestea le spusese cu gura cleioasă, cu o voce adîncă şi bolnavă, cu limba grea. Acelaşi surîs nealternat al beţivului sta pe buzele umede, ochii erau trişti şi plini de durere, obrazul secăt şi supt, în vorbă era o intonaţie sălbatică şi în beţia lui ceva tragic.

Se clătina pe picioarele-î slăbite din încheeturi, mă privea cu ochi mari, aţintiţi, ţinea păharul aplecat, buzele amărîte şi ude erau vinete. În jur, mulţimea foia într'un miros greu; pe podele, era glod ca şi în stradă. Afară ţîrîia mărunt din picla fumurie.

Crîşmarul aduse vinul poruncit de mine.

«Am să beaū! zise beţivul, am să beaū,

dar ție de loc! măi pune-ți pofta 'n cuiu!
Nu-ți daū nici atîta! — și iar își duse de-
getul cel mare la gură.

— Nici nu-mî trebuie.

— Hhh-eh-eh! Nici nu-ți trebuie! Parcă
mie îmi trebuie?.. Asta-î! Parcă-mî trebuie!
Dar e vorba că nu se poate altfel: *trebuie*
să beaū, căci trebuie să mor... înțelegi?
Ceva teribil! Iată, vezi că beaū păharele...
unul după altul... înțelegi? *Trebuie!* Mă
clatin? vorbesc încurcat? — N'o să mă măi
clatin și n'o să măi vorbesc încurcat, cînd
voiū scuipa și pe *cellalt!* — De ce te uiți
așa la mine? Crezi că eū n'am învățat?
Am și eū *patalamà!* am și eū, dragă!
cu toate astea, vezi că *trebuie!* Și știi de
ce? Nu poți ști, căci nu te gîndești la *cel-*
lalt, cum mă gîndesc eū! Scuip odată și
știi *sigur* că m'am apropiat cu un pas de
groapă. De pildă acuma, — uite! — am
scuipat, am scuipat o bucată de suflet!
Asta știi ce înseamnă? Că trebuie să beaū
un păhar de vin! Și iată, îl beaū! Ceva
teribil!»

Vă puteți închipui un cap descărnat, —
oase, — o frunte asudată, cu ochii dureroși,

— și un ris, un rinjet amar? Capul acesta n'are nimic omenesc; moartea vibrează în fiecare trăsătură.

Eșirăm. El pășea greu prin bălți întunecoase de apă, cu pălăria înfundată în cap, trasă mai mult pe-un ochi, cu mâinile bălăbănind, cu ochii ca de sticlă.

Seara umedă venise. Acoperișuri umede, ziduri umede, trotuare umede, toate luceau trist și întunecos, pînă și lumina felinarelor părea umedă; iar pîcla te apăsa ca un fum înăbușitor.

«Încet! zise tovarășul meu, prinzîndu-se de un felinar și oprindu-se deodată în cumpană, cu jumătate de trup plecat înaintea; încet! E lunecuș! O să ajungem greu acasă! — Asta-î frumos! Acasă plîng femeile... Aă să audă: boc! pac-pac! boc! — Aă să știe că eă tropăesc... aă să mă cunoască... aă să iasă plîngînd... mi-e lehamete! Vai de capul lor, nenorocite! Ele știu acuma că am băut tot! tot! și mîni nu-î ce mînca! Ele știu că mult nu mai este... și plîng, plîng, vai de capul lor! Ce să fac! — uite, încă o bucată de suflet! Ceva teribil!

— Haide să mergem!

— Să mergem! strigă tovarășul, pornind cu capul înnainte, gata parcă să împungă; să mergem! — Domnule, dacă ai ști ce fete, ce fete frumoase am! Și ce nevestă bună! Eî, a fost frumoasă nevestă-mea! Ne-am luat din dragoste. Acum însă nu mă gîndesc la ce-a fost; acuma mă gîndesc lă *cellalt!* Uite, colo staū eū, în fund, căsuța ceia cu cerdac. Acuși încep: boc! pac-pac! boc! și aū să iasă plîngînd... Vai de capul lor! Ceva teribil!»

Eū m'am oprit în picla umedă a nopții. Tovarășul meu porni pe supt streșini mohorite și dispăru în întunerec. Îl auzeam murmurînd, cu limba încîlcită; auzii și tropăitul picioarelor în cerdac.

M'am întors, pătruns de jilăveala și de tristețea nopții de iarnă. Din cînd în cînd, cădeam în ochiuri de apă. Felinarele clipeau și trimiteau prin întunerec fire tremurătoare de aur. Din cînd în cînd, umbre încovoiate treceau prin întuneric. Uneori se deschidea o clipă ușa aburită a unei crîșme, izbucnea afară un șuvoiū de larmă și cîntece iute înnăbușite.

Întîmplarea aceasta, măcar că m'a mișcat

întrucîtva, am uitat-o după o bucată de vreme. Dealtminteri, nu era de cît prologul unei drame, pe care o făurisem eû în seara aceea, după ce mă despărțisem de tovarășul meu. Vă puteți lesne închipui drama: lacrimi, gemete, bilbîurile disperate ale bețivului pe cale de a sfirși și cu cellalt și alte multe de acestea. Așa mi-am închipuit eû, dar realitatea trebuie să fi fost mult mai simplă și mai dureroasă.

Epilogul dramei însă l-am greșit, după cît m'am convis mai târziu. A fost la mijloc o lipsă elementară de bun simț. Ca toți confrății mei, am voit să *mișc* cu orice preț sufletele; am încheiat cu lacrimi, cu moarte, cu bocete, cu sinucideri, și am reușit poate.

Întimplarea, însă, mi-a pus în cale adevărata dezlegare.

Vă rog să nu vă scandalizați. Într'o seară, o seară ploioasă și mohorîtă de iarnă, mi-a eșit înaintea o ființă sărmană și nenorocită, tremurînd de frig sub fustele ude și pline de noroi, — una din sutele de fete nenorocite care colindă Bucureștiul. M'a apucat tremurînd de braț, fără de nici-un cuvînt.

Eū eșisem de la o petrecere cu prietenii, eram foarte înfierbîntat. După o petrecere în care se făcuse multă literatură și se băuse mult vin, era foarte natural să mă gîndesc că am dat peste un adevărat studiu după natură.

Am dus-o acasă la mine, în odaia mea caldă de flăcău care are cu ce trăi și cu ce petrece. Fata s'a așezat pe un scaun lângă foc, tremurînd; eū m'am așezat în fața ei, privind-o cu curiozitate.

Era albă, — de suferință; — era delicată, — adică slabă: pielea și oasele; — avea ochi frumoși și arzători, în care licăreau frigurile foamei; — în sfîrșit, era foarte interesantă.

Am întrebat-o :

«Cum te cheamă?

— Adela... îmi răspunse ea, ridicîndu-și ochii spre mine și cercînd să zîmbească.

— Ești din București?

— Da.

— Părinți ai?

— Nu.»

Un adevărat interogatoriū. Mă uitam la dînsa și voiam s'o mai întreb ceva, — dar

nu știam ce. Afară de asta, starea mea nu era potrivită pentru un studiu.

Cînd, — pentru ca să răspund la zîmbetul ei de provocare, — am întins mîna și i-am pipăit trupul, am rămas îngrozit: supt hainele ude, trupul era cald și tremura pînă în adîncuri. Ochișii ei, pe cari îi căutam în momentul acela, erau ațintiți asupra dulapului din dreptul ei, de lîngă sobă, cu o durere sfîșietoare.

Oricît ar fi de rău omul, cîteodată se înduioșează. M'am îndreptat repede, am deschis dulapul, am scos pîne, niște friptură rece, apoi le-am pus pe-o mășuță și i le-am adus dinnainte.

Ați văzut de sigur cum schiaună și cum înghit, tremurînd, bucăți mari, nemestecate, acei cîni jigăriți, schilodiți, morți aproape de foame, alungați de pretutindenă... Așa, tremurînd și suspinînd, înghițea, cu șiroae de lacrimă, bucăți nemestecate de carne și pîne, fința asupra căreia voiam să fac studii după natură, în ceia ce privește prostituția și desfrîul!

Tîrziu, în tăcerea odăii, la focul potolit, pe cînd vînturi de durere se zvîrcoleau

pe-afară, Adela se liniști și își șterse ochii plini de lacrimi.

Atunci am pus și eu, cum ar fi pus fiecare dintre dumnevoastră, acea întrebare de prisos :

«De ce te-ai lăsat înșelată? De ce ai căzut în *desfrîu* ?

Ea izbucni deodată, rătăcită, abătindu-se la pieptul meu.

«De ce mă 'ntrebă? Oh! de ce mă 'ntrebă? Nu știu! nu mă întreba zădarnic, căci nu știu! Atîta pot să-ți spun, că am avut un tată nenorocit, un suflet bun, dar nenorocit și bolnav... S'a dat la patima beției. Scuipase un plămîn și, înainte de a scuipa și pe *cellalt* se dăduse la băut ca un nebun! Știu că am fost nenorocită, altceva nu știu. Mai știu că n'am auzit o vorbă bună de multă vreme, că ași voi să fiu cinstită și bună, numai să pot! Ah! nu știu ce teribilă e foamea; nu ți-a fost niciodată foame! Nu mă întreba zădarnic de ce am căzut! Știu că am fost nenorocită, altceva nu știu!»

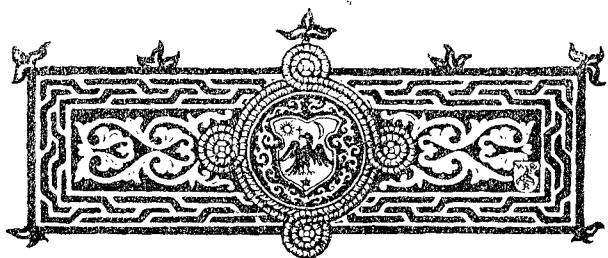
Și plîngea cu capu 'n palme, pe cînd vîntul murmura la geamuri, aducînd plîn-

gerile din întinsa cetate a durerii; plîngea la pieptul meu, fără de nici-un cuvînt de revoltă, dar în suspinele ei vibrau glasurile unei întregi armii de nefericiți

În noaptea aceea, am aflat *epilogul*.

Prietenul meu tăcu și privi pe cei din juru-i cu un zîmbet ciudat. Cucoanele, și ele, stăteau tăcute, cu ochii în gol, și parcă se gîndeau la ceva.

Două vieți.

Copilașul slăbuț și melancolic se apropie de bătrîn și-l întrebă cu sfială:

«Bunicule, unde-î mama ?

— Are să vie... răspunse moșneagul, fără să privească pe orfan.

— Cînd?

— Minî.

— Ș'are să-mî aducă jucării?

— Are să-ți aducă.»

Ochii umezi ai copilului, triști ca două vioarele oflitate, se uitaû cu neîncredere la fața împietrită a bătrînului.

«Da, bunicule ?

— Da!» zise bătrînul cu nepăsare și-și întoarse ochii seci spre nepot. Supt privirea

de ură, copilul se sperie și începu a scînci. Se retrase apoi cuminte într'un colț și se așeză lîngă jucăriile vechi.

Moșneagul mormăi cîteva vorbe fără înțeles, apoi își întoarse fața chinuită de durerile trecutului spre păduricea din față, pe vîrfurile căreia o mare sîngeroasă însemna asfințitul. Începu să se gîndească.

De cîteva săptămîni a rămas singur, numai cu copilașul. În sfîrșit! după șapte ani de chinuri și umilinți, a scăpat, s'aũ dus amîndoi, și feciorul și nora! Șapte ani i-aũ otrăvit, fără milă, anii bătrîneții.

S'aũ luat din dragoste. Aũ făcut o căsnicie fericită. Dar el, bătrînul, care căta la bătrînețe dragostea copiilor; el, omul care fusese chinuit vieața întregă și de prieten și de dușmani; omul înșelat și de nevastă și de frate; — dintr'odată se trezi singur. Altfel de vieața visase el, după ani de zbucium. Tinerii începură un traiu cu totul deosebit de al lui; se închiseră în dragostea lor ca într'o taină; uitară de bătrîn și nu trăiră decît pentru fericirea lor.

Bătrînul începu a suferi. Nebăgarea aceasta în seamă îi facea rău. Prinse a-i mustra.

Ei se apropiară mai mult unul de altul și se depărtară de el. Moșneagul, amârît și înșelat în visurile lui, deveni întunecat și hursuz; de câteva ori izbucni în cuvinte amare și în blesteme. Schimbul de vorbe făcu loc apoi unui înverșunat război tăcut, între el și nora sa.

Așa, pe deasupra, nu se putea cunoaște nimic; însă lupta veninoasă tresărea în fiecare mișcare, în fiecare vorbă potolită. Feciorul, fără să spue nimic și fără să se lămurească cu tatăl său, trecu de partea femeii. Și, cu vremea, prigoana deveni o obișnuință dintr'oa parte; iar de cealaltă parte clocea tăcerea, răbdarea și ura.

Șapte ani a suferit bătănul; șapte ani nepăsarea fiului i-a sfîșiat inima, și batjocura nurorii i-a pustiit sufletul. El a tăcut, și-a rumegat amărăciunea. L-a înălăturat de la masă, de la petrecerile mici familiare; i-a tăiat banii plăcerilor bătrînești de cafea; l-a culcat jos, lângă bucătărie, l-a înjosit ca pe o slugă. El a tăcut și veninul s'a strîns picătură cu picătură.

Și iată că, după șapte ani, feciorul căzu zdrobit într'oa rîpă, cu trăsura cu tot,

prăbușit de spaima și goana viforoasă a cailor. În urma lui, într'o săptămînă, muri de durere și femeia, și amîndoi fură îngropați alături supt glii, uniți în moarte, ca și în viață, prin dragoste. Amîndoi dormeau somnul de veci; iar bătrînul răsufla, mai ușurat. Parcă i se luase o piatră de pe suflet. La moartea lor, nici-o lacrimă n'a vărsat; ba, cînd s'a stîns noră-sa, a simțit o plăcere crudă, ca la moartea unui dușman neîmpăcat.

De-atunci, a rămas singur, cu copilul. Pentru bătrîn, rodul dragostei care-l amărise era rod blestemat. Din ura cea veche, împrăștiată de moarte, tot mai rămăsese ceva și pentru copil. Rămăseseră privirile piezișe, vorbele răstite, mișcărilor brîncite, ca în silă, — rămăsesese cruda, tîrzia, zădarnica răzbunare, îndrèptată asupra unei licăriri de viață care de-abia pîlpîia.

Și totuși, cu toate că cei ce-l prigoniseră nu mai erau, cu toate că o parte din dureri și chinuri puteau să se liniștească, — bătrînul era tot întunecat. În jurul lui se năruise, ca o clădire frumoasă, o dragoste mare, și acum nu rămăsesese decît întuneric

și ruină. Vieța nu-i era mai bună decît înaintea, rănile tot sîngerau, cu durerile vechi.

Bătrînul își întoarse ochii mici în fundul orbitelor negre, privi încă odată copilul care adormise ghemuit pe podele, la doi pași, pierdut în umbră, apoi își lăsă fruntea în palme și, cu ochii drept înaintea, începu a asculta freamătul amurgului.

Privirile i se cufundară în negurile cenușii, pe păduri. Amurgul însemna o pată mare trandafirie pe cerul limpede și, pe pînza aceasta, păreau zugrăviți doi plopî negri, desfrunziți, cu brațele ridicate. Din văi, spre pădure, noaptea își pornise valurile de umbră, venea încet, sfîindu-se încă de vuetele surde, tot mai slabe ale serii de Brumar.

Întăi pădurea se scufundă într'o noapte oarbă, într'un abis negru ca păcura. Nu-măi pe sus, prin creasta ramurilor, clipeau lumini triste de la cazarma orașelului. Apoi, peste liniștea din ce în ce mai deplină, se aprinseră sus, ca niște chibrituri, stelele. Un fior de-abia simțit venea dinspre deșisurile pădurii: era fiorul toamnei, care

scutura cele dintăi frunze. Bătrînul se gîndea la amărăciunile trecute și asculta vuetele tainice care-l chemaū parcă în noaptea veșnică. Alături, pe dușumele, copilul se chinuia în somn greū, plin de visuri de spaimă și-și frămînta, în întanerecul des, trupul slăbuț.

Moșneagul își plecă o clipă îndărăt capul. Ghici, prin noaptea odăii, că copilul dormea jos. Făcu o mișcare ca-și-cum ar fi voit să se scoale, dar se opri. Lasă-l să doarmă acolo!

Copilul se frămînta în somn și glasul subțire, întunecat de lacrimi, scîncea:

«Bunicule, unde-î mama?»

Glasul subțire mai murmurâ citeva cuvinte neînțelese, apoi se stinse în răsufflările repezi.

Și bătrînul rămase gînditor în pervazul ferestrei. Se gîndea la trecutul chinuit, se gîndea la singurătatea care-l împresura, se gîndea la copilul care-î era o sarcină, la copilul celor pe cari îi urîse. Și o nemulțămire amară îl cuprinse deodată. Din toată vieața lui, nu s'a ales nimic, ura l-a mistuit, ea îl duce la mormînt, — și dacă pri-

vește îndărăt, nu vede nimic, iar înaintea, noapte adîncă, o prelungire de trai fără rost.

Și, ca-și-cum cineva care știe și înțelege toate ar fi vrut să-l pătrundă de adevărul acesta, deodată un cîntec porni în noaptea începutului de toamnă.

Un cavăl murmura dincolo de pădurice, tremura în gîlguit de lacrimă, părea că e o adiere a nopții, o melodie care vine din necunoscut. Apoi un cor întins de glasuri începu, crescă, se înălță și scăzu ca un talaz: părea un șuvoiu de durere care izbucnise în cuvinte. Și cînd glasurile scădea, cavălul suna limpede, înflorind melodia, pînă ce creștea iar valurile glasurilor omenești.

Bătrînul știa că soldații de la cazarmă, ca'n multe alte dăți, cîntă. Însă niciodată nu-l atinsese la suflet, ca 'n seara aceea, tînguirea doineii cîntată de mulțime. Acuma, fără să-și dea sama, îl pătrundea puterea vieții, ca o durere ascuțită. Vieța izbucnea din valurile de umbră, cerea, fără să-și dea socoteală, lumină și bine, vieța tremura pretutindenii. Numai vieța bătrînului de cînd era dărîmată! Acum a rămas o

umbră singuratică, așteaptă în prag să treacă convoiul morții. Nimic nu mai palpită în el, nici avînt, nici doiniță, nimic!

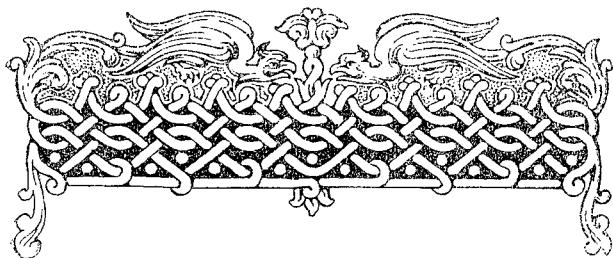
Și bătrînul sta amărit la fereastră, pe cînd tînguirile melancolice ale cîntecului umpleau noaptea.

La doi pași, pe dușumele, în umbră, dormea copilul, dormea o vieață care aștepta lumină și putere ca să izbucnească. Scîncea încet prin somn, întrebînd de maică-sa.

Bătrînul se întoarce spre el; dar nu-l putea vedea. Se ridică, se apropie și se aplecă asupra trupului slăbuț. Îl cuprinse încet, cu grijă, îl ridică și-l așeză în pat. Îl înveli, apoi se așeză alături la marginea patului, pipăi capul și începu să mîngie părul moale ca mătasa.

Afară, corul contenise. În odae, copilul se liniștise și dormea bine. Iar bătrînul, în întuneric, poate ofta, poate plîngea în tăcere, ca un drumeț care se întoarce în locurile vechi și nu găsește nimic din ce era odată: pretutindenî, pe ruinele vechi, vede izbucnirea vieților nouă.

Doi feciori.

Cucoana Sofica intră pe ușă foarte serioasă și cuconul Gheorghieș, cum o văzu, pricepu numaidecît despre ce e vorba. Se opri în fața ei, cu minile în buzunarele pantalonilor, și așteaptă.

«Despre ce-î vorba, mă rog?» întrebă el.

Cucoana Sofica își netezi părul cărunt, lins pe la tîmple, își lăsă apoi în jos minile cu degetele împreunate și-și coborî ochii în jos. Cuconul Gheorghieș cunoștea prea bine toate fasoanele acestea.

«Iaca ce-î, dragă... Știi că chiar azi-dimineață a picat de la Iași cumnatul Neculai. Știi. Îi spuseseam să se abată și pe la Ionel, să vadă ce mai face... Nu ne-a scris de mult, bietul băiat...»

Cuconul Gheorghieș se posomori, pe cînd nevastă-sa se uita la el cu ochii umezi.

«De cînd s'a dus de-acasă, e vreme doar... zise iar cucoana; și, prin străini, nimeni nu-l întrebă, nimeni nu-l mîngîie...

— Dar! halal băiat! strigă cuconul Gheorghieș. Să nu ne scrie el de-atîta vreme! Parcă-î un cap de țară o mărcuță de cincisprezece bani! Și dacă nu i-ași trimete parale... Dar așa... — slavă Domnului!

— Ei, cine știe! Nu fii și dumneata așa de iute. Multe are și el pe capul lui. Ce vraî? Tot carte și iar carte...

— Mă rog, să mă scutești! Știu eu ce poamă-î dumnealui, că numai zile fripte mi-a făcut decînd a deschis ochii. Dar la urma urmei, știu eu ce-î de făcut: îi am ac de cojoc...

— Nu te supăra, dragă, zău nu te supăra. Tare-î necăjit și supărat, bietul băiat. Numai o inimă de mamă poate înțelege...

— Hm! mormăi cuconul Gheorghieș.

— Ei, de ce ești rău? Ce vraî? Carte și iar carte! De la o vreme, nu mai știu pe ce lume ești... știu, e greu, — și el acolo e băiat străin...

— Da' spune odată, soro, nu mă purta cu vorba... Adică stai... am înțeles! E vorba de parale! zise bătrînul, rizînd cu amărăciune. Spune, soro, nu te sfii! Sînt deprins eû cu *manevre* de-acestea: mi-e acru sufletul! Mă miram eû să trimeată alt răspuns... Ce, mai faci, tată, mamă? cum o mai duceți pe-acolo?... Nu! parale și iar parale! Și să nu 'ntrebe el batîr atîta: măi omule, măi trăești, orî ai murit? Ași! ți-ai găsit! Las' că-l știu eû pe cuconașul dumnitale: banî, banî și iar banî! petrecere peste petrecere și cartea sub pat! Las'că vă știu eû! Îi cauți în coarne, parcă ar fi cine știe ce juvaer! Banî și iar banî. Da' ce-s eû? Am comori? Da' și comorile seacă la urma urmei!»

Cuconul Gheorghieș tăcu deodată și începu să se plimbe cu pași mari prin casă rășchirîndu-și mînios cu degetele barba și mustățile cărunte. Cucoana Sofiica scoase batista, o duse la ochi, se prăvăli într'un jîlț și prinse a suspina.

Bătrînul pufni de cîteva orî, fără să se uite la ea. Apoi se opri și ridică capul: «Plîngi, hai? Odorul, odorașul mamei...

Ei lasă, nu măi plînge, lasă... Oiu face-o și pe asta, — dar să dea dracul să nu-mi scrie, să se facă ne-aude, ne-vede, c'apoi și eū cu paralele tot ne-aude, ne-vede...»

Cucoana își șterse repede ochii.

«Dragul mamei! Are să scrie, cum să nu scrie!»

După ce rămase singur, boerul prinse a se plimba iar cu pași mari și a mormăi nemulțămît, prin odaia tăcută.

Băiatul pe care-l avea la Iași îi făcea multe zile fripte. Stătea de-o mulțime de vreme acolo, zicea că învață, că-și face și el un *viitor*, — dar bătrînul îi aflase purtările și acuma nu se măi înșela cu nădejde zădarnică. Știa prea bine că fecioru-său e un fante frumos, pomăduit, înmănușat, care bate asfalturile și colindă balurile; știa prea bine unde se duc baniî strînși cu atîta trudă! Ce era însă de făcut? Acum era băiat mare. A încercat de cîteva ori să-l dojenească, dar cucoana Sofica, — așa de blîndă și de supusă măi înaintea, — atuncî a sărit ca o leoaică. Pe urmă, era încredințat că orice muștrare era zădarnică, absolut zădarnică. Cîtă amărăciune

n'a înghițit bătrînul, decînd s'a pătruns de adevărul acesta! Și acuma, în anii cei din urmă ai vieții, nu mai avea nici-o tihnă. Neconținute supărări și certuri cu *mama*. Hei! era strașnică cucoana Sofica! Cînd voia ea ceva, să fi venit și Dumnezeu din ceruri, era zădarnică orice împotrivire. Știa să plîngă, să geamă, să blesteme să se tragă de cap; știa să țipe, să batjocorescă, să rîdă și să înțepe cu răutate; și cînd își desfășura în linie de bătae toată armata aceasta, nu era chip să nu iasă dumneaei biruitoare. Pentru odorul ei ar fi răsturnat cerul și pămîntul.

Cuconul Gheorghieș, gîndindu-se la toate acestea, oftă plin de năduh. Apoi pași pînă la fereastra aburită, făcu o pată luminoasă cu dosul palmei și prinse să privească afară.

În ogradă, argații umblau forfota în toate părțile, se speteau cu treaba.

Boerul începu să-i urmărească cu ochii. Privirile, de la o vreme, i se opriră asupra unui flăcău sprinten, rumăn la față, care țesela un armăsar. Din armăsar eșeau aburi cenușii în aerul înghețat, din pieptul flăcăului eșeau aburi, — și amîndoi, plini de

vieață și de putere, înghițeauă mulțămiți aerul tare.

Cuconul Gheorghieș privi multă vreme pe flăcău și clătină trist din cap. Buba cea mare și cea dureroasă aceasta era. Băetanul cel rumân și plin de putere era sînge din sîngele lui. Un copil care s'a născut dintr'o greșală, la o margine de drum, și care era menit să rămie slugă urgisită, fără să simtă vreodată îmbrățișarea mamei și vorba bună a tatălui.

De ce *cellalt* avea parte de avere și de bunătați? Unul va fi slugă și unul va fi stăpîn și, cu toate acestea, sînt frați. Acuma pare că vede cuconul Gheorghieș mai bine decît oricînd amărăciunea împrejurărilor vieții.

Bătrînul, căzut pe gînduri, alunecă cu mintea înspre trecut. Se lăsă într'un jilt și începu să se gîndească la tinerețe, la anii pentru totdeauna prăpădiți.

Afară, din nourii de cenușă, începură să curgă rar flori argintii, mari, de omăt. Și florile pluteau ușoare în văzduh, se încruciașau în tremurături de undă și se lăsașu leneșe pe covorul alb, sclipitor. Pe dealuri,

spre asfințit, pădurile, cufundate în liniștea de iarnă bogată, țineau pe vîrfurile arămii pete mari de ceață fumurie.

De la o vreme, pădurile și întinderile sclipitoare, și zăpada ușoară începură să joace într'o amestecătură ciudată de lumină și umbre.

Se face vară, e liniște de asfințit și mirosul livezilor te-adoarme. Flori albe plouă din cireși pe părul castaniu al unei zîne cu ochii verzi ca unda. Și boerul se vede tînăr, numai într'a douăzecea primăvară, — și livezile sînt pline de miros și de liniște și inima i-i plină de focul tinereții, și florile de cireș se scutură peste dragostea din a douăzecea primăvară.

Cuconul Gheorghieș zîmbește cu amărăciune.

De mult, de mult s'a stîns dragostea cu fata de țaran. Ochii ei duiosi de mult s'aũ închis și gura care nu știa să spue cuvinte înflorite de mult a amuțit. S'a dus fata cu ochi căprii de mult în așternut rece de humă și multe flori de iarnă aũ căzut de-atunci peste dragostea de primăvară!

Dar în urma ei a rămas rodul iubirii, a

rămas copilul care trebuia să crească horepsit prin uşile oamenilor, ca un cîne al nimănuî.

Prin mintea lui cuconul Gheorghieş, acum, nu trec nici gînduri de dreptate, nici păreri mari de rău. Vieaţa e așa cum este și nimene nu poate s'o facă altfel. Totuşi sluga e sînge din sîngele lui și, măcar că boerul nu simte nici dragoste nici avînturi mari, mila îi înmoae inima. Uite un om care n'a greşit cu nimic și pe care fratele său din același tată îl va bate, și-l va scuipa, și-i va pune pe grumaz călcăiul dispreţului. De ce?

La întrebarea aceasta, boerul nu se simte în stare să răspundă. Dar o pornire mare de milă îl hotărăşte să jertfească, să facă ceva și pentru copilul nenorocit. Se uită iar pe fereastră. — Flăcăul, acum, adăpa calul, — și era voinic și tare ca un brad bine crescut și în puterea de vieaţă care clocotea în el de bună-seamă că nu intra nici-un dram de nemulţămire.

Pe boer îl cuprinde o înduioşare repede. Se scoală ameţit și bate în geam. Apoi strigă:

«Ioane! vino pînă sus. O să-ți spun ceva.»

Flăcăul lasă calul altuî argat și pornește fuga spre casă.

Nu trece mult. Ușa se deschide și trupul mlădios năvălește în odaie, odată cu miros de aer înghețat.

«Aici-s! Ce poruncești, cucoane Gheorghieș?»

Boerul se uită la flăcău, nedumerit. Vra să spue ceva, ochii i se aprind. Apoi rostește, cu greutate:

«Ascultă, Ioane... Uite ce e... A!.. du-te și pune caii la sanie... Adică nu, stai, nu-î mai pune; m'am răzgîndit. Te-oiu chema pe urmă, poți să te duci...»

Flăcăul, după ce eși, ridică nedumerit din umeri și se gîndi: Oare ce-o fi avînd boerul? — Se duse de-și luă calul și-și căută de treabă.

Iar cuconul Gheorghieș, rămas singur, se gîndi ce putea să spue argatului. La urmă, văzu că nu putea să-î spue nimic. Deschise casa de fier și se puse să pregătească banii pentru cellalt.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

Moș-Simion.

De cîtăva vreme, moșneagul ducea o vieață foarte amărită, departe de lume, în ruinile *Cetățuii*. Prietenii de altădată, rudele, cunoscuții dintr'un sat cu el, toți, nu mai erau. Unii se duseseră pe ceia lume, alții rămăseseră pe la căminurile vechi; numai el, fără nici-un sprijin în vieață, fusese mînat de multe vînturi și acuma își aștepta sfîrșitul acolo, în ruinile de la marginea Iașului.

Acum era bolnav. Auzea, noaptea, glasuri care-l chemaū în întunerecul de afară al gangurilor. Sta cu ochii deschiși în lumina slabă din odăiță, se ridica în capul oaselor și asculta. Prin podul vechiū treceau

duruitor grăbite, apoi o voce jalnică chema în tăcerea adâncă: Simioane! Simioane!

Bătrînul își ținea răsufierea și-și ațintea urechia. Inima slăbită bătea mai tare. Apoi gura cu buze uscate se deschidea, se strîm-ba dureros, îngîna:

«Cumătră Anică... cumătră Anică...»

Nimeni nu răspundea. Și moșneagul mur-mura, după un răstimp:

«... Doarme... Cumătră Anică... cumătră Aniiică!» Cumătra Anica mormăia, som-noroasă:

«Ce-î? Iar n'ai liniște? iar ți se năzare, moșneag nebun!

— Cumătră Anică, l-am auzit iar...

— Bine, bine... l-ai auzit: vine să te strîngă de gît!

— L-am auzit... îngîna moșul, sfios.

— Da, știu, l-ai auzit... Culcă-te mai bine și te liniștește... Nu-î chip să se hodinească oamenii din pricină-ți...

— Nu te supăra, cumătră Anică... Eram treaz, bun treaz... și l-am auzit, cum te aud... Mă striga pe nume: Simioane! Simioane! Pe urmă a tăcut. Nu te supăra, cumătră Anică!

— Bine-bine, culcă-te. Nu mă supăr.»

Baba, mormăind nemulțămită, se întorcea cu fața la perete, trăgea cațaveica peste cap și se ghemuia în țolinci.

Iar moșneagul sta în lumina vînată a candeliei, în capul oaselor, cu gura căscată, cu ochii țintiți în necunoscutul care-l chinuia. Barba rară, pîrlită, părul în șuvițe lungi, impresurau un obraz galben și doi ochi arzători în orbite negre. Stătea nemîșcat, cu mînile puse peste genunchi, pe pătura zdrențuită.

Baba adormea curînd, răsuflea regulat, ofta și suspina în somn. În tăcerea ruinelor se auzea țîriitul tremurător al greerilor.

Apoi iar trecea un duruit depărtat pe sus și glasul slab suspina: Simioane! Simioane!

Moșneagul îngîna fricos:— «Cumătră Anică!..» —Apoi tăcea. Prin noaptea de afară a ruinelor, pași ușori treceaă, se auzeaă filfîiri de aripî, scîrțîiri încete.

«Cumătră Anică! of! cumătră, cumătră...» și moșul ofta greu.

De cînd auzea, noaptea, glasuri și zgomote, bătrînul slăbise și mintea i se în-

tunecase. Ziua, nu mai lucra nimic; ședea în soarele care încălzea ruinele Cetățuiei bătrine, într'un ungher al zidurilor, și părea că se gîndește. Dar mintea lui necăjită nu gîndea nimic și ciolanele trudite n'așteptau decît liniștea mormîntului.

Cîteodată, cu pași grei, umbla prin ruina domnească, pe care rămăseseră urme șterse de sfinți zugrăviți; și pașii îl duceau, prin soarele auriu, tot spre ungherul zidurilor, la banca vinătă de brad. Printre dărîmături și printre petele de pajiște verde, umblau liniștite găinile pestrițe ale babei; cîteodată, în gura tainițelor părăsite, cînta cocoșul, deștepta liniștea de sihăstrie și bolțile sub-pămîntene, prin care trecuseră, cu glasuri de vifor, tragediile trecutului.

Moșneagul slăbea. Într'o noapte, treaz fiind, pe ferestruia zăberelită dinspre asfințit, pătrunseră razele lunii și vărsară o baltă de argint pe dușamelele negre.

Sufletul moșului se însenină și se liniști puțin și ochii arzători, lunecînd pe riul de lumină, eșiră din ruini, se întoarseră cu sufletul îndărăt, și începură călătoria în anii depărtați și prăpădiți.

Simion cel de odinioară era bărbat ca toți bărbații și trăia cu nevasta cum trăesc toți oamenii cu femeile lor. Toată săptămîna muncea, umbla ba încolo, ba înapoi; Duminica, trebuia să cinstească la crîsmă, altfel nu era în rînd cu ceilalți gospodari. Nu-î vorba, se ducea și la biserică, că așa-î frumos, să se mai închine omul din cînd în cînd, — dar de la crîsmă nu putea lipsi. Se ducea cu nevasta; cinsteau cu rudele un păhar, două, mai multe, pomenind numele tuturor morților. După aceia se întorceau acasă. Dealtmîntrelea trăiau bine.

Numai într'un rînd a prins în patul nevastei pe vechil. L-a ciomăgit bine și i-a dat drumul, iar pe nevastă a judecat-o c'o bîta zdravănă de corn, să ție minte cît o trăi. Dar s'a trecut asta. Pe urmă se duceau la biserică, la crîsmă, la tîrg. O dezmierda pe Ilinca cînd era cu chef și o bătea cînd era trăsmit: ca omul cu nevasta lui!

Au fost vremuri și mai bune și mai grele. Erau vremuri bune cînd se făcea păpușoi și pîne, cînd avea cu ce cinsti și petrece iarna. Dar, după întîmplarea cu vechilul, a început o prigoană amarnică.

A prins Simion să se zbuçiume. Umbla după lucru la cîmp, sămăna pămînt în șesurile Iașului, se chinuia în soare arzător vara întreagă. Toamna, se întorcea mulțămît, cu șirurile lungi de cară. Poposea, noaptea, la hanuși singuratece, aprindea focuri în mijlocul taberii și prindea a povesti întîmplări, în care furnica nălucile și duhurile necurate.

Vara, scurma greu și stropia cu sudori pămîntul vînat. Iarna, sta tolănit lingă vatră, în bătaia focului și petrecea ciștigul verii, pe cînd satul și cîmpiile adormeau supt blana albă de omăt, în cîntecele vînturilor.

Așa a trăit cu nevasta cincisprezece ani. Copii au avut dar i-au pus în pămînt. După cincisprezece ani, îi vin Ilincăi hăchițele: o prinde omul cu un băetan care de-abia scăpase din oaste: fusese sergent. Nicî nu mai rămîne vorbă, — i-a tras o bătae de-a zăcut pe coaste două săptămîni. Dar cu femeia nu te poți pune: îi scoți șase draci dar al șaptelea tot rămîne!

A trăit atîta vreme cu dînsul, au mîncat dintr'o strachină, au dormit într'un pat,

și dintr'o dată, uite, și-a luat muerea lumea în cap; a pus mîna pe ce era mai bun în casă, a luat părăluțele strînse cu mare trudă și s'a tot dus cu ibovnicul: femeie stătută, cu un băiat!

A rămas Simion singur, rușinat și amărit. Cum s'a făcut, cum s'a dres, de Ilinca n'a mai auzit. Singur s'a dus la crîsmă, singur s'a întors acasă; a muncit fără tragere de inimă și fără nădejde ani lungi, după ani lungi.

A dus-o greu. Bătrînețea a venit degrabă după vieța chinuită. Apoi a ajuns un biet om la care nu se mai uită nimeni, pe care nici-un suflet nu-l cercetează. Acù, la urmă, s'a îndurat cumătra Anica să-l ție și să-l îngrijească pînă ce i s'a împlini sorocul; și pe urmă să-i rămîie ei casa și pămîntul de acolo, din sat...

Stă cu dînsa aici, la marginea Iașului, în chiliile risipite. El gogeste toată vremea. Cumătra Anica își petrece vieța vînzîndu-și în oraș ouăle, găinele și verdețurile.

Moș-Simion sta cu ochii în lună și greerîi turburaă somnul casei vechi. Icoane de mult uitate izvoraă din trecut, veneaă, se duceaă pe rîul de lumină.

Șiruri lungi de care trec încet, pe drumuri cotite. Se opresc în poeni negre; un foc se aprinde în întunerecul codrilor; lumina rumenă învăluie oamenii și care, cu o pînă tremurătoare.

Pe urmă, întoarcerile de la vii în mijlocul toamnei, cu buțile pline de must turbure. O lumină dulce de lună... Oamenii tot drumul cearcă cu trestiile gustul vinului nou, apoi încep a cînta în tăcerea cîmpiilor. Finețe cosite se întind la dreapta și la stînga și stogurile de fin par colibe adormite în depărtări. Scîrțitul duios al carelor, cîntecele trăgănate ale cărăușilor, sclipirile depărtate ale iazurilor, toate par din altă lume, în pacea și lumina de basm a lunei.

Clăcile cu poveștile, minciunile și înfiorările lor; nunțile cu petreceri, cîntece și larmă; anul nou cu bătrînele lui obiceiuri, — toate vin așa de șterse, așa de slabe, ca ultimele chemări de bucium, toamna.

Toată viața curge de la început pînă la sfîrșit, fără bucurii, doruri și dureri mari. Iată o viață întregă, din care nu s'a ales nimic! Femeia i s'a dus, — bătrînețea amară

și desnădăjduită a venit și glasul slab și adinc izvorăște iar din tăcere: Simioane! Simioane! — Se apropie sfirșitul.

Lumina de lună se șterge, întunerecul se întinde; filfiri de aripi trec pe afară, scîrții încete și oftări jalnice. Bătrînul e ațîțat și neliniștit și se învîrte în culcușul lui.

«Cumătră Anică! îngîină el cu frică; cumătră Anică... Dormi?» Ascultă un răstimp. «Cumătră Anică, e adevarat oare c'avem să ne vedem pe ceia lume? — Cine știe! Dormi cumătră Anică? — Doarme. — Dumnezeu știe!»

Moșneagul se întoarce mormăind în pat, apoi, după o bucată de vreme, începe iar:

«Cumătră Anică, oare mai trăește Ilinca? — O fi murit! — Din pricina ei am ajuns eu așa.... — Ba, la urma urmei, nici ea nu-i de vină... — Nimeni nu-i de vină... Cumătră Anică! — Dormi? — Da, doarme... — Iaca eu nu pot să ațipesc....»

Bătrînul mormăi pînă într'un tîrziu, apoi adormi cu minile pe piept.

În zilele care urmară, moș Simion cobori în orașul pestriț și strălucitor din vale. Deabia își ducea bătrînețele amărîte. Cobora

anevoe coasta repede ; trecea prin cîmpia arsă a Bahluiului, pe care stați nemișcați în soare caî slabî și bătrîni ; se uita nepăsător la cetele de țigănuși în zdrențe, la cîrdurile de giște care umpleau de puf apa neagră ; intra pe la *Trei-Calici* și urca spre oraș cu pas scurt și nesigur, bătînd pietrișul cu cîrja-i de corn. Trecea încet prin liniștea și colbul ulițelor, prin tăcerea bătrînei cetăți în agonie.

Se oprea la hală. Acolo mulțimea se frămînta într'o larmă surdă ca un muget prelung, prin pulberea luminoasă a verii. Olteni grăbiți treceau zvîrlind țipete puternice, cu cobilița pe umeri ; ovrei, în caftane, se opreau și-și vorbeau de aproape de afaceri, amestecîndu-și bărbile ; săteni liniștiți își duceau boii de funie. Și moșneagul se răsima de un zid, la o parte, privea freamătul acestei vieți pentru el neînțeleasă, — părea că-i treaz, părea că dormitează și parcă aștepta ceva.

Tirziu, pornea îndărăt spre ruinile lui, prin cîmpia înneacă de lumină a Bahluiului. Urca greu dealul, intra în curtea tăcută și se așeza pe banca lui de brad. Își pune

mînilor pe gununchi și rămînea visînd, cu ochii înnainte, asupra Iașului pestriț, cu turnuri strălucitoare, deasupra cărora plutea, în amurgul de vară, o pulbere luminoasă de aur.

Cumătra Anica, rotofee și rumenă, îl certa.

«De ce te chinuești atîta? ce cauți acù la tîrg, — cînd de-abia îți porți picioarele?...»

— Nu te supăra, cumătră Anică; n'am liniște.... mă mai iaă.... Într'o noapte, am visat pe baba mea și acù nu mai am liniște....

— Nu ți-i greu să vorbești? Cine știe dacă mă trăește!...

— Adevărat.... cine știe.... Poate sufletul ei mă caută. Astă noapte iar m'a strigat:

— Simioane! Simioane!

— Iar începî?

— Nu te supăra, cumătră Anică.... nu te supăra!»

Dar într'o zi, după nopți bătute de zgomote, murmure și glasuri, moș Simion, coborînd la hală, dădu peste o arătare ce venea, rătăcind parcă, din trecutul neguros. Era într'o Duminică și bătrînul, răzimat în colțul lui, privea în neștire o ființă care stătea pe gînduri lîngă o magherniță: o babă adusă de șele, slabă și tăcută.

Moșneagul tresări și mormăi:

«Eă parcă cunosc pe femeia asta....» și începu s'o privească cu luare-aminte pînă ce baba își ridică ochii șterși asupra lui. Atunci se lămurii totul în mîntea moșului. Și vieața întregă, trăită cu zeci de ani în urmă, vieața nici prea bună, nici prea rea, îi veni în mîntea foarte ștearsă, — și moș-Simion nu simți nici bucurie, nici mîhnire.

«....Asta-î baba mea.... Ilinca....»

Bătrîna pornise. Moșneagul se uită curios la dînsa cîteva clipe încă, apoi se mișcă înnainte, întinse brațul și o atinse ușor cu vîrfu cirjei.

Baba se întoarse. Moșneagul se puse în fața ei, apoi vorbi domol:

«Ilincă.... mă mai cunoști ori ba?»

Bătrîna se uită țintă la moș, cu gura căscată, apoi zise deodată:

«Tu ești, Simioane? Iaca, numai după glas te-am cunoscut! — Tu ești?»

— Eă sînt!» răspunse moșneagul.

Prin jurul lor trecea grămădindu-se mulțimea în fierbere și soarele își tremura lumina de-asupra zbuciumului.

Baba zise : «Doamne, moșnege, cum am îmbătrînit noi!»

Bătrînul răspuse : «Iaca, din pricina ta am ajuns eu așa zile!»

Femeia tăcu și-și coborî ochii osteniți în pămînt. Apoi murmură :

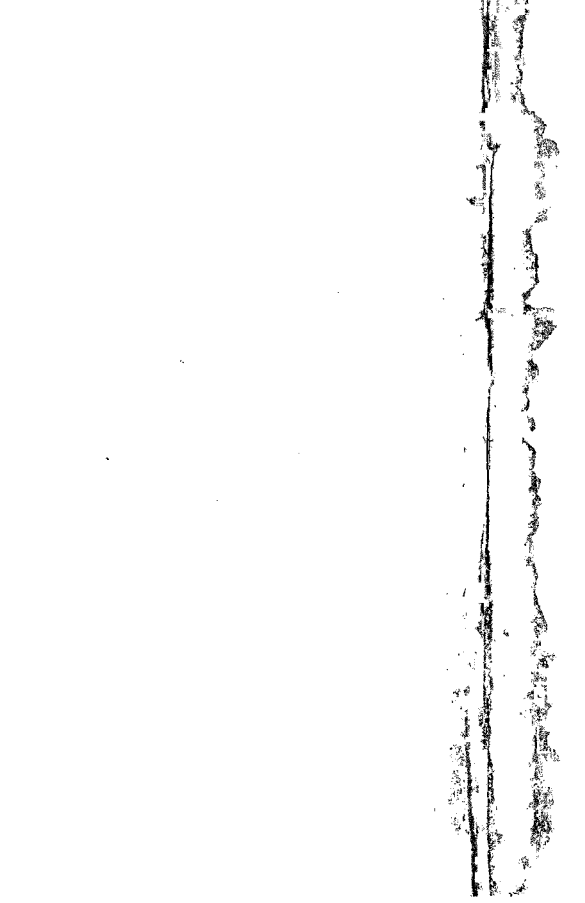
«Și pe mine m'a lăsat răul cela chiar de-atunci...»

Bătrînul nu răspuse și baba nu mai zise nimic. Stăteau ca doi străini față în față.

După un răstimp mare, moșul zise domol :
«Apoi Dumnezeu a vrut așa. Eă mă duc. Umblă sănătoasă...»

Un val de norod trecu, îi despărți. —
Și bătrînul porni spre ruinile lui, prin mîhnirea Iașului bătrîn. Nu era nici mîhnit, nici bucuros ; nu mai dorea nimic ; își ducea greu la deal ciolanele trudite, care n'așteptau decît liniștea mormîntului.

Era, domnule, o zarvă în mahalaua *Pîrăul Morii* și o fierbere, — ceva strașnic! De cum venise zăpada sărbătorilor de iarnă și piclele, un lup, o dihanie de lup, pripășit, dracul știe de unde, prin zăvoaele din văi, se strecura, în fiecare noapte, în gospodăriile de la margine și răpea ba un purcel, ba o oae, ca dintr'ale lui.

Era o adevărată pacoste. Femeile certău pe bărbați într'una, pînă ce-și scuipaă, săracii, sufletul de necaz, își îndesaă căciula peste urechi și se duceaă la crîșma lui Avram. Acolo, începeaă să se tîngue. Unuia i-a furat purcel îngrășat, altuia i-a rupt dihania godac de-un an, altuia i-a în-

colțit oaia, — toți aveau câte-o pagubă. Avram asculta zîbind, aducea băutura și spunea, răsucindu-și perciuni:

«Trebue să-l împușcați... așa să trăesc eu!... Să mai aduc o litră?»

După ce se mai mîngîiau, plecau acasă. Acolo, femeile iar săreau cu gura. Bieții oameni, amăriți, puneau mîna pe ceva și începeau să dea, și dă-i! și dă-i! până ce se săturau. Copiii urlau de spaimă, de nu s'auzea nici în cer, nici în pămînt; mițele, îngrozite, săreau cu capu 'n geamuri; cîni băteau pe-afară ca la hingher; mă rog, era o muzică de-ți venea s'apuci cîmpii!

Ce era de făcut? Să-l împuște! — Se puneau oamenii, noaptea, la pindă; unii cu puști, alții cu șpăngi, alții cu pari rupți din garduri... Dar era o negură ș'un întunec de se păleau cap în cap. Stăteau zgriburiți pe supt garduri, prin gropi, pe după porți, și așteptau pe tâlhar. Și venea tâlharul, dar venea așa de încet, că nu-l simțea nimeni. Și deodată se auzea covițînd, — cîni prindeau a lătra și gospodarii începeau a răcni: «Lupu, măăă!», chiuiau, descărcau puștile, izbeau cu pari

în hambare, pe urmă, după ce se făcea liniște, se adunau la Avram. Unul zicea:

«A furat purcica lui Berbeliță!»

Gospodarii raspundeau:

«Al dracului lup!»

Altul răcnea:

«Ei, cum nu putem noi să-l prindem!

Nu-î chip, domnule, și pace!»

Iar Avram venea cu băutura și-și răsucea perciunii:

«Trebue să-l împușcați... așa să trăesc eu!..

— Cum să-l împuști, domnule? tuna Berbeliță, sculîndu-se în picioare; cum să-l împuști? Fură și se duce! Să te văd pe dumneata, cum ai să-l împuști pe o negură ca asta?

— Eă? nu-l împușc!...» țipa speriat Avram, trăgîndu-se repede 'nnapoi.

Așa vieață nu mai era de suferit. Femeile umblau cu vîntăi pe la ochi; bărbații erau sgîriați, parcă se bătuseră cu pisicile; unii copii aveau *ducă-se pe pustiî*. Era rău de tot. Mai rămăseseră cîteva zile până'n Crăciun și se gîndeau cu jale, sărmani oameni, că nici sărbătorile n'au să le ticnească.

Miercuri însă, cu două zile înaintea Nașterii Mîntuitorului, — domnul Costache Cîrlan, omul cel mai nalt și cel mai de seamă din mahala, omul cu cele mai lungi mustăți și cu vocea cea mai groasă, se hotărî să scape gospodăriile de pacoste. Dumnezeu era negustor de mere și n'avea vreme să se ocupe cu fleacuri de-acestea, dar acuma, băgînd de seamă că-i atîta zarvă, se înduioșă, ca bun creștin ce era, și trimise pe Fănică, băiatul cel mai mare, în Negrești, peste deal, la o svirlitură de băț, să poștească la tirg pe cumătrul Manole.

«Să vezi, zise domnul Costache; Manole e un pușcaș cum nu găsești în toată *Europa*. La urma urmei... hm! mai sînt și alții... știi dumneata... la nevoe, aș putea... dar tot mai bine să vie Manole!»

Cumătrul Manole a venit. Era un Român mijlociū, bărbos și cu ochii foarte vioi. Cîrlan îi lămuri toată afacerea și-i mărturisii, de la început, că era hotărît, fie ce-o fi, să scape lumea de o fiară răpitoare.

«Bine! zise Manole, cu glas moale; om face ce s'o putea...

— Nu așa! mugi domnul Costache; *eu*,

dacă am spus, — e sfint! Trebuie să împuşcăm dihania.

— O împuşc, numai s'o zăresc! răspunse Românul. Acuma nopţile sînt neguroase. Te 'nhaţă lupul de picior şi nici nu-l vezi...

— Te-ai stricat, Manole! strigă înfierbîntat Cîrlan. Te credeam mai *veteaz!*»

Săteanul se scărpină în cap. Apoi vorbi:

«Nu, pe negură nu-î chip. Dar, dacă vreţi, eu vă prind lupul, — fără puşcă...

— Fieacurî! răcni domnul Costache; eu, cu puşca mea, dacă nu l'oiu împuşca, să nu-mî ziceţi pe nume!»

Bine. Pînă în seară, s'aũ pregătit. Fănică s'a dus după praf, după halice, după petiţi. Domnul Cîrlan şi-a şters puşca, a încărcat-o, a eşit afară, a dat un foc. Cîniĩ aũ început să urle, şi gospodarii de prin prejur, cu neveste, cu copii, veniră să fie faţă la pregătirile celui care avea să-ĩ scape de necaz.

Fănică mai făcu cîteva călătorii la Avram, în colţ. Oamenii cinstiră, vorbiră. Cinsti şi vorbi şi Manole şi făgădui, cu tot risul batjocoritor al lui Cîrlan, că el va prinde lupul fără să aibă nevoie de puşcă.

«Tu, cu meșteșugul tău; eă, cu-al meu!» zise domnul Costache.

Manole, cam cherchelit, porni cu Berbeliță, cu Panțiru, cu Pungă și cu alți păgubași, ca să facă pregătirile trebuitoare. Apoi trecură pe la Avram, și, cînd se întoarseră, tocmai asfințea soarele. Dumneaei, *cucoana* Săftica, a lui Cîrlan, puse masa și cumetrii ospătară. Apoi, Domnul Costache își trase cizmele cele mari de iuft pe care le lua de obicei la drum; își înveli trupul uriaș cu-un pieptar de piele, se înbracă pe deasupra cu mantaua cea mare de șieac; își turnă în cap o căciulă cît o oboroacă; își trecu torba pe după gît; luă pușca, tuși și zise :

«Gata! De-acuma, mergem...»

Își făcură cruce și porniră, pe un frig de crăpaș pietrele. Zăpada scîrțîia sub picioare. Cum înseră, o piclă lăptoasă umplu văduhul și acoperi pămîntul. Gospodarii se strecurau de prin ogrăzi, cu armele vechi, și măreaș ceata.

După ce eșiră la margine, Cîrlan zise :

«Ian să-ți vedem meșteșugul, Manole...»

Porniră cu toții. Cîmpia era tăcută; nu-

mai un guițat jalnic de purcel se auzea prin ceață.

La o bătae de pușcă, se opriră.

«De ce guiță purcelul ? întrebă Costache.

— Aici e capcana...» răspuse Manole și începu să arate cumătrului meșteșugul. O groapă adincă de un stinjen ; împrejurul gropii, două țarcuri de nuele. Prin șanțul făcut de țarcuri, — șanț acoperit bine cu spină și pae, — umblă covițind purcelul. Lupul aude țipetele, se apropie, dă tîrcoale, apoi sare, ca să ospăteze din godac, și dă în groapă...

«Asta-î toată filosofia ? întrebă rîzînd Cirlan.

— Asta-î !» răspuse cumătrul Manole.

Și cu toții se strecurară la marginea mahalalei, prin întunec. Domnul Costache se așeză cu cumătrul Manole supt un șopron bine îndosit. La cîțiva pași, se piti Berbeliță, gros ca un țahal, c'o ghioagă nestrujită în mîna. Mai încolo, supt un gard scund, cu streșina mare, sta Costache Pungă, nalt și subțire, răzimat într'o pușcă cu cremene. Pe urmă, Panțîru spînul ; pe urmă, Dorobanțu, prietenul cel bun al lui Avram, și mulți alții,

cară cu lănci, cară cu pari, cară cu furci, fiecare cu ce putuse.

Noaptea era așa de neguroasă, încit nu se vedea la doi pași. O liniște mare domnea pretutindeni. Guițatul jalnic al purcelului sfîșia tăcerea Din mahala, izbucnea, în răstimpuri, cîte un lătrat de cîne. Și era ger, și era pîclă, — iar cîmpia, neagră ca păcura și nemișcată, se întindea înaintea ca o genună plină de spaima necunoscutului.

Din vreme în vreme, cîte un glas înăbușit răzbătea :

«Bre... Berbeliță... n'auzi?»

—Ce-î? se auzea răspunsul, în șopot.

—Nu măi vine, bre Berbeliță!»

Urma trăcere. Și în cîmpie, purcelul co-vița cu disperare.

Domnul Cîrlan, de la o vreme, începu să se plictisească. Scoase din torbă clon-dirul cu rachiū de drojdie și zise cumă-trului Manole :

«Pînă ce-a veni dihania, noi putem să măi tragem cîte-o dușcă. Altfel amorțim...

— Amorțim, da!» șopti Manole.

Traseră cîte-o dușcă bună. Apoi iar se puseră să asculte.

«Comédie, domnule! murmură supărat Costache; e un întunec de-ți dai cu degetele în ochi. Încă n'am văzut așa ceva de zilele mele!

— Întunec, da! grăi încet Manole.

— Știi, când e întunec... îți vine așa, nu știu cum...

— Ba mie nu mi-i frică de loc! zise cumătrul.

— Îmi pare rău! răspuse Cîrlan. Parcă eă zic că mi-i frică? Dar știi așa... ți-e oarecum...

— Da, așaceva...» șopti săteanul.

După un răstimp, Costache Cîrlan mugii iar :

«E frig al dracului! Ar fi bine să ne mai încălzim cîte-o leacă...»

O voce se auzi, în apropiere :

«Grozavă pîclă, domnule Costache...

— Îți dai cu degetele 'n ochi, frate... Cine-i? A! dumneața ești, Berbeliță?

— Eă sînt.

— Dă-te mai încoace.»

Alt glas adînc izvori din întunec :

«Și eă îs aici!

— E Dorobanțu!» zise Berbeliță.

Iar domnul Cîrlan grăi moale :

«Zi și celorlanți să vie!»

Apoi, cînd toți se strînseseră la un loc sub șopron, șipul cu rachiū începu a umbla din mină în mină. Vorbeau încet și cîsteau. Se pipăiau cu minile și se cunoșteau după glasuri —, de văzut nu se vedeau. Cînd se auzeau lătrături mai tari de cîni, tăceau, își întorceau urechile spre cîmpie și ascultau, ținîndu-și răsufierea. Dar, afară de țipetul de fierăstrău al purcelului, nu se auzea nimic; și iar începeau a șopti și garafa gilgiia. După aceia, cînd băutura se sfîrși, unul se strecură pînă la Avram și se întoarse înapoi. Vremea trecea. Lupul nici gînd n'avea să vie.

Într'un tîrziū, domnul Costache începu a se veseli și a face haz în întunerecul șopronului.

«Ha-ha-ha! cumătre Manole... cumătre Manole... ai făcut și tu o treabă cît o nucă!... Să știi că de-aceia nu mai vine dihania..., îi dă de veste purcelul...»

O frămîntare se iscă, și un glas zise :

«Încet, încet, domnule Costache.... dai peste noi!...

— Voi sînteți? murmurâ Cîrlan; bine!
dar lupul, — unde-î?

— Are să vie! zise Manole.

— Nu mai vine! strigâ Cîrlan. Purcelul
tău e de vină!

— Tacî... șopti țăranul; nu răcni, că
s'aude cine știe de unde!

— Cūm să nu răcnesc? Ba am să răc-
nesc! Ura! Uraaa!

— Psss! Astupați-î gura!» gemu Manole.

Se sbătură cîtăva vreme prin întunec.
Apoi unul izbucni: «I-auzi!» — și frămîn-
tarea conteni dintr'odată. Prin gerul și pîcla
deasă a nopții, țipetele godacului se auzeau
tarî, ascuțite, sfișietoare; cîniî începură a
lătra din toate părțile și a urla prelung.

Manole zise:

«Lupul!»

Iar domnul Coștache gemu:

«Unde-î?»

Nimenî nu-î răspuse. Toți ascultaū.
Dinspre țarc, venea un zgomot neobișnuit:
mugete, izbituri, schelălăituri răgușite.

«Gata! s'a prins!» vorbi Manole, cu li-
niște. Iar glasul lui Cîrlan izbucni disperat:

«Unde-î, domnule?» Și, prin noapte, două

fulgere țîșniră, unul după altul, cu bubuiră asurzitoare. «Uraaa! dă-î la cap! pe dînsul măi!» Iar oamenii se poticneau în toate părțile, supt izbiturile uriașului.

Nimeni nu îndrăzni, deocamdată, să se apropie de groapă. Manole numai, se duse și se întoarse. Zise :

«Dihania a căzut în capcană...»

Cîteva lumini scăpărară. Apoi felinarele porniră în zigzaguri prin pîclă, ca niște focuri rătăcitoare pe iaz. Și deodată țarcul se lumină și umbre negre îl împresurară.

Purcelul se sbătea covițînd în șanț, iar în fundul gropii icnea fiara. Cînd simți pe oameni, prin întunerec, se opri. Ochiî îi scînteiau în negură ca doi licurici.

«Pe dînsul, măi!» strigă cu glas mare Cirlan. Și felinarele începură a alerga în jurul gropii. Cîteva puști bubuiră; șpăngile și furcile începură a izbî spre fundul gropii, ghioagele băteau surd; și fiara țipa, urla înspăimîntată, sărea, se svîrcolea, nebună de groază, — apoi începu să geamă înfiorător, cu durere, pînă ce tăcu, doborîtă în sîngele-î înghețat.

După aceia, gospodarii plecară la Avram

și toată noaptea chefuiră, cîntară și bătură cu cizmele în podele.

A-doua-zi, se strînse toată mahalaua : bătrîni, copii, neveste, bărbați, la marginea gropii, ca să privească pe dușmanul ucis. O grămadă de carne și de sînge, amestecate cu bucăți înroșite de zăpadă. Era veselie și vorbă, iar cîniile dădeau tîrcoale, urlînd.

O femeie scoase purcelul din țarc. Co-vița moale și răgușit și era slab, numai pielea și ciolanele.

Veni și domnul Cîrlan, ținînd de după cap pe cumătrul Manole. Era foarte vesel. Se repezi prin mulțime la marginea gropii și începu să răcnească la leșul lupului, dînd din mîni și cumpănindu-se :

«Hoțule! așa ți-a trebuit! Ai să mai vii să furi?»

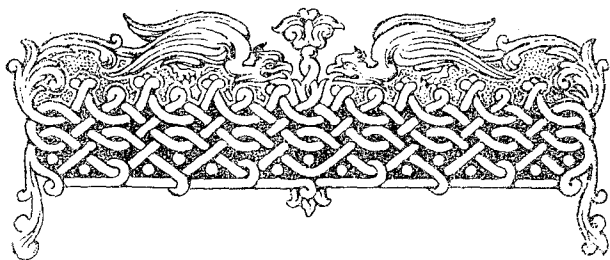
Oamenii îl luară de brațe și-l traseră deoparte. Dar dumnealui se zmunci și se năpusti iar la marginea gropii, bălăbănindu-și brațele :

«Așa ți-a trebuit! Purcei ai vrut? purcei ai găsit!...»

Și oamenii îl apucară iar și-l traseră în-

dărat. El se sbătea, mugind ca un taur. Iar lumea era bucuroasă că bietul lup a fost ucis și toți se gîndeau că vor petrece cu mulțămire sărbătorile de iarnă.

R u i n i .

De cînd s'aũ sculat, tustrei tac.
Pe bǎtrîn îl chiamǎ Irimia Popovicǐ,
dar toatǎ lumea îi zice moș-Irimia,
simplu, — de Popovicǐ nu știe nimeni. Iar
dacǎ vor sǎ-ĩ zicǎ altfel, îi zic *Țapul*. Și
chiar aũ de ce sǎ-ĩ zicǎ aș̃a : moșneagul
e amarnic, nimeni nu se poate înțeleg
cu el ; afarǎ de aceasta, are o bǎrbuțǎ albǎ
și lungǎ, curat barbǎ de țap. E mijlociũ,
ciolǎnos, și are niște ochi ce strǎlucesc ca
oțelul ; merge dîrz și vorbește îndesat,
din gît.

Pe babǎ o chiamǎ Mǎrioara, e voinicǎ
incǎ și frumoasǎ, cumpenele aũ trecut peste
ea fǎrǎ s'o zdrobeascǎ. Are o leacǎ de
mustațǎ și toatǎ ziua e cu țigara'n gurǎ,

toată ziua stă la cinste și la taclale, cînd e liniște în cocioabă.

Iar pe tovarășul de nevoi îl chiamă Gheorghe Șoric. Mititel, uscat, de-l dă vîntul jos; obrazul lui negru și boțit parcă e un zbîrciog; ochii sînt aproape albi, fără de nici-o culoare, n'are fir de păr pe față; și e așa de slab, încît straele pe el par flendurile aninate pe o momie pusă în mijlocul grădinelor ca să spărie vrăbiile. — De cînd îl țîn oamenii mînte, umblă cu o pălărie mare, pleoștită ca un clopot, care-i trece peste urechi, cu niște pantaloni cari aũ fost cărămizii odinioară, dar cari acum-a-s pestriți din pricina petecelor. Surtuc nu poartă și cămașa e tureată pe el: o leapădă cînd nu se mai poate ținea petec de petec. Încaltea moș-Irimia tot are o jiletcă albastră și o redingotă roșcată, rămase din vremurile bune.

Tustrei tac.

Moș Irimia și Gheorghe Șoric staũ sus, pe patul de scînduri, între calupuri și ciubote stricate, pe scăunașele lor cizmărești. Lucrează: împung cu sula și trag sforile ceruite.

Mătușa Mărioara stă pe scaun, lângă vatră. Focul de trei lemne arde leneș deasupra cenușei, dar la foc nu fierbe nimic. Soarele dimineții de vară intră galben prin ochiul colbăit de sticlă, care ține loc de fereastră.

Tac. De multă vreme, de o săptămână, e liniște în căsuța săracă, și tăcerea asta nu prevestește lucruri bune. Baba bate tăciunii, fumează și privește gânditoare flăcările. La foc nu-î nimic : baba de-abia așteaptă să izbucnească. Moș-Irimia trage din cînd în cînd cu coada ochiului la bătrînă, o privește ciudat, cu un zîmbet răutacios deasupra bărbii de țap. Astăzi bate măi îndesat cu ciocanul și strînge sfoara ceruită măi tare. Gheorghe e ca totdeauna : de-abia își poartă mîinile, privește neclintit la ciubotă, cu ochii lui spălăciți și plini de somn și se zgudue cînd bate cu ciocanul. Rare-orî își ridică capul și privirile se plimbă odată de la moșneag la babă, la foc, pe urmă iar la moșneag, și iar se coboară la ciubotă. Știe el bine ce are să se întîmple.

Trece o bucată de vreme și deodată

moș-Irimia trage, strângînd fălcile, un ciocan în ciubotă, cît ce poate, zvîrle apoi ciocanul, zvîrle și ciubota, zvîrle și piedica și zice îndesat, uitîndu-se țintă la ușă :

«Ia să mă scol eū și să pun o oală cu apă la foc, că văd că...

— Hm!» mormăe baba trăgînd adînc din țigară.

Gheorghe Șoric se face mai ghebos deasupra ciubotei. Moș-Irimia se dă jos de pe pat, face cițiva pași pînă la prag, acolo se oprește și zice iar, cu ochii țintă la ușă :

«Ce? e mare lucru să pun eū o oală cu apă la foc? e mare lucru adică?

— Hm!

— Că văd eū că... nu-î mare lucru... he-he! văd eū că...

— Ce vezi? ce vezi? strigă deodată bătrîna zvîrlind țigara și repezindu-se în sus; ce vezi, ha? spune ce vezi, Țapule, ce vezi?

— He-he-he! rîde îndesat bătrînul, tot cu ochii la ușă; văd eū că baba mea azi n'are gust de treabă. Adică ce? e mare lucru să puî o oală cu apă la foc? adică ce? să ardă focul de sufletul dracului?»

Acù baba s'a mîniat tare.

«Apoi bată-te Dumnezeu să te bată, Țapule, și n'ai mai ajunge! De ce să pun oala cu apă la foc? de ce s'o pun? spune că te trăsnesc! Ce? faci pe boerul? vrei să te duci tocmai deseară în târg, iar pînă atunci să ne chiorăe mațele de foame?

— He-he-he! ce deseară? nici nu mă duc azi în târg, ce deseară?... N'ai spus tu să nu mă duc în târg, că... he-he-he!

— Ce rizi? ce rizi? spune de ce rizi, că-ți scot ochii ca la dracu! — Bătrîna sare și pune mîna pe clește. — Apoi da, să nu te duci, că dacă te duci n'ai altă grijă decît să faci cu ochiul fetelor și nevestelor, ticălosule! Mi-ai mîncat tinerețele, prăpăditule, mînca-te-ar temnița pămîntului și viermii cei neadormiți! Da, să nu te duci, că-ți faci de cap, ghiujule!»

Ghiuj! valeu! Bătrînul Șoric a pus liniștit ciocanul și sula deoparte și a ridicat capul. Știe el că dacă s'a spus vorba asta, apoi e rău. Se uită liniștit la ceilalți doi și gura uscată i s'a strîmbat într'un fel de zîmbet fricos.

Moș-Irimia s'a întors repede și s'a așe-

zat dirz în fața babei. Vorbește și mai îndesat.

«Cum? ce-ai zis? ghiuj! eu ghiuj? A-poî nu ți-î rușine obrazului? nu te vezi? Ce? nu te vezi adică?

— Ce să văd? poate nu ești ghiuj? ba ești ghiuj păcătos, na! o căzătură și tot umbli după mueri; iaca, omul ista ne-aude....

— Ce s'aud? zice umilit Șoric bătrînul; eû n'aud nimic; eû știu ce știu eû și bine fac că nu spun!

— Ce știî? strigă moș-Irimia repezindu-se la moșneag și apucîndu-l de mină; ce știî? spune, ce știî de mine, ha?» — Și-l trage de pe pat. Bătrînul lasă ciubota și chinga și se prăvălește moale de pe pat, după brațul lui moș-Irimia.

«Nu știu nimica de dumneata, nu știu, zău nu știu... murmură moșneagul umilit.

— Da' de cine știî? țipă baba.

— De cine, de cine... îngîină moșul liniștit; eû știu ce știu eû...»

Ochii lui se uită fără să spue nimic cînd la babă, cînd la moș-Irimia.

Acuma s'a miniat baba pe dînsul:

«Poate vrei să zici că ştii de mine? așa? viri *intrică* între noi? vra să zică așa?

— Vra să zică așa? zice și moș-Irimia; viri *intrică*? Afară! afară! că-ți sparg capul!»

Și moș-Irimia și baba sar la bătrîn, îl trag, îl întind, îl ghiontesc, deschid ușa și-l zvirl răcnind afară.

Iar Gheorghe Şoric ese umilit, cu capul plecat, din odăița săracă și întunecoasă, face doi pași într'o șăliță și mai întunecoasă și se razimă apoi de perete, lângă ușa. Ascultă. Ştie el bine ce are să se întîmple.

A ştiut ce are să se întîmple și ştie ce are să se întîmple și de acum înainte.

În casă aū urmat cîteva clipe de liniște, pe urmă glasurile bătrînilor aū izbucnit iar mai îndîrjite.

«Ticălosule! ghiujule! mi-ai mîncat tinerețele, ai să mă omori!...

— Ghiujule? iar ghiujule? na! ghiujule...»

Și s'aude ceva innăbuşit, o pălitură în plin.

«Valeū! valeū! săriți, oameni buni, hoțul mă omoară! Valeū! ticălosule! hoțule! ai să mă viri în pămînt. La ocnă, mîncate-ar holera, pahonțule!»

Ușa se zgudue de-o pocnitură.

A zvirlit în el cu calupul, gîndește bătrînul Gheorghe.

«Așa? zvîrlî cu calupul! Cine-î mai mare în casă? Ia să-ți arăt eă, madamo! Ghiuj? na, ghiuj! la ocnă? na, ocnă! hoț? na, hoț!»

După fie-care na!, se aud bătăi innăbușite. Și bătrîna strigă ca 'n gura morții:

«Ooof! săriiți! moor!» și poc! poc!, apoi s'aude zuruind cleștele, zurrr.....

Bătrînul Șoric a auzit destul. Pornește și dă să iasă din șală la lumină. În casă tot se aud răcnete, sudălmî și bubuituri innăbușite. El pornește ușor prin șăliță și împinge o ușă de-abia înținată. Un val de lumină slabă, fumurie intră, și în lumina fumurie se văd în șăliță mulțime de ciovee zvirlite într'un colț clae peste grămadă: o tărăboanță cu roata fără ciolane, o piuă minjită de var, o frigare, oale farfurii și tingiri sparte, fierării ruginite, calupuri rupte.

După ce eși din șăliță, bătrînul dădu de un loc gol impresurat de pereți în ruină. Aceasta era vechea casă a maistrului Irimia. Din coșcogeamite hardughie nu rămăsese acum de cît odăița pitită colo, in-

tr'un colț, joasă și urită, supt o pînză sănătoasă de acoperiș. Din hogeagul scund, fumul vînat eșea leneș și se împrăștia în toată ruina.

Bătrînul își plimbâ ochiî spalăciți prinprejur. Ceî patru pereți mari rămăsese în picioare, dar în coastele lor se deschideau, ca niște răni, găuri adînci. Varul căzuse, tencuiala cădea și ploile lăsaseră pe aceste rămășiți de ziduri zugrăvelile lor ciudate. Ferestrele fără geamuri atîrnav numai în cîte-o balama, ca niște capete întristate. Sus, acoperișul spart dădea drumul ploilor; vîntoasele mînioase rupeau totdeauna din el dranițele putrede și le purtau în undele lor ca pe niște paseri negre. Ușile de mult se prefăcuseră în cenușă. Prin colțuri, gurile sobelor se căscau negre, somnoroase și plictisite. Vrăbiî și rîndunele sfătuiau pe sus, prin ungherele pline de cuiburi. Și prin toate părțile perdele mari, colbăite și afumate, țesute de painjenî. Un miros greü de fum, de mucegaiü și de ruină plutea între pereți pustii, clocea acolo, apăsas de o jale adîncă.

Bătrînul Șoric, cu pași scurți, clătînîn-

du-se de slăbiciune și bătrinețe, se îndreptă spre o fereastră. Acolo se opri, își vîri mînilor în buzunarele pantalonilor lui pestriți, pe urmă ridică capul și începu să-și plimbe pe sus privirile lui alburii și adormite.

Stătea așa, nemișcat, înțepenit ca o momie, prin ochii lui nu trecea nici-o licărire de viață, prin mintea lui părea că nu trece nici-o licărire de gînduri.

În dimineța liniștită de vară rîndunelele chisuciau vesele și treceau ca niște săgeți negre prin lumina ferestrelor și a spărturilor; raze piezișe de soare străpungeau fumul liniștit care umplea ruina. Sus, prin spărtura cea mare a acoperișului, se vedea o pată mare de cer liliachiu; dungă subțirele de noură, ca picule albe, treceau leneșe pe pata de cer. Și moșneagul stătea nemișcat, numai ochi lui adormiți se plimbau cercețind în neștire ruina. În tăcere, veneau ca de departe răcnetele și țipetele moșnegilor rămași cu mînia lor în întunerecul căsuței.

Pe bătrînul Șoric nu-l mai miră nimic din întimplările zilei. Nu de cîte-oră pe an, dar de cîte-oră pe lună nu se petrec ace-

leași lucruri! S'a obișnuit, săracul! De cînd maistrul Irimia a pierdut în petreceri toată averea, și de cînd a rămas ei trei, — vieața așa a trecut. Casa s'a ruinat și s'a prăpădit, ei s'a ruinat și s'a prăpădit. Sufletele celorlați doi bătrîni s'a cam schimbat în vremea asta, numai el, Șoric, a rămas cum a fost. El nu și-a schimbat liniștea, a rămas tot cu filosofia lui: «Eū știu ce știu eū, da' bine fac că nu spun!» De cîte ori bătrîni ceilalți se iaū la hartă, el murmură liniștit vorbele acestea și totdeauna se alege cu pumnii și înjurături. Și totdeauna în furtunile acestea se îndreaptă liniștit spre aceiași fereastră a casei ruinate, înțepenește acolo, lîngă fereastră, cu mînele'n buzunare și cu capu'n sus și se uită în neștire la toate din jurul lui. Și vara și iarna se petrec la fel, nici căldura nu încălzește, nici frigul nu răcește mai tare pielea lui sfărogită.

Iată așa stătea moșneagul în lumina fumurie, căldura verii creștea încet, vuetele înfundate din odaia moșnegilor slăbiseră, încetaseră, o liniște tristă stăpînea ruina. Rîndunelele nu mai săgetaū prin lumina

spărturilor, acum se astîmpăraseră și ele și sfătuiău prin ungherele negre de sus, cu glasuri subțirele. Un vînt cald, de-abia simțit, trecea ca un oftat încet pe la urechile moșneagului; perdelele prăfuite și afumate ale painjenilor se clătinau ușor. Bătrînul Șoric înțepenise cu ochii duși. Credeți poate că se gîndea la tinerețea lui fericită, la vremurile calde de odinioară? Nu știu. Dar se poate ca o bătrînețe așa de dure-roasă, care-și duce zilele în lipsă, în sudălmă și bătăi, să se gîndească la o tinereță luminoasă? A avut tinereță Gheorghe Șoric? De cînd îl țin minte oamenii, așa îl știu, cu pielea boțită și arsă și cu pălăria ca clopotul pe capul plecat, blînd și trist ca un cîine horopsit. Nimeni nu l-a văzut rîzînd și zîmbetul lui înseamnă durere. Eū mai degrabă socot că nu se gîndea la nimic moșneagul, că se simțea mulțămît oarecum, dacă putea și el avea mulțămire, să stea acolo, în lumină, ca un lemn, ca o piatră, să n'audă nimic, să nu vadă nimic!

Și ar fi stat el multă vreme încă acolo, dar bătălia din odăița întunecoasă încetase

și bătrînul Gheorghe auzi un fel de zbie-răt. Sfatul rîndunelelor conteni, iar moșneagul își scoase minile din buzunare și porni liniștit spre odăiță, trist, cu capu 'n piept. Și acuma știe ce are să se întîmple.

În căsuță era liniște. Bătrîna sta culcată cu fața spre perete, pe patul de lîngă horn; ofta și gema greū. Moș-Irimia se plimba cu minile la spate prin casă, din cînd în cînd își freca cotul mînei stîngi și privirile lui ca oțelul lunecaū spre mătușa Mărioara. La foc stătea o oală mare de lut; flacările galbene îi incingeau pîntecele.

Gheorghe Șoric părea că nici nu vede nimic. Se sui cu greutate pe patul de scînduri, își luă cu nepăsare ciubota, sula, ciocanul și ața ceruită și începu, cioc-cioc, să se cutremure pe scăunașul cu trei picioare.

Iar moș-Irimia se plimba prin casă cu minile la spate și bătrîna gema greū, ofta și murmura printre oftări:

«Of-of-of! m'a omorît moșneagul meu, of!» și scotea cîte-un suspin de părea că-ese și sufletul odată. «Of-of-of! coastele mele! of! spatele meu! Irimie, Irimie, tare

m'ai zdrobit! Am să mor, am să mor! Tu m'ai pus în pământ, moșnege, am să mor!... Of! coastele... coastele...» și iar suspina, de țî se rupea inima. Dar moșneagul multă vreme păru nesimțitor.

Însă oricum, nu-i de piatră inima omului, și mătușa Mărioara tare mai suspina, să-raca! După un răstimp, bătrînul se opri în mijlocul casei, își lăsă mîinile în lungul trupului și se uită lung-lung la bătrînă.

«Of! Irimie, Irimie, tare m'ai zdrobit!»

Moșneagul dădu încet din cap, își mîngîie barba de țap, dar nu zise nimic babei. Se întoarse spre Șoric și grăi:

«Hai, dă-i mai repede, că eă mă reped pînă în țîrg, să țîrguesc cîte-o leacă...»

Acum baba ofta și gema și mai tare; iar bătrînul Gheorghe nu răspunse nimic, dar nici nu dădu mai repede din mîni.

Moș-Irimia scoase dintr'un cotlon un cortel alb, popesc, își turnă o pălărie mare pe ceafă, luă de pe patul ciubotăriei o pereche de botine tocmit, cotrobăi pe sub pat și scoase nu știu de unde un clondir mărișor. Baba gema tare și îndesat, dar se oprea cîte-o leacă, ca să asculte.

După ce bătrînul eşi cu paşi îndesaţi, baba işi conteni gemetele. Gheorghe Şoric împungea cu sula, trecea aţa ceruită prin găuri şi bătea cioc-cioc, cu ciocanul. Baba se liniştise. Prin ochiul colbăit şi galben, care ţinea loc de fereastră, intra lumina şi punea o pată lungă în mijlocul casei. În linişte, în răstimpurile de tăcere, bizîiaş muşte mari, albastre, şi se păleaş de ochiul galben de sticlă.

Odăiţa dormită multă vreme în linişte, numai din cînd în cînd bătrîna, ca'n somn, scotea cîte-un suspin uşor. Apoi, într'o vreme, se auziră paşii lui moş-Irimia, îndesaţi şi scurţi. Şoric nu-şi conteni mişcările grele şi regulate, dar mătuşa-Mărioara începu să geamă iar din greu: «Of-of-of! coastele mele! of! spatele meu!»

Înnainte de a intra, moşneagul se păli de cioveele grămădite în şăliţă. Sudui: «Da-v'aşî dracului!», tuşi şi intră în odăiţă. Era mai rumăn la faţă şi ochii îi sticleaş veseli; zîmbea. Într'o basma mare, roşie, aducea ceia ce tîrguise: carne şi pîne; iar la sub-suoara stîngă ţinea strîns clondirul. Se opri în mijlocul casei, se uită la babă, — baba

gemea greă, — apoi se întoarse spre Gheorghe Șoric :

«Ia mai lasă bocîncii ceia, că m'am săturat! Tot cioca-cioca, cioca-cioca! Lehămete!»

Șoric puse pe rînd ciocanul, sula, sfoara și ciubota deoparte și rămase nepăsător pe scăunașul lui.

Moș-Irimia așeză basmaua pe marginea vetrei și clondirul jos, apoi se apropië de babă. Se opri lingă pat și dădu încet din cap. Deodată se întoarse spre Gheorghe.

«Ce stai acolo, ha? Dă-te jos, mai pune un lemn, două pe foc, și zvîrle carnea în oală, că doar n'o să stăm flămînzî toată ziua...»

Bătrînul Șoric se dădu cu greutate jos și se apropië de vatră; dar în treacăt își întoarse o leacă capul, numai o leacă, spre clondirul plin.

Moș-Irimia se alătură de babă și-i puse mîna pe umăr.

«Valeü! of! gemu bătrîna mai tare.

— Eî, ce-î, ce aî, ce te doare? întrebă cam luător în rîs moș-Irimia.

— Of! Irimie, coastele și spatele; Irimie, tare m'ai zdrobit!

— Te-am zdrobit? Hm! lasă! nu-î nimica. Are să-ți treacă.

— Nu, nu, se tîngui baba, nu-mî trece nu...

— Tacî, că-ți trece, o mîngîe moșul; iaca am adus pine, iaca am adus carne și am adus și șpirit... ha? Întoarce-te o leacă, hai... Unde te doare? Spune, să te frec c'o leacă de șpirit. Are să-ți treacă, n'ai grijă. Întoarce-te!»

Baba se întoarce gemînd și oftînd mai încet și-și desfăcu polca. Șoric pusese carnea nespălată în oală și acum se necăjea cu focul. Moș-Irimia destupă clondirul, turnă șpirit în palmă și prinse a freca cu luare-aminte pe bătrîna.

«Valeu! răcnea mătușa Mărioara; mai încet, îf!... îf!... acolo mă ustură...

— Ei, ți-î mai îndemînă acuma? zise vesel moșneagul; așa că ți-e mai îndemînă? Ce ți-am spus eû? Cu șpirit îndată-ți trece.

— Da, cu șpirit îndată-ți trece, suspină bătrîna mai liniștită.

— Bun. Acuma să-î cercăm și gustul...

He-he-he! e bun oare? ce zici? — Și privea clondirul în zare. — Șoric, ia mai lasă focul și adă încoă o ceașcă de cafea...»

Moș-Irimia turnă rachiul și întinse babei ceașca :

«Hai ! ia de bine și nu te uita la ce s'a întâmplat, că moșneagul tot e bun...»

Baba luă ceașca, dar tot se tîngui :

«Tare m'ai stilcit!», pe urmă dădu spiritul de dușcă.

Moș-Irimia umplu iar ceașca și zise :

«Mărioară, spune drept, m'ai ertat ?

-- Nu, nu te-am ertat, vorbi cu întristare baba, că tare m'a mai usturat !

— Te-a usturat tare ?

— Tare m'a mai usturat !

— Și nu vrei să mă erti ? Uite colea ! iaca îmi plec și eă capul... Unde te-a usturat ? La coaste ? la spate ? Hai ! dă și tu în mine, dă, haidè, numai să nu te știu minioasă ! Dă și tu în mine !»

Baba zimbi și începu să tragă pe moș de cap și de barba lungă de țap, pe urmă începu să-i care cu pumnul.

«Așa, zise bătrînul îndreptîndu-se ; acū

să trăești!» și dădu și el ceașca peste cap. Apoi o umplu și o dădu lui Șoric:

«Ia și tu de bine, — și uită...»

Înainte de a bea, gura uscată a lui Șoric se strîmbă în obișnuitu-î surîs fricos.

Într'un tîrziu moș-Irimia și baba Mărioara, amețiți, se culcară; iar Gheorghe Șoric eși în ruină și se cinchi pe pămîntul înflorit cu mușchiu verde, lîngă aceeași fereastră.

Era cald și roiuri de muște se jucau în lumină. Din cînd în cînd, în mîhnirea care stăpînea liniștea casei dărîmate, veneau frînturi de zgomote depărtate. Glasuri pierdute, adînci, sunau la urechea adormită a bătrînului ca un bizîit subțire de țîntar.

Cînd se deșteptă și intră iar în căsuța întunecoasă, soarele era aproape de toacă. Baba ședea la vatră, scosese cu lingura o bucată de carne fiartă din oală și acum o mesteca încet, ajutîndu-se din cînd în cînd cu ceșcuța.

Moș-Irimia dormea. Bătrînul Șoric se apropie și el de vatră și bătrîna-î scoase și lui o bucată de carne și-î frînse pîne.

După întimplarea aceasta a trecut o zi, două, mai multe, liniștite. Moș-Irimia și cu Șoric ciocăneau toată ziua, bătrîna ședea la vatră cu țigara în gură și bocănea cu cleștele în lemne. Oala cea mare forfotea lîngă flacări. Mătușa Mărioara povestea o mulțime de lucruri, pe cari le povestise de o mulțime de ori; moș-Irimia o întreprușea din cînd cînd și rîdea îndesat, pe cînd barba de țap tremura: «He-he-he!» Numai Șoric tăcea toată vremea: el știa ce știa el, dar bine făcea că nu spunea la nimeni. Pe urmă, într'o zi, focul începu iar a arde fără oala cea mare și tăcerea iar veni, ca înaintea unei furtuni. Și Șoric iar eși brîncit afară și se duse de se așeză liniștit la fereastra lui, în lumina dimineții, —pe cînd în urmă, în căsuța întunecoasă, tresăreau bubuituri șurde și gemete.

În acest chip trecea bătrîneța celor trei, în ruina de la marginea tîrgului. Nimenea nu-i băga în seamă, nimenea nu-i cerceta fără decît numai lumina soarelui, ploaia, noaptea și vînturile. Vuetele tîrgului ajungeau în ruină obosite, stinse. Moș-Irimia și baba se certa și se împăcău, Gheorghe

Şoric tăcea și-și ducea bătrînețea tristă și dărăpănată pînă la fereastra ruinei și înapoi; din ruină nu eșea el, se temea parcă să pășească prin briul de erburî ce împresura casa veche. Toate supărările celorlalți doi moșnegi se revărsaū și asupra lui în pumni și sudălmî; el tăcea și răbda ca un cîne. Ce să facă altceva? Toată vieța a tăcut și a răbdat ca un cîne. Mînca bătăile cu aceiași liniște cu care mînca și bucățița amară de pîne. De era vară, de era iarnă, moș-Irimia eșea cu cortelul lui mare, alb, și cu basmaua roșie — și cu pași îndesați intra în tîrg, uitîndu-se cu luare-aminte la toți trecătorii; de era iarnă, de era vară, bătrînul Şoric eșea în ruină și se așeza nemîșcat la fereastra lui. Baba stătea totdeauna la foc și fuma.

Așa a trecut vieța bătrînilor pînă la vremea cînd începe povestirea noastră. De la această vreme încolo, s'a schimbat întrucîtva. Certurile bătrînilor aū venit mai des să turbure melancolia ruinei și Şoric a prins a se purta mai cu greū...

Pielea zbircită a prins a se încreți și mai tare și linștitele lui ceasuri de tăcere, în

lumina veriî, păreau mai de grabă oboseală și somn. Se încovoiasse tare din grumaz și cînd îl injurau și-l pumneau ceilalți doi, prin ochii lui părea că trece o undă slabă de lumină, o rugă tristă. Dar ce le păsa celorlalți doi! Cu cit pumneau mai tare pe bătrînul Șoric, cu atit mai des cinsteau băutura gălbie din clondir; și în somnul lor greu, niciodată nu auzeau oftările pieptului uscat din care vieața se călătorea.

Așa a trecut vara și toamna.

Frumuseța veriî umplea totdeauna ruina de melancolie; fumul leneș dormita și'n lumina soarelui și'n umbra amurgurilor. Prin crăpăturile ruinei, în apus, se vedeau bucăți rumenne de cer, orî nouri vineți în care soarele înflăcărât se cufunda; se vedeau păduri sub picle străvezii, sate pestrițe, din mijlocul cărora se ridicau bisericile albe. În tăcere adîncă, vuetele tîrgului se auzeau ca prin vis.

Toamna, ruina rămase umedă și pustie, fără sfaturile rîndunelelor. Buruenele crescute pe sus prinseră a se îngălbeni și în jalea adîncă strigătele vrăbiilor sfișiau tăcerea ca niște chiote. Cînd ploua subțire

și rece prin ceața toamnei, ruina se umplea de o mihnire de cimitir; ploaia mocnită se scurgea pe pereții înnegriți în șuvițe dese, pătrundea prin toate colțurile, poleia cărămizile poleia mușchiul, pământul negru, și în clipirea mohorită, în șoapta monotonă a picușurilor, casa veche părea un mormînt, iar bătrînii parcă erau îngropați dedesupt, supt umezeală și pîclă. Bătrînul Șoric, corogit, sfirșit, trecea cîteodată ca o arătare și-și tîra prin hleiū picioarele ca plumbul.

În vremea asta bătrînii trăiau cu bătăile, cu gemetele și cu împăcările lor. Ei nu erau nici triști, nici veseli; ei se sfădeau și beau. Ce le pása lor de vară? ce le pása de iarnă? De fleacurile acestea s'aū bucurat și s'aū întristat ei în tinereța lor, dar acum is bucuroși sau triști, cînd aū orî n'aū cu ce cînsti. Iar bătrînul Șoric părea că trăește pentru că se mai putea purta; dar dacă l-ai fi pus în sicriū și l-ai fi îngropat, cred că nici n'ar fi gemut. Se purta din ce în ce mai greu: cînd eșea, după sudălmile și după pumnii moșnegilor, afară, găsea cu anevoe ușa prin întunerecul șăliței — și prin ume-

zeală, ajungea la fereastra lui sprijinindu-se de pereții uzi. Când, după cinste, moș Irimia și baba Mărioara adormeau, și când era prea frig afară, el sta între calupurile lui ceasuri întregi și se uita într'un singur loc, de multe ori la flacărele focului. Seara, se culca sus, pe patul cizmăriei, între botine, între unelte, între calupuri, și se învălea cu niște flenduri; se scula cu noaptea în cap și umbla prin casă ca o nălucă. Dacă se întâmpla să fie baba trează, îi zicea: «Iar te-ai sculat, strigoiole? Mă bagi în toate boalele, bată-te Dumnezeu!» și el tăcea.

Iarna a fost lungă, viscoalele plîngeau prin casa veche cu glasuri dureroase, se înfundau prin hornuri, șuerau a pustiū și trînteau omătul alb cu buburii surde în cocioaba săracă. Vînturile se alungau chiuind prin cîmpiile din preajmă, de multe ori prin vijelie veneau urlete, și era o jale și un bocet de vînturi în toate părțile de te treceau fiorii. Atunci baba Mărioara aprindea țigară după țigară la vatra focului și povestea întîmplări grozave cu glas așezat și moale.

Trecu iarna, trecu și primăvara și vara veni iar. Șoric bătrînul slăbise tare, de-

abia umbla; cu toate acestea din vorbele lui nu eșea: «Eü ŝtiü ce ŝtiü eü, da' bine fac că nu spun...» Totdeauna bătrîniî săreaü asupra lui ŝi-l mîngîiaü cu pumniî răcnind: «Ce ŝtiü, ha? ce ŝtiü? spune, că-ți sparg capul!...»

Afară, în lumina veriî, se așeza liniștit la fereastră lui, sta acolo nemișcat ŝi se uita cu gura căscată la rîndunelele care treceaü prin lumina spărturilor ca niște fulgere negre. Dar slăbea din ce în ce, — ŝi ce era vieața lui?

Într'un rînd, după ce-și spuse liniștit vorbele, ceilalți doi moșnegi, ca totdeauna, îl ghiontiră ŝi-î deschiseră ușa. Moșu-Șoric se împiedecă de prag ŝi se izbi cu capul de cellalt perete al șăliței. Moș-Irimia rîdea răutăcios în urmă. El porni prin întunerec, trist, cu capul plecat; se împiedecă de cioveele care stînjeneaü trecerea de anî, ŝi eși la lumină.

Păși încet-încet pe lîngă peretele coșcov ŝi umed ŝi cu mare greutate ajunse la fereastra lui. Acolo nu putu sta în picioare, se lăsă încet pe mușchiü, se cinchi lîngă perete, își trase pălăria pleoștită bine

pînă la urechi și își puse palmele pe genunchi. Pe urmă își ridică capul și-și îndreptă în sus ochii stinși. Rîndunelele cîrpeau în preajma cuiburilor pestrițe, paîjenii coborau la vale pe perdelele afumate, și o pace adîncă și dulce stăpînea lumina fumurie și mîhnirea care izvora din toate colțurile ruinei bătrîne. Soarele năvălea în suluri mari prin spărturi; sus, cerul era siniliu și limpede. În liniștea tristă bătrînul Șoric ședea nemișcat, cu palmele pe genunchi. De la o vreme, încet-încet, ochii lui îndreptați asupra cuiburilor de rîndunele prinseră a se coborî odată cu capul; se lăsară asupra gurilor negre și somnoroase de sobe, asupra mușchiului verde de pe zid; pe urmă tot mai jos, tot mai jos, pînă ce capul se apropiè de genunchi.

Și moșneagul rămase așa, liniștit, foarte liniștit, cu minile negre zbircite și ciolănoase puse frumos pe genunchi, cu pălăria pleoștită trasă pînă peste urechi. Rămase cu ochii lui fără culoare țintiți asupra pămîntului umed, — părea că ascultă un glas care venea din adîncuri și care-l chema

acolo unde nu-î nici bucurie, nici durere, nici întristare.

Aşa s'a stins bătrînul Şoric.

În urma lui, ceilalți doi bătrîni se simțiră mai singuri, și cu toate că nu mai aveau asupra cui să-și ridice întăiū brațele, certurile se iscară mai des. Clondirul eșea mai de multe ori din ruină și, cînd se întorcea, se cobilțîia totdeauna sub brațul moșneagului; ochii lui moș-Irimia sclipeau mai tare la întoarcere și zîmbetul era mai șters. La împăcare, baba îl trăgea avînd de cap și-î căra la pumni de rîcnea moșneagul.

Aşa și-au mai dus vieța prin luminile și pîclele triste ale toamnei, prin zgomotele de vînt ale începutului de iarnă, prin bocetele întristătoare ale ernii. Cînd se trezea mătușa Mărioara în zori-de-ziuă, ca totdeauna, încă buimăcită de somn, își întindea urechea și asculta; de multe ori chiar întăiū striga: «Iar te-ai sculat, strigoiu!» și pe urmă asculta. Dar moșneagul Şoric se odihnea în țărîna, supt omăt, și baba înfiorată se gîndea la vorba *strigoiu*, asculta bocetele vîntului și se gră-

mădea lingă moș-Irimia, dar nu putea să doarmă.

Moșneagul ciocănea singur toată ziua și babei îi plăcea acum să povestească istorii urite cu strigoii și cu draci. Focul de trei lemne ardea leneș în cenușă, baba povestea și pufăia din țigară, moș-Irimia mocoșea pe scăunașul cu trei picioare.

Cînd, plictisiți, se ciondăneau și se băteau iar, baba gema mai tare și nu se scula cîte două zile din pat. Numai cînd moșneagul eșea pe afară, ea se trezea, săruta gura clondirului și scotea cîte-o halcă de carne fiartă din oală. Pe urmă, cînd îi venea și moșneagului poftă și cînd se dădea jos și cotrobăia prin oală, numai ce-l auzea:

«Cine Dumnezeu a umblat aici? Da-l-ași dracului!» Și baba se prefăcea că doarme și gema mai tare în somn; iar cînd venea rindul clondirului, atunci se deștepta.

Dar iarna era tare și moșneagul umbla numai cu fumul în cap; lucrul nu mergea de loc; lemnele începură a lipsi; clondirul venea numai pe jumătate. Din pricina asta moșnegii nu se împăcau de cît pe jumătate, iar cînd clondirul venea gol, atunci

nu se împăcau de loc. Tăceau ca niște moroi toată ziua în întunerecul căsuței, pe cînd afară vînturile țipau disperate prin ruină. Baba era gînditoare și țigara nu se mai da jos din colțul gurii mustăcioase.

Cînd era singură, scormonea prin cenușa din cuptor cu cleștele și scotea un călțun roș. Începea să numere frîncușori șterpeliți de prin buzunarele moșneagului, strînși săptămîină cu săptămîină, lună cu lună, an cu an. După ce-i număra, cercetîndu-i cu deamănuntul, îi îngropa iar în cenușă și rămînea mai gînditoare decît totdeauna. Cînd intra moșneagul în casă, începea să se certe numaidecît cu el:

«Mi-ai mîncat tinerețele, ghiujule, mi-ai mîncat tinerețele!

— He-he-he! că bune tinerețe ai mai avut!

— Tacî, mîncă-te-ar holera, cel puțin dă-mi pace, nu începe iar sfada, ghiuj păcătos!»

Moș-Irimia punea îndată mîna pe piedică:

«Ia să-ți arăt eū cine-î ghiuj păcătos; ia să-ți arăt eū cine începe sfada!»

Și afară era o minie a lui Dumnezeu, de ți se încrețea carnea pe trup. Cum să

eși pe vremea asta cu clondirul? Dar dacă nu eși cu clondirul, trebuie să te sfădești toată ziua. Și se sfădeaă toată ziua.

Așa, într'o seară de viscol, s'a întâmplat ceva la care nu se așteptaă moșnegii, dar care a bucurat tare pe baba Mărioara.

Vînturile hubuiaă, țiuiaă și se boceaă în ruină; în căsuță o lampă mititică ardea și împrăștia o lumină vecină cu întunerecul; focul pîlpîia albastrui, se sfîrșea; tresărea numai cînd se înfundaă suflările viscolului pe hoarnă. Moșneagul lucra încă, baba fuma ca totdeauna.

Deodată se auzi un sgomot în șaliță: trîntituri grele. Se scutura cineva de omăt. Bătrîni sărira și se uitară unul la altul. Cine să fie? Pașii se apropiară; cineva bombănea cu ciudă; o trîntitură mai tare: s'a izbit de ciovee; o înjurătură innăbușită; o mîna fișii pe ușa, căutînd clampa.

Baba căsca ochii mari; moșneagul incremenise cu sula în aer, cu ochii asupra ușei. Însfîrșit, ușa, zmuncită, se deschise.

În prag se propti un zdrahon mustăcios, îmbrăcat c'o manta militărească ruptă și c'o capelă răsfrîntă peste urechi. Nasul și

obrajii îi erau roșii ca sfecla, ochii mititei, duși în fundul capului, licăreau ca argintul viu. După ce închise ușa în urma lui, străinul își zmulse capela din cap și se uită în jur, apoi prinse a vorbi cu glas cam răgușit:

«Aha! bună-seara! eă sînt! vagmistrul Alexa, liberat! Să nu vă fie cu supărare, am văzut lumină și am intrat. Ha? Ce ziceți? Bucuroși de oaspeți? O leacă de găzduire pe noapte, o leacă de mîncărică... mai-cu-seamă mîncare... știi, frigul ăsta te stoarce al dracului! Cum? ce-ai zis?»

Nimeni nu zisese nimic. Moșneagul înțepenise cu sula'n mîna, baba se uita cu luare-aminte la vagmistrul Alexa, liberat.

Văzînd că nimeni nu-i răspunde, străinul mai făcu un pas și-și zvirli capela pe pat, apoi se întoarse spre babă și începu iar, răsucindu-și mustața :

«Nevestică dragă, răspunde măcar dumneata, nu te uita la chiagul cela morocănos! — Baba se uită pieziș la moșneag și cu mulțămire la vagmistrul Alexa, liberat. — Bucuroși de oaspeți, hai?»

— Bucuroși, zise însfirșit mătușa Mărioara, cu glas dulceag.

— Hm! mormăi bătrînul, împungînd deodată ciudos cu sula.

— Foarte vă mulțămesc!» zise oaspetele vesel cătră mătușa Mărioara, făcînd cu ochiul semn spre moșneag.

Moș-Irimia tuși îndesat și se uită cu coada ochiului la vagmistrul Alexa. Bătrîna întrebă:

«Dincotro vii dumneata?

— Eū? strigă străinul descheindu-se la manta și așezîndu-se pe un scăunaș; eū vin de departe tare, hei! de departe! M'am liberat din oaste.

— Și de unde, anume?

— De unde? he-he! eū sînt... adică am fost vagmistru... vin de la Galați!

— Hm!» mormăi iar moșneagul împungînd a doua oară cu sula, așa de tare în cit parcă voia să zdrobească ciubota.

Alexa făcu iar cu ochiul; baba se întoarse spre moșneag, privindu-l aspru.

«Ce te uiți așa la mine? strigă moș-Irimia; ce te uiți așa la mine? Nu știți că sîntem săraci? Cum să primești străini? De ce să-î primești?

— Tacî, ghiujule, răspunse baba cu glas

ascuțit; după ce mi-ai mâncat tinerețele, acum mai ai gust de vorbă? Iaca, aista, zise baba lui Alexa, mi-a mâncat mie tinerețele!»

Vagmistrul Alexa, liberat, se uită amenințător la moșneag, ca-și-cum ar fi vrut să-i zică:

«De ce i-ai mâncat tinerețele, hai?»

Moș-Irimia pipăi piedica și scrișni, fulgerînd cu ochii pe babă :

«Acuși îți arăt eună tinereță!» apoi iar se repezi cu sula asupra botinei.

Vagmistrul se sculă încet de pe scaun, își dezbracă mantaua și rămase într'o tunică jerpelită, pe care se cunoștea urma galoanelor, și în niște cizme mari, militărești. Acuma se putea vedea mai bine fruntea îngustă, mustățile lungi, stufoase, nasul mare, roș, și ochii mititei îngropați supt frunte.

«Ia păzește-ți treaba, bătrînule, zise el; nu-î mai arăta nimic nevestei... c'apoi... uită-te la mine, mă'nțelegi...»

Moș-Irimia rămase uimit, cu gura căscată.

«Adică ce? crezi că am să-ți mănînc comîndul? grăi vagmistrul Alexa, liberat,

crezi că n'am mai avut eu de-a face cu de-al-de tine? Iaca, ascultă ce-a zis nevasta asta, ea are inimă mai bună decât tine!»

Baba plecă ochii în jos, apoi zise lui Alexa:

«Nu faci o țigară mai întâiu?

— Cum nu? cum să nu? mai ales!»

Și vagmistrul își desfăcu genunchii și se așeză ca un pașă alătura de babă, după ce zvîrli moșneagului o privire îngrozitoare, care parcă zicea: «Da' cine ești tu, mă?» Iar bietul moș-Irimia își pierduse tot cum-pătul, se uita cu gura căscată la ei.

După ce începu să fumeze cu poftă, uitându-se zîmbitor la babă, vagmistrul vorbi iar, mîngîindu-și mustățile lungi, roșcate:

«Da' de gustat... adică... ce-ai să-mi dai? mă'nțelegi... înainte de culcare...»

Moșneagul tuși înnăbușit și izbuti însfirșit să grăiască și el:

«Chî-chî! De culcat s'a găsi unde să te culci... da'de mîncare... n'avem de unde; sîntem săraci...»

— Cum? săraci? țipă baba, sprijinită de privirea vitează a lui Alexa. Nu ți-i ru-

șine, omule? (Acum nu-î măi zicea *moșneag*). Număi Ucigă-l-Crucea e sărac! Ce vorbești? Adică n'am putea găsi noi un ou, două, și o bucățică de slănină, să facem un scrob? Parcă vorbești într'aiurea, omule!

— ... Dacă zici tu că sînt ouă, bine... » murmură moșneagul, umilit de privirea vagmistrului Alexa, liberat.

După aceia, baba zise iar :

« Omule, du-te la fina, colea la margine, și împrumută tigaia... » Și pe de o parte, adică să nu vadă oaspetele, puse lîngă moșneag clondirul.

« Cum să mă duc eū? Du-te tu, babă!

— Adică altfel nu-mi poți zice? Ptiu! ucigă-te-crucea! Dacă-î vorba pe-aceia, fă cum te-a tăia capul! *Babă!*... parcă altă vorbă n'ai! »

Moșneagul, disperat, sări deodată în sus și înșfăcă piedica, dar vagmistrul întinse mîna și-î făcu semn cu degetele să se liniștească. Apoi întrebă scurt :

« Care se duce? »

Moșneagul pufni, nu răspunse și începu a rezezi în toate părțile, cu picioarele, ciu-

botele de pe pat. Alexa, amenințător, își puse mâinile în șolduri și-și întinse picioarele în lături :

«Adică ce, moșnege, ai să-ți bați joc de mine? Nici nu răspunzi? Mă'nțelegi, eă sînt... adică am fost vagmistru, ostaș mă'nțelegi... Știi ce-î aia ostaș? Știi ori nu? Anafora și pogribania! Uite ici, la mine! De ce să nu te duci s'aduci tigaia de la fina? — Pe cînd zicea vorbele acestea, se uita la clondir. — De ce să nu te duci? Vrai să se ducă o femeie pe vremea asta? Ce crezi că am să las eă pe nevastă să iasă acum în viforniță? Să te duci tu, mă'nțelegi... Repede, ai auzit? pleacă și adă tingirea de la fina, mă'nțelegi!»

Moș-Irimia o sfeclise, mă'nțelegi. Cu vagmistrul nu era de glumit. N'a mai zis, săracul, nimic; și-a luat ceva pe dînsul, și-a tras căciula pe urechi, a înșfăcat clondirul și a eșit.

«Așa... zise Alexa vagmistrul, cu mulțămire. Acuma, nevestică dragă, vezi de-mi gătește scrobul... mă'nțelegi... că pe urmă om mai vedea ce-o fi! — Și făcu cu ochiul.

— Îndată, îndată, răspunse baba sărind

în sus ca o nevestică tinerică. Da' poate
mai poștești o țigară?

— Cum nu? cum să nu? mai ales!»

Pe urmă haba a prins a se învîrți prin
casă ca o sfîrlează. Din cînd în cînd ofta
și murmura: «Mi-a mîncat tinerețele, omul
ista... dar nu mai trăesc cu el, cît lumea!»

Și Alexa, vagmistrul liberat, tușea și
trăgea avan din țigară.

Cînd mătușa Mărioara puse lemne pe foc,
dădu cu cleștele prin cenușă și se uită,
oftînd mulțămită, la călțunul roș, plin cu
frîncușorii moșneagului. «Ce crede el, mor-
măi ea, ca-și-cum și-ar fi vorbit sie-și;
crede ca n'am cu ce trăi singură? He-he!
Mărioara să trăiască, săraca!»

Tigaia ceia adusă de la fina a fost ne-
norocirea moșneagului.

Alexa vagmistrul a mîncat, — și, cînstînd,
s'a împrietenit cu moș-Irimia. Și așa de
bine s'a împrietenit, încît el s'a mulțămît
numai cu citeva păhărele, iar pe moșneag
îl îndesa cu ceșcuța, ca pe un bun și
vechiu camarad. Supărarea bătrînului s'a
dus. Bietul moșneag a adormit între cala-
poduri și nici n'a băgat de seamă că vag-

mistrul și cu iubita lui babă se puseseră la glume și la povești. Vinturile minioase bubuiaă prin ruină și legănaă pe moșneag în ameteala lui. De aceea chiar nici n'a auzit el oftări, și șoapte, și risete prin vijitul vijeliei.

Da, tigia de la fina a adus nenorocirea bătrînului! A-doua-zi, într'un tîrziu, cînd s'a sculat, n'a mai văzut în căsuță pe Alexa, vagmistrul liberat; dar nici pe babă n'a mai văzut-o. În vatră cenușa era răscolită tare. Iată ce poate face o tîgae adusă de la fina, mă'nțelegi!

Niciodată moșneagul n'a mai văzut pe babă și iarna aceea a petrecut-o într'o mihnire cumplită. Slăbise tare și eșea des din ruină. Cu pași îndesați și scurți intra în tîrg, se abătea la cea d'întăiu crîsmă, la domnul Ionică, și acolo cerca să se mîngie. Noaptea, nu putea să doarmă, ziua, n'avea cu cine să se sfădească. Era supărat și amețit totdeauna. Așa l-a apucat primăvara.

Acuma era slab, o arătare, dar tot se ținea bine. Întîmplarea care-l scosese din făgașul obișnuit îl zdruncinase tare. Cea-

surî întregi stătea nemișcat și se gîndea la baba lui. Oare ce face ea? unde-î? Nu se poate să nu-î pară și ei rău după vieața lor liniștită (acuma vieața trecută i se părea liniștită); nu se poate să nu se întoarcă!

Întreaga mahala mărginașă știa de pățania lui: se poate să nu-și verse omul amarul la un păhar dulce? Și celor cari-l întrebau din vreme în vreme de babă, le răspundea trist: «Nu se poate să nu vie Mărioara mea; trebuie să vie, să ne ertăm înainte de a muri!» Și după ce-și potolea aleantul cu un păhărel, bietul moșneag pornea mîhnit spre ruină.

Dar baba nu se mai întorcea și durerea lui moș-Irimia creștea. Ceasuri întregi umbla ca un hăbăuc prin cocioaba lui și cerceta lucrurile rămase pe urma celei ce fugise. Un șip verde, o cană roșie, o farfurie zugrăvită așa, una altfel, toate îi aminteau de lucruri vechi și-i dădeau nădejde că are să mai vadă pe Mărioara lui. Într'un rînd, pe cînd cotrobăia într'o ladă înflorită brașovenească, dădu de un flaut rămas din vremurile bune. — He!

cită vreme trecuse din tinerețe! Pe-atunci trăia bine cu baba, din bielșug; flautul e de pe-atunci... Se uită mirat la lemnul negru, pipăi găurile și cercă să scoată câteva sunete. Mulți ani au trecut din vremea când cînta el Mărioarei lui din flaut!

Cîteva săptămîni ruinele umede răsunară și se umplură de țipetele flautului. Pe urmă țipetele se îndulciră și moșneagul văzu bucuros că un cîntec vechi răsună acuma ca și odinioară.

Durerea lui moș-Irimia se mai potoli. Nu mai umbla năuc ca o curcă beată, în toate părțile. Cum însera, desfăcea flautul, și-l înfunda în buzunarele rendingotei roșcate, pe urmă intra în tîrg.

Se oprea la crîșma lui Ionică și cerea o litră de vin, pe urmă mai cerea una. Cînd fumul vinului i se urca la cap, prindea a povesti celor de prin prejur, oamenilor, meselor, scaunelor, păharului, cit de bine a trăit el cu baba lui! Încet-încet se înduioșa și ochii îi jucau în lacrimi. Într'un tîrziu, suspina:

«Săraca baba mea! cum s'a dus și m'a lăsat ea pe mine singur și amărît!»

După aceia scotea bucățile de flaut, le îmbina și prindea a cînta trăgănat și moale o romanță bătrînă: *Pasere nevinovată*. Uneori pleca flautul și începea a îngîna din gură, cu glas tremurător :

«Pasere nevinovată,
Tu să-î spuî că am murit,
Dar să nu-î spuî niciodată
Care mină m'a zdrobit!..»

Scotea după asta basmaua mare, roșie, își sufla cu zgomot nasul și-și ștergea ochii.

Tîrziū pornea spre casă. Notele limpezi de flaut zburau prin noaptea liniștită, pătrundeau în case prin ferestrele deschise și trezeau oamenii din somn.

«Ian auzi!... ziceau supărați gospodarii; iar trece chiagul cela de Țap. I-auzi cum urlă după baba lui!»

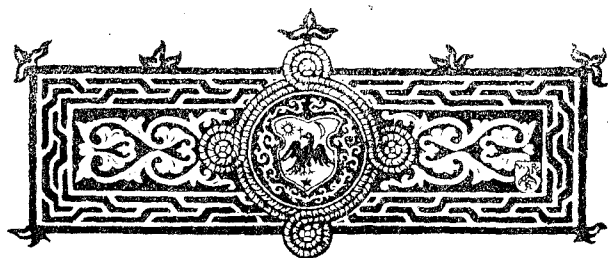
Cîteodată se așeza în ruină, la fereastra lîngă care se stînsese Șoric. Cînta acolo *Pasere nevinovată*. Ruina părea că-l ascultă, părea mai întristată de cît totdeauna. Umbrele amurgurilor intrau prin spărturi, prin colțurile ruinei bătrîne se făcea întu-

nerec și umezeala părea mai rece. Rîndunelele tăceau, perdelele painjenilor undoia, suspinele flautului slăbeau din ce în ce, și în liniștea înserării se auzea un oftat adînc :

«Of-of-of! Mărioară... cum te-ai dus și m'ai lăsat!»

Într'un tîrziu se oprea și stătea neclintit, ascultînd. Vîntul fișia melancolic prin buruenele crescute sus, pe creasta zidurilor, și cite-o bucată de cărămidă umedă se desprîndea din rănile pereților și cădea cu vuet înnădușit pe pămîntul rece.

Petrea Străinul.

I.

Inr'amurgul, cînd porniră înapoi, începu să ningă. Văzduhul era închis; sunetele se stîngeau înnăbușite ca într'o odaie îmbrăcată. Fulgi mari cădeaă, ca niște bucăți de scamă.

Săniile încărcate cu fin lunecaă încet, boii pășeau liniștiți, cumpănindu-și capetele la dreapta și la stînga; oamenii mergeau pe lîngă ei, înveliți în sumane, pe dedesupt cu cojoace.

Cîmpul întins, alburiu, începu să se îngusteze, fulgii prinseră a se micșora și a se

îndesi; crîngurile și pădurile de pe dealuri dispărură în măcinarea aceasta tăcută.

Părintele Miron dădu un biciu calului, făcu pe alătura cu săniile și trecu înnainte.

«Să ne vedem cu bine, oameni buni, zise el rîzînd și scuturîndu-și barba mare cît o mătură; acasă, vă aștept cu rachiu și cu vîrzări, să știți...

— Ei, că nu-î mult, părinte, răspunse un moșneag, acuși ajungem.»

Părintele porni înnainte, umbra săniei scăzu în vîrtejul vînat de fulgi, apoi nu se mai văzu de loc; numai clopotele sunău sfios, ca pierdute departe. Cele zece săniî cu fin rămaseră în urmă, înșirate pe pîrtia albă, ca niște moșiroae mari, mișcătoare.

În adîncea și tainica tăcere a cîmpiilor și a văzduhului, întunerecul veni ca un fior prelung. Îndată tăcerea se posomorî; citeva suflări răzlețe de vînt stîrniră suluri de omăt prin noapte. Cîmpiile cufundate în întunerec pârură a se deștepta în zgomote ciudate. Fulgii mărunți prinseră a fișii ca nisipul; trîmbe mari de viscol se dezlanțuiră.

Calul părintelui Miron mergea la galop pe drumul drept, sania sbura prin roate

de fulgii. Barba mare și neagră a sfinției sale se înfundase de omăt; pleava mărunță pătrundea pe sub gulerul giubelei și aducea fiori. Părintele îndemna cu glas turburat calul și neconținut îl biciuia. De la o vreme, roibul începu să sufle greu.

«Hm! a ostenit! mormăi popa. Începe a se îngreuiă calea. Să-l las mai domol o leacă...» Dar, după câteva clipe, biciul căzu iar: «Hi, Mocanu!...»

Viforul se întări; clopotele prinseră a vibra cu jale.

«Nu-î nimica, mormăi iar popa, cunosc eu drumul; într'un ceas, am ajuns.» Se plecă în sanie și privi cu luare-aminte pe deasupra calului. Nu se zărea nimic: negru, pretutindenă. «Hi, Mocanu!»

Viforul venea din stînga; și, cînd venea mai tare, izbea în coastele sâniei și ale calului, răpînd sunetul duios al clopotelor.

Împrejur, noapte apăsătoare și vuet de vifor; suflările aspre strecoară frica în sufletul neliniștit. Popa s'a plecat și bate în cal; nu știe încotro merge, a uitat de unde vine; la urechi îi sună plinsetele vîntului și murmurele clopotelor par a veni de de-

parte. Acum, parcă-l mină vîntul; viscolul vine de la spate.

Calul s'a oprit sforăind. Popa ascultă prin viscol; se pleacă și caută să pătrundă cu ochii întunerecul. S'a dat jos din sanie, se uită, s'apleacă, ascultă.

«Unde sînt? bombănește el, răcit de fiori; aici pare a fi o văgăună de pîrău. În drumul spre Lunca nu-î văgăună de pîrău...»

Întoarce repede calul în loc și se sue în sanie.» Încotro să pornesc? Hi, Mocanu!» Mocanu face cîțiva pași, dar popa-l oprește. «Încotro să mă îndrept?» Ascultă iar. Pare că a auzit, departe, o hămăitură innăbușită de dulău. «Slavă Domnului!..»

Viră mîna în fin, supt cergă, și scoate un șip cu rachiū. Îl destupă cu greutate și trage cîteva înghițituri.

«A! parcă m'am mai dezmorțit, mormăește părintele, scuturîndu-și barba plină de țurțuri; ce vreme a Satanei! Oiū fi apucat alt drum.... Bun rachiū.... A! parcă te mai dezmorțește... Să vedem, încotro apuc? Hi, Mocanu!» Se oprește iar, ascultă și aude din nou zăpăitura depărtată a dulăului. Apucă într'acolo. Hm! bine că daū de o

casă de creștin... Dacă mai întîrzi, e cam greu, încep a umbla dihăniile....»

Din vreme în vreme, popa Miron se oprește și ascultă. În noaptea și în pustiu dimprejur, hămăiturile înnăbușite par glasurile mîntuirii. Vînturile vin grele, răscolind mormane de omăt, ridicînd trîmbe dese, cu foșnet trist. Mocanu umblă acum la pas; clopotele sună rar, obosite.

S'aud hămăituri tari. Părintele s'apropie; se coboară și ia calul de căpăstru. Încă nu vede nimic; apoi deosebește un morman negru.

«O stîna, murmură părintele; trebuie să fie stîna de la Blăgeni...

— Cine-î acolo? răcnește un glas adînc.

— Eă, preotul Miron din Lunca...

— Sfinția-ta ești, părinte?...»

Părintele e bucuros că aude glas de om. Se apropie, ciobanul îl păzește de cîni și-i ajută să pue calul la adăpost, în dosul perdelei.

Prin șuerul și gemetele vîntului, se aude o behăitură înceată, duioasă, și murmure de tălângi.

«Dar dumneata, cine ești? întrebă popa,

uitindu-se de aproape la om, și cuprins, așa deodată, de o mare fericire.

— Eū sînt Neculaî Axinte ; aici e stîna Blăgenilor.»

Popa nu cunoaște pe Neculaî ; dar s'a bucurat tare cînd l-a auzit vorbind iar.

«Aha! Neculaî Axinte! te știu eū ; cum să nu te știu, bade Neculaî?»

Îi vine să-l sărute. Dar apoi se gîndește, se apropie de sanie și scoate șipul cu rachiū din fîn, de supt cergă.

«Poftiți înnuntru, părinte...»

Înlăuntru, un foc mare ardea în mijlocul stînei. Trei oameni stăteau în jur. Unul tinăr, băetan, se sculă, cînd văzu pe popă intrînd ; al doilea, un moșneag, baciul, rămase liniștit la locul lui și zise îndesat :

«Bine ai venit, părinte, sărutăm dreapta!

— Buna-vremea! zise preotul intrînd ; ce vreme, ce vreme! parcă-î în iad !

— Adevărat ca'n iad, părinte!» răspunse baciul.

Al treilea om, care sta jos, lîngă foc, părea o momie.

Era mic de stat, cu fața zbîrcită, pe care zbuciumări și dureri cumplite lăsaseră semne

adînci. Sta în capul oaselor, nemișcat. Păru că nici nu băgă în seamă intrarea popei; se uita cu luare-aminte la foc, ochii negri luceau neclintiți.

«Poftim, șezi, părinte!» grăi Neculai Axinte și puse lîngă popă un budăiu, cu fundul în sus.

Popa se simțea încălzit de o voe-bună și de o bucurie ciudată. Puse șipul alături și începu să tragă încet țurturii din barbă.

«Poate rătăcesc de patru ceasuri prin viscol, oameni buni! zise el, oftînd. Bine c'am dat de oameni. Trebuie să fie tîrziu!

— Da' de unde, părinte? răspunse baciul bătrîn; de-abia a înserat; nu de mult s'aû culcat oile...

— Ași, ce vorbești, moșule! Dar de cînd umblu eû rătăcind și de cînd aud eû urlînd lupii. Pot să zic că am avut mare noroc... Am pornit de la Dealul-Lung, cu fin... Ce-î? o palmă de loc, și iaca, m'am rătăcit! Cu noaptea nu te poți pune. Mare cumpănă era să trag. Mălțamesc lui Dumnezeu că m'a adus la lumină, între oameni... Cum te chiamă pe dumneata, moșule?

— Pe mine? Gheorghe Baci, părinte...

Îs baciū de vre-o patruzeci de ani. Aici, la Blăgeni, îs de ast'primăvară. Ne-a apucat, iaca, iarna, cu nepusă-masă. S'a pus pe nins și dă-î și dă-î! Mă tem să nu ne-astupe aici, cu tot cu oi.

— Nu te teme, moș Gheorghe, zise părintele Miron, mulțămît; mare-î unul Dumnezeu! Dar flăcăul ista, cine-î?

— Un nepot de-al meu, părinte.»

Focul întindea limbă mari, roșii și împărăștia o căldură care te frigea; pe la spate, dinspre ușă, se furișau suflările aspre ale viscolului. Popa își desghețase barba cît mătura, acum se usca de umezeală și își încălzea minile, cu ochii la omul care stătea nemișcat, ca o momie.

Baciul Gheorghe zise:

«Aista-î un biet om nevoiaș; a căzut, sub sară, la ușa stinei, mort de trudă și flămînd ca un cîne. Dumnezeu știe de unde vine! De încălzit, s'a încălzit, dar de mîncare n'avem ce-î da, vai de capul nostru! De-acu în ziuă, dac'a sta viscolul să poată răzbate nepotu-meu Vasile în sat, s'aducă ceva de îmbucat. Iaca, așa stă, nu spune nimica, se uită la foc și se gîndește. Cu

mare greü a rostit cîteva vorbe : Spune că-l chiamă Petre și că-ı pribeag, vine din toată lumea. Trebuie să fie vre-un biet om peste care aü trecut grele valuri. Dumnezeuü ŝtie!»

Străinul nu făcea nici-o mișcare; ochiü lui negri și adînci ținteaü focul. De supt căciula neagră curgeaü plete cărunte, încîlcite; mustățile și barba, sălbatece, erau și ele presărate de fire albe; obrazul îi era încrețit și dureros. Era îmbrăcat cu un suman cenușiü și încălțat cu opinci nerase de porc; alătura zăcea un ciomag mare de corn, tovarăș de pribegie. Toată înfățișarea îi era jalnică; dar mai cu seamă ochiü, adînci și triști, vorbeaü de cumplita suferință a pribeagului.

«Vaı de vieața lui! zise iar baciul Gheorghe, coborînd glasul; cine ŝtie de unde vine! cine ŝtie de ce rătăcește! Întăiü mi s'a părut să-ı nebun, dar nu-ı nebun, e un biet om flămînd și insetat, un biet drumeț de care mila nu s'apropie; cîniü bat la el în sate, gardurile îl înspină...»

Baciul oftă și dădu din cap, apoi căzu și el pe gînduri. Un răstimp mare toți tăcură.

Afară, în cîmpii, se boceau cu durere vînturile. Se auzeau, cînd și cînd, tîlănci murmurînd încet afară, în perdea, și behăituri dulci și duioase de oi.

O clipă bocetele vîntului încetară ; se făcu liniște în văzduh, și'n tăcerea adîncă se auzi deodată un oftat prelung și greu.

«Oftează!» murmură baciul, ca trezit din somn.

Popa zise cu jumătate de glas :

«Să-î dăm ceva să mînince ; am eû merinde în sanie. Om mînce și noi, că frigul ista te stoarce de comêdie !

— Ți-a fi pomană, părinte !...» răspunse baciul.

Preotul eși afară, întovărășit de Neculai și se întoarse, aducînd două pîni, o legătură și cîteva căciuli de usturoi.

«Iaca, aici în legătură am brînză, zise el ; usturoiă am iar ; pîne tot așa ; sare ne mai trebuie.

— Sare avem noi, vorbi baciul.

— Apoi să facem ce-om face ! zise popa punînd mîna pe garafă ; să gustăm întăi de ici cîte o leacă, ca să ne mai înviorăm. Să vă văd sănătoși !»

Popa trase un gît bun întăiū; apoi garafa trecu la ceilaltî. Neculaî o așeză cu deasila în mîna omului tăcut. Străinul o luă, o puse la gură și sorbi lung-lung, apoi o întinse, fără să se uite la ea.

Începură să îmbuce. La a treia înghițitură, necunoscutul oftă iar, cu o durere sălbatecă.

«De unde vii?» întrebă deodată popa.

Străinul nu răspunse deocamdată; după un răstimp, zise rar :

«Din lumea lui Dumnezeu! N'am sat, n'am casă, n'am pe nimeni...»

Glasul îi era răgușit și slab, de-abia se înțelegea. După aceste cîteva vorbe, tăcu, — apoi începu să înghită mîncarea cu lăcomie și cu grabă; se oprea cite-o leacă și gemea, nu ofta, apoi reîncepea. Ochiî îi ardeaū, fața i se încrețise mai tare, arătînd grelele suferinți ale trecutului. Popa, uimit și înduioșat, tăcea; îi punea dinnainte pîne și brînză și-l cinstea des cu rachiū.

Deodată, necunoscutul zise :

«De trei zile umblu ca un cîne, nemîncat...» Privirile-î luceaū; băutura se suia la cap și-î aducea gust de vorbă. Apoi iar

începu : «Aî zis bine, moșule : m'aū rupt cînii și m'aū sfișiat spiniî. Dumnezeū știe de unde vin ! Un om amărit și fără de noroc...» Începu din nou să mănînce ; mai trase un gît din rachiul părintelui Miron și vorbi iar, întunecos : «Într o lună n'am vorbit cît am vorbit în ia-sară!»

După ce sfișii tot ce avea dinnainte, oftă și rămase nemișcat, gînditor, țintind focul cu ochii lui negri. O suflare ghetoasă de vînt pătrunse bubuind în stîină și abătu flăcările focului. Murmură, clătînînd capul :

«Mult m'aū bătut și m'aū spulberat vînturile!»

Toți rămaseră gînditori ; iar afară, cele dintăi vînturi ale ernii buciumaū în largul cîmpiilor. Prin crăpături intra omăt, rotindu-se ca pleava vînturată, și se așeza, în dungî albe, în colțurile pline de umbră. Împrejur, pe pereții de scînduri înnegriți de fum, jucaū umbrele celor cincî oameni ; flăcările se învăluiaū și bîzîiaū, cînd oftările viscolului năvăleaū în stîină. Oamenii stăteaū tăcuți ; în singurătatea cîmpiilor, în adăpostul șubred plin de fum și de umbră,

piepturile lor se încălzeau de fiori și sufletele așteptaū întâmplări supraomenești.

Popa nu pierdea din ochi pe străin. Într'un răstimp, murmurâ înduioșat, întinzînd baciului garafa :

«Am să-l iaū cu mine, la Lunca...»

Baciul dădu încet din cap și puse mîna pe șip. Străinul, la vorbele popei, ridică capul o clipă și șopti răgușit: «La Lunca!..» Apoi iar căzu în nesimțire.

«I s'a suit rachiul la cap... zise Neculai, zîmbind.

— Vai de capul lui! șopti baciul, ducînd la gură garafa; ce-î pentru el un gît, două, de rachiū? — Hm! părinte, mare minune, să știi, ai făcut cînd ai scos garafa asta și ai adus-o între noi. Umblă căldura prin tot trupul... Așa creștin înțeleg și eū... He-he-he-he! — Iaca și păcătosul ista străin, s'a mai înviorat parcă... Petrea îl chiamă. Na! măi Petre, măi soarbe și tu un gît. — De ce a rătăcit părintele drumul și a apucat la stînga, spre stîna noastră? Vezi, asta-î puterea Celui-de-Sus... Te-a găsit pe unul ca tine, flămînd și trudit.— Ai băut? Părinte, poftim, luați și sfinția-

voastră! Nu? Să mai sorb eū dar, o leacă; eū, dă, îs mai bătrîn... A! umblă căldura prin toate vinele! — Să vezi, bre, era la noi, la Şomuz, un om care venise așa din lume, și sta tot așa, ca tine: nu grăia, nu nimica, se uita înnainte ca un nebun. Acela era fermecat, săracul; da-da, părinte, nu ride, fermecat, zăū fermecat! Zaharia lui Zadoina îl chema. Sta-a și se uita țintă la foc și, de la o vreme, începea să cînte încet: cu-cu-rigu! cu-cu-riguuu!.. Nimeni nu știa de unde a venit. Într'o zi și-a luat traista 'n băț și a pornit, — ș'apoī de atunci nu l-am mai văzut. Dumnezeu știe pe unde îi putrezesc ciolanele!

— Și vraī să zici că ș'acesta-ī fermecat?» întrebă popa, cam îngrijorat.

Baciul Gheorghe își umplu luleaua cu tutun, o aprinse și începu să pufăiască.

«Crezi că nu? zise el; cine știe ce păcate îl mîină așa prin lumea mare! Nu vezi cura l-aū purtat și l-aū bătut vînturile?»

Deodată glasul răgușit al lui Petrea răsună ca un gemăt:

«Sufletul meū, sārmanul... numai Dumnezeu de sus știe ce-ī în el! Nu-ī farmec,

nu-î nimic. Așa a fost să fie!» Și cu ochii ațintiți se grămădi mai aproape de flacări, se strînse și păru mai hotărît de cît ori-cînd a se închide în muțenia lui.

Urmă tăcere lungă, în stîna singuratecă.

Deodată, de-afară, prin viforul care umplea cîmpiile de freamăt, pătrunseră în stîna glasuri omenești, odată cu hămăituri întăritate de dulăi.

«Aho-ahooo !»

Popa răsări speriat, ca trezit din somn. — Ce-î? ce este? — Neculai Axinte eși; se auziră glasuri nelămurite, învăluite de vînt, apoi o mulțime de oameni, albi de omăt, cu bărbile și mustățile înfundate de țurțuri, intrară c'o undă aspră de viscol.

«Sărutăm dreapta, părinte, zise unul; cum se poate? și sfinția-ta ai apucat pe drumul Blăgenilor? Iaca, și noi am pățit comedia, cu carele de fin. Am apucat la stînga prin viforniță; noroc c'am dat de oameni.. De-acù, trebuie să ne întoarcem înapoi o bucată bună. Aici e stîna Blăgenilor... he-he! unde-î Lunca și unde sîntem noi !

— Iaca și eă am fost să trag o cum-

până, zise popa mișcat dintr'odată. Dacă am auzit lupii cum te-aud!... Neculai! — și se întoarse cătră ciobanul Axinte, — ia du-te și mai cată, că mai este un clondir în sanie.»

Oamenii se grămădiseră toți pe lângă foc; suflău greu din gît, își întindeau minile de-asupra flacărilor, apoi își trăgeau turturii din mustăți și din barbă.

Axinte se întoarse cu șipul.

«Mare mînie a lui Dumnezeu! cuvîntă popa, privind garafa; noroc că m'am abătut pe la velniță, și noroc și de focul ista! Altfel...— Ia hai, mai înviorați-vă cite-o leacă, mai sorbiți de ici.»

Șipul începu să umble din mîină în mîină.

În noaptea de viscol și urlet, tuturora nu li se părea nimic ciudat, și nu se mira, cum nu te miri de minunile care ți se întîmplă într'un vis. Oamenii tremurau scuturați de fior și se grămădeau în flacări; vorbeau rar și puțin, ca oameni cari au îndurat multe în vieată; cuvintele curgeau încete, învăluite de o sfială stranie.

Părintele Miron se uita la toți, cu ochii plini de mare mulțămire. Petrea, străinul,

rămăsese la o parte tăcut, cufundat în durerea lui neînțeleasă. Iar viscolul zguduia clădirea șubredă țipînd, aducea unde suțiri de răceală și de omăt; de-afară, veneau din vreme în vreme, ca niște mîngieri, murmurele duioase ale tălăngilor din perdea.

După ce clondirul popei mai făcu cîteva roate, baciul Gheorghe începu să spue și sătenilor cine-î Petrea. Popa asculta, cu mila care-l năvălise în noaptea aceia de cumpănă și scotea strigăte scurte de mirare. Se descheiase la giubea, în căldura focului; ochii negri îi sticleau supt sprincenele dese; își mîngîia barba neagră, mare cît o mătură, și dădea din cap des la cuvintele moșneagului.

II.

După miezul nopții, vifornița se mai liniști. Săniile cu fin porniră iar agale prin noapte; părintele Miron venea în urmă, calul mergea la pas. Viscolul ofta rar, aducînd cele din urmă pînze suțiri de pulbere albă. Noaptea părea că cere pace, după

un zbucium uriaș; cîmpiile se linișteau din ce în ce, larma cumplită scăzuse, fiorii de groază se stinseseră. O părere de lumină vînată începu să lămurească cîmpia.

Oamenii mergeau liniștiți pe lingă boi; numai Petrea, străinul, slab și amețit, sta cucuiat de-asupra unei clăi de fin. În urmă, clopotele calului sunau după pas, rar și limpede, în noapte. Stîna se pierduse în urmă; unda ei de lumină scăzuse, cuce-rită de întunec, se stinsese.

Se auzi, din urmă, glasul popei :

«S'a măi luminat o leacă parcă...»

Și o voce răspunse, din întunec :

«A răsărit luna, în dosul nourilor.

— Aha! zise altcineva, a răsărit luna, da.

— Ce vifor, vorbi iar popa; cum urlau lupii! mare cumpănă eram să trag!

— Puterea lui Dumnezeu!...»

Înaintau greu prin troian. Pe unele-locuri, pe unde drumul se încovoia, omătul se suia la pieptul boilor. Oamenii luptau din greu, alătura cu vitele, tăcuți, încordați. Popa stătea grămădit în săniuța lui, cu nasul în blana giubelei; parcă-i era somn; sunetul trist al clopotelor îi răsuna

la urechî slab, de-departe, ca o îngîinare de cîtec.

Aproape de ziuă vremea se liniști; norii se risipiră, deschizînd ferestre luminei dulci a lunei.

Fîgul crescû; aerul începu să înghețe. O lumină de basme se întinse pe cîmpiile albe; în fund de zări se arătau, din vreme în vreme, șiruri de plopî, ca niște linii drepte, negre, vristînd un petec mai luminos de cer. La cotituri de drum răsăreau crînguri pestrițe; crengile încărcate de omăt atîrnau obosite. Cîteodată umbre negre vișcau pe omătul alb, se înfundau supt bolțile ninse.

Au mers așa multă vreme.

Popa plutea în aceiași legănare de somn. Deodată, ca'n vis, văzu ceva curios. Din sania din urmă Petrea se lăsase la vale, din vîrful clăei, și căzuse alătura cu drumul, până la piept în omăt. Nimeni nu băgase de seamă.

Popa se gîndi mirat: De ce s'a dat jos din sanie? Apoi tot el murmură: «De unde pot ști eû?»

Mai merse o bucată bună de drum, apoi

șopti iar : «Să văd, vine după noi?» Voia să se întoarcă și nu putea; nici glasului nu putea să-i dea drumul. Un fior ascuțit îl deșteptă. Gîndi: Poate-a murit!

Se întoarse greu și se uită în urmă. Umbra neagră a lui Petrea eșea din troian. Se mișcă puțin pînă în mijlocul drumului, apoi se făcu una cu omătul, rămase nemișcată pe luciul alb.

Popa se opinti deodată și răcni sperios : «Stați! s'a întîmplat ceva!»

Îndată, oamenii opriră boii.

«Ce este părinte?»

— A căzut Petrea din vîrf.

— Care Petrea?

— Cel pe care l-am luat de la stîna. Uitați-vă colo, în lungul drumului, o pată neagră. Moare! să știți că moare, săracul; haideți după mine; moare săracul!»

Popa întoarse calul și se îndreptă spre străin; oamenii se luară după el.

«Iată-l, șede nemișcat, cu fața în jos; să știți c'a murit!»

Părintele Miron se dădu cu greutate jos din sanie, cuprins de o milă nespūsă. Se apropiē de necunoscut și-l atinse. Zise, cu glas mișcat :

«Petre, măi Petre ; scoală, frate !...»

Unul din oameni șopti : «Era slab, a băut cam mulțișor, a stat nemișcat în sanie și a amortit. Poate pe urmă a vrut să se dea jos, ca să se mai poarte ; a căzut și acum nu se mai poate mișca. Petre, scoală, bre omule, iaca te strigă părintele ; scoală bre !»

De data asta, un mormăit se auzi și Petrea făcu o mișcare.

«N'a murit, săracul, îngînă popa și-și simți ochii umezi. N'ai murit, frate ; scoală și hai cu noi ; nu mai avem mult pîn'la Lunca, scoală, hai ! — Ia puneți mîna ici, să-l sculăm și să-l punem în sanie...»

Cînd simți mîinile oamenilor, străinul începu să bolborosească :

«Lăsați-mă !... lăsați-mă... e cald pe cuptor, dați-mi pace...»

— Hai și l-om ridica ! șopti popa, făcînd cu mîna semne oamenilor.

— Lăsați-mă ! gema Petrea ; aici, pe cuptor, e cald ; cine știe... de cînd n'am dormit eă... pe cuptor... E cald aici...» Și se strînse ghem pe omăt.

«Hai, sus!» îndemnă iar popa, făcînd semn ca să-l ia și să-l svîrla în sanie.

Oamenii îl luară încet de jos, pe brațe, și-l puseră în sania popei. Petrea scîncea ca un copil. Apoi, în sanie, păru că se deșteaptă, ridică o clipă capul, se uită în jur, apoi se ghemui, fără de nici-un cuvînt, în fîn.

«Bine, bine! zise popa Miron suindu-se în sanie; de-acu a scăpat. Hm! dar cum am băgat eu de seamă că a căzut! Ei, dacă rămînea el acolo, în omăt? Murea, nici vorbă că murea! — Săracul! toate păcatele cad pe capul lui! Mie, nu știu cum, mi-î milă de omul ista; pare că a fost chinuit mult în viața lui...»

Săniile porniră iar încet. Frigul creștea odată cu lumina. Printre grămezi de nourî, se vedea luna în aburi violeți.

Clopotele calului sună rar și trist; popa se alătură cu giubeaua de Petrea, ca să-î ție cald, apoi se grămădi și el în blană și începu să se gîndească la întîmplările nopții. Simțea o bucurie mare că a scăpat viața unui om. Din cînd în cînd ridica încet capul și privea la Petrea. În lumina

luneî, obrazul nenorocitului era galben, ca de mort.

Cînd se opriră la marginea satului, la casa părintelui Miron, — se revărsa de ziuă, într'un frig cumplit. Pletele și bărbile turtora erau argintate de promoroacă; boii suflău aburi deși în lumina dulce, cenușie. O liniște adîncă stăpînea satul, casele stăteau tupilate sub glugile lor albe. Și'n răsărit, o undă roșie de văpae năștea.

Petrea era amorțit, nu-și venise încă în fire; fu dus de subsuori în casă. Oamenii traseră carele în ogradă și dejugară boii, apoi, după ce le dădură să ronțăiască cîteceva, intrară și ei în bucătăria caldă, mare, unde încă stăpînea căldura nopții.

Preoteasa Irina aștepta. La zgomotul de afară, eși în prag, în cațaveica-i de vulpe.

«Vai de mine, părințe! zise ea cu grijă, cînd dădu cu ochii de popă; tare m'am înfricoșat! Ce noapte cumplită! Tare măi tremura inima 'n mine și eram scîrbită care nu se măi află! Pînă acū am așteptat.

— He, nu știu nimica, încep popa cu glas așezat; cîte am pătimit, numai Cel-de-Sus

știe! Și lupii i-am auzit, cum te-aud; puteam chiar să nu mai fiu acum; dar a avut milă de mine Domnul! Și un om am scăpat de la moarte, preoteasă; da, un om, preoteasă! iată-l, chiar aista care-î de față... Da, preoteasă, da, un om sărman; iată-l!...»

Popa se dezbrăcase de giubea, se descălțase și se așezase lângă sobă. Un sătean descurcă și pe Petrea de hainele-î sărace și-l grămădi la căldură. Nenorocitul făcea mișcări domoale, încurcate, ca un om beat; ochii pejumătate închiși păreau învăluiti de o durere posomorită pe fața palidă ca de mort.

Preoteasa sta înlemnită în mijlocul casei, cu minile subpuse; se uita când la popă, când la străin, și clătina nedumerită din cap. Însă în ochii ei căprii, umbriți de gene lungi, pe fața ei rumenă și blajină, se citea mulțămirea, bucuria, după așteptări cumplite și bătae de inimă.

O lampă săracă împrăștia lumină roșcată pe pereții îmbrăcați cu scorturi și în odaia plină de buclucuri, ca o cutie. Pe peretele de la răsărit, icoane îmbrăcate în argint străluceau în rumeneala tainică a unei candelă, ca într'o taină de zori.

«Da-da, preoteasă, zise popa, reșchirîndu-și barba mare cu degetele; mare cumpană!... Ce te uiți așa la Petrea al nostru?

— Petrea-l chiamă?

— Da, Petrea. Și eă mă uitam dintru'ntăiău așa la dînsul, în stîină...

— Care stîină?

— Eă, apoă nu știi nimica: stăă să-ți spun de la capăt cum a fost cu viforul, cu stîina... Să vezi...

— Āra, părinte, eă staă și mă uit, ca o proastă... Ți-o fi fiind foame, ți-o fi fiind sete, — să-ți aduc ceva să puă la inimă... Pe urmă, vin și-ascult...» Și, fără să măi aștepte răspuns, preoteasa eși.

«Hm! ce are să se măi mire! mormăă popa, uitîndu-se gînditor la străin. Petre, Petre, te-aă măi desmorțit? Nu. Mare cumpană am tras, frate!...»

Preoteasa intră cu friptură rece și c'o cană cu vin. Le puse popeă dinnainte și se așeză alături.

«Să vezi cum a fost... Am pornit pe sub sară...

— Da' *el* nu mîinîncă? întrebă în șoaptă preoteasa.

— Nu. Nici n'aude; adică nu că n'aude, dar așa-î el; stă mut ca o momie... Petre, bre Petre, vină și îmbucă ceva... Nu vezi cum se uită înaintea? — Să vezi... Și după ce am pornit, unde a început, bre, o viforniță... da' viforniță nu glumă! Nu se vedea, nu se auzea nici în cer, nici în pământ! Și urlau lupii, preoteasă, urlau lupii de mă treceau sudorile de groază...» Popa se opri deodată și întrebă încet: «Ce te uiți așa la el? — Un străin nenorocit... Să vezi cum am ajuns la stînă... A! da' bun vin... Petre, bre Petre; degeaba! Iaca așa se uita la stînă! — Să vezi...»

Preoteasa privea, ascultînd vorbele popei, la Petrea, străinul. Așa de tristă și de suptă îi era fața, așa de dureroși ochii, stătea așa de ghemuit în căldură, — încît părea că de ani nu simțise mîngîierea focului. Un fior ușor îi scutura carnea uscată. Toată ființa lui horopsită și plină de durere te făcea să te gîndești la un gemăt sfișietor.

Preoteasa se uita la străin. Popa povestea, îmbucînd și sorbind din cană; în

odae era cald ; vorbele lui cădea, în tăcere, ca niște fiori. Povesti despre noaptea adîncă, despre vînturile de groază, povesti întîmplările de la stîină, întoarcerea și amorțea lui Petrea.

Pe ferestre intra lumina alburie a dimineții ; în odaia liniștită, glasul popei, obosit, scădea, curgea lin, monoton, ca în apropierea somnului. Apoi se stinse.

Preoteasa tăcea. Și, în semi-întunerecul din odaie, tăcea tustrei. Popa era moleșit de căldură. Preoteasa se uita cu ochii mari, plini de gînduri, la Petrea. Iar străinul tot neclintit sta, scuturat, din cînd în cînd, de fiori ușori, cu ochii drept înaintea lui, în necunoscut.

«Irină, — Irină ! zise popa, deodată ; mare cumpănă am tras !...»

Un fior mai tare scutură pe străin. Întoarse încet capul și ochii lui negri, adînci și dureroși, se țintiră asupra preotesei.

«Irină, mare cumpănă ! Dar a vrut Domnul așa, să scap și un nenorocit de la moarte !...»

Pe preoteasă o străpunse o săgeată rece la privirea adîncă a lui Petrea ; nu înțelega de ce, dar privirea aceia îi făcea rău.

Se sculă, trecu la icoane, se întoarse spre uşă, — ochii dureroşi ai străinului o urmărea, se învîrtea, supt sprîncenele tufoase şi se ţinea de dînsa, pe cînd faţa încreţită şi tristă sta nemişcată.

III.

Popa i-a zis Petrea Străinul şi Petrea Străinul i-a rămas numele. Se potrivea porecla cu înfăţişarea lui tristă, cu ochii dureroşi cari veşnic stăteau cufundaţi în gînduri necunoscute.

Multă vreme, după noaptea de groază, Petrea a stat zdrobit de amorţeală. Anii de zbucium şi de amar parcă-l sfărîmaseră, şi acum trupul sărman cerea odihnă lungă. Stătea la gura sobei, cu ochii la flăcările focului; moleşala căldurii îl cuprindea, ochii i se închideau pe jumătate; pe buze i se isca un zimbet de durere: venea trecutul de jale, cu unde de venin.

Vieţa se strecura liniştită, în monotonia zilelor de iarnă. O lumină dulce, moale stăpînea odaia înflorită, în vremea zilei. Pe

ochiurile mici de fereastră, se vedeau bucăți de tablouri departe, zugrăvite pe fundul limpede al cerului: un arbore singuratec în mijlocul șesului alb, în mijlocul singurătății și al tăcerii; vînturile îl scuturau, fulgii îl înfloreau;—șiruri de sănii pe drumurile lungi;—linii întinse de corbi aplecîndu-se pe lunci...

În odae era tăcere. Popa citea cu glas moale, într'un colț de masă, povești religioase; întorcea încet filă unsuroasă după filă unsuroasă și ofta din vreme în vreme.

Cîteodată citea cu glas mai tare. Străinul părea atent; preoteasa asculta cuvioasă; și simplele și duioasele povești bătrîne curgeau în inimă, în mijlocul tăcerii, în miros de flori uscate de cîmp și de tămîe.

Preoteasa torcea sus, pe pat, cu picioarele pe un scăunaș. Fusul sfîrîia dulce, trăgînd firul din caer; preoteasa îl urmărea atentă, cu genele plecate. Nu-și ridica ochii asupra Străinului; ziua, în clipele aceste de tăcere religioasă, ochii lui Petrea stăteau ațintiți, ca de sticlă, fioroși, asupra ei. Și ea nu zicea nimica; se simțea urmărită, spionată pas cu pas de ochii adînci și ne-

gri; o frică ciudată o cuprinsese, pășea sfioasă, rar, prin casă, nu-și îndrepta ochii asupra sobei. Dar, în clipe rare, tot înțilnea focul dureros al ochilor Străinului; atunci simțea o căldură în piept și inima i se bătea mai tare. Nu înțelegea nici ea sfiala aceasta.

Amurgul umplea odaia după zile senine, și, în semi-întunerecul fumuriu, plutea o liniște dulce, o tăcere cuvioasă, ca după un basm bătrîn.

Numai focul rupea cu o pată vioae întunecimea odăii, și pe fundul rumen se vedea profilul dureros al Străinului, ca zugrăvit cu cărbune.

Veneau, citeodată, nopți sunătoare de vijelie. Atuncea părintele Miron aducea o cană de vin și începea să-și amintească de întâmplări trecute. Dar mai cu seamă își aducea aminte de întâmplările din urmă, de rătăcirea lui și de popasul la stîină.

«Auzeam lupii cum te aud... De mare cumpănă am scăpat, zău așa... Era întunerec, și vînt, și viscol, mînia lui Dumnezeu...»

Sorbea vin din cană, cinstea cu Petrea

și se învîrtea în jurul povestirii lui iubite, deșteptînd înfiorările trecute.

«... Ajung la stîna, un moșiroiū mare, negru; sar cîni la mine și încep să latre. Aud un glas:—Cine-ī? Răspund. Apoi duc calul la adăpost în dosul perdelei... Prin viscol tremuraū sunetele înnăbușite ale tălăngilor... Simțeam, auzindu-le, o bucurie neînchipuită...»

Și iar sorbea părintele din cană; picături groase se prelingeau în lungul bărbii mari; se ștergea cu mînica anteriorului și iar își dregea glasul. Afară, viscolul izbea pulbere măruntă ca nisipul în geamuri, șuera, gema și intra horcăînd în sobă, deșteptînd focul adormit sub blănița brumarie de spuză.

Petrea Străinul toată vremea sta la gura sobei, cu ochii în flacări, cînd era singur; cînd era și preoteasa, ochii i se aținteau asupra ei, plini de foc și de chin. Abătut, sfîrșit, amortit, de-abia se tîra prin casă; de-afară intra totdeauna tremurînd.

Une-orī părintele Miron se ducea cu treburi. Remînea preoteasa singură cu dînsul. Schimbaū cîteva vorbe rari, încete;

tăcea, apoi iar, glasurile sfișiau tăcerea pentru două cuvinte. Glasul lui Petrea cădea, în mijlocul liniștei, trist, slab, răgușit, cu oftări adânci.

Trecu Crăciunul, trecu și sfântul Vasile, — sărbători bătrânești, la care se mîinca și se bea bine. Părintele, în zilele acestea sfinte, avea totdeauna o cană plină alături. I se aducea mămăliguță caldă, și într'un hîrb, — plăcerea părintelui, — veneau, sfîrîind în untură, costițele de purcel. Părintele își sufleca mînicile, întingea mămăliguța în untură, apoi în brînză, lua o costiță de purcel în mîna stîngă... La zilele acestea sfinte, barba lui mare și neagră a suferit mult.

Petrea Străinul se mai învioră. Începu să se miște cu o părere de vieață în el. Începu să vorbească. Dar întreba numai; despre trecut nu spunea nimic; o noapte adîncă plutea în urma lui. Acuma asculta cu luare-amînte poveștile religioase; spunea pe ici, pe colo, cîte-o vorbă; une-ori și popa împingea cartea înnainte, răspundea, și începeau să vorbească de cîte 'n lună și 'n stele. Dar de cîte ori încerca părintele

să aducă vorba despre trecut, glasul Străinului tăcea, ochii se întunecau și se îndreptau cu îndărătnicie asupra focului.

Într'o după-amiază, părintele Miron porni la iarmaroc, în târgul de-aproape. Petrea rămase singur la gura sobei. Sta cu coatele pe genunchi, cu ochii asupra focului. Pentru a suta oară curgea trecutul pe dinaintea ochilor lui ațintiți, trecut de jale, trecut de groază, care-i îngheța inima.

Se deschise ușa și intră preoteasa Irina. Ca niciodată, Petrea nu-și ridică capul și nu-și aținti privirile asupra ei. Rămase confundat în gânduri, învăluit de negura trecutului.

Preoteasa se așază pe patul înalt; începu a toarce în tăcere; din vreme în vreme, privirile îi lunecau asupra feței chinuite a Străinului.

În casă era tăcere adâncă; afară era tăcere adâncă; fulgii nu cădeaă, soare nu era; o lumină închisă dădea putere de jale tăcerii. Fusul de-abia se auzea sfiriind, ca o ființă vie.

Și deodată preoteasa, fără să-și dea seama, vorbi:

«La ce te gîndești?»

Petrea tresări și-și ridică spre ea ochii osteniți. Apoi zise, cu glasul moale, răgușit:

«La nimic... — După o tăcere, adăogi: — La multe... mă gîndesc la multe lucruri...»

Urmă un răstimp de liniște, în care ochii lui se ațintiră asupra preotesei; apoi rosti iar, cu glas mișcat:

«E mult de-atunci... tare mult!»

Preoteasa zise: «Ați îndurat multe!... Așa-i că n'ai nici rude, nici prieteni?»

Străinul răspunse aspru: «N'am pe nimeni!»

Preoteasa Irina zise iar: «Unii oameni aū așa sufletul: rătăcesc în lumea mare, își lasă rudele și pămîntul. La noi, de mult, a fost unul... A lăsat pămînt, casă, prieteni, — s'a dus! Cine știe pe unde o fi acum!

— Unde să fie? rosti întunecos Petrea; în peșteri umede, în ȋcne, ori pe drumuri singuratece, flămînd și însetat, ori la un pod cu mîna întinsă...

— Nu, nu! zise repede preoteasa, poate l-o fi ferit Dumnezeu!

— De ce ți-i milă de el? A fost un ticălos!»

Preoteasa începu iar să toarcă; ochii lui Petrea o ținteaă plini de foc mistuitor. Pe fața lui, durerea se încrețise, buzele stăteaă strînse, stăpînind un răcnet parcă.

«Doamne, șopti preoteasa Irina; iartă-mă dacă mă mai gîndesc la tinereța mea! Dar cîte lacrimi am vărsat eă în urma pribeagului aceluia! — Ș'acuma, toată lumea l-a uitat, numai eă îmi măi aduc aminte de el!»

Preoteasa oftă, dădu tristă din cap, pe cînd două lacrimi tăcute se iveaă la colțurile genelor lungi, castanii. Se ridică și eși încet din odae.

În urma eă, străinul gemu răgușit: «Toată lumea l-a uitat, numai eă îmi măi aduc aminte de el! Doamne-Dumnezeule!» Ochii îi ardeaă cumplit și un răcnet se stinse în gîtleju-i uscat. «Of! Doamne-Dumnezeule!» Și rămase zdrobit, cu ochii la flăcările albăstrii, încovoiat, împovărat de o durere înspăimîntătoare.

IV.

În ceasurile chinuite, cînd stătea cu ochii țintiți în lumină, Petrea Străinul se gîndea la noaptea din urmă. Din trecutul lui, veneau cumplite suflări de durere care-î înghețau sufletul; năluci se ridicaū din noapte, ca bulbuci pe luciul iazului, pluteau din negura trecutului spre slaba și trudită lui vieață de acum. Vieața lui din urmă a fost ca o noapte adîncă în care urlă vijelia; întunerec, jale pretutindenī; numai în fund, departe, o zare slabă, ca un asfințit șters.

De-abia își mai aduce aminte de zilele cînd toată lumea îi zicea Petrea Vornicului. Pe-atunci, în Lunca, — în același sat în care acum își tirie cele din urmă clipe, — tinerețea lui se desvălea la soare, ca tinerețea unui stejar. Cît de departe-s luminile de asfințit, petrecute pe malul apei, în lunci... Doi ochi frumoși, căprii, de-asupra cărora se arcuiaū sprincene îmbinate castanii, îi spuneau multe pe-atunci în taina înserării. Oh! ș'acuma, cum s'aprind unde de uragan în slăbitul lui piept, cînd vede

aceiași ochi, cînd vede aceiași ființă, după atîta vreme, învîrtindu-se străină în jurul lui!... Vijelia care i-a mînat spre necunoscut viața, care l-a frămîntat, l-a zdrobit, l-a tîrît în nenorociri și'n deznădejde, — l-a zvîrlit pentru cea din urmă oară pe țărmurile tinereții; și acum vijelia a stat; mîntea lui e plină de spaima vînturilor; sufletul geme și nu înțelege această din urmă pedeapsă!

Dragostea lui cu Irina a durat o primăvară. Luncile scuturau flori în calea lor; vînturi de dragoste le aduceau mirezmele luncilor. Apoi deodată s'a văzut Petrea Vornicului luat la oaste. Nu-și mai aduce aminte bine de vremurile acelea; asupra lor plutește o pîclă greoaie de toamnă.

Vieța de cazarmă! Umilirile în tăcere, scrișnirile de măsele într'ascuns, bețiile, noaptea, cu gradații, cînd avea parale, — iată toate amintirile lui nelămurite din întăiul an de oaste! În concediuri, cînd venea acasă, trîntea capela pe-o ureche, se afuma bine, se învîrtea ca un nebun în hori și umbla toată noaptea prin sat.

Irina lui îl privea întristată. I-a spus o dată: «Vorba mea e una, Petre, eă te-aș-

tept să gătești oastea...» De vorbele acestea de-abia acum își dă el bine sama, și de-abia acuma pricepe toată ticăloșia vieții din urmă.

În alți ani, s'a cufundat pe de-a întregul în ticăloșie. În Iași, oraș mare cu mahalale multe și cu uliți înguste și pline totdeauna de noroi, sufla desfrînarea cum suflă vîntul într'o gură de peșteră umedă și întunecoasă. Vîntul acela l-a dus în întunec, l-a mînat tot mai tare, mai aprig, — a crescut, s'a făcut furtună și l-a prăbușit în adînc.

În cîrșme murdare, se petrecea pînă la ziuă. Femei ameteite răcneau în fumul acru al crîșmei, de gît cu bărbați vineți la față de beție. Lăutari somnoroși scîrțîiau prin colțuri; tromboane străvechi hîrîiau, răgeau, de-ți spârgeau urechile. Petrea Vornicului petrecea cu doi sergeți, prietenî, cari țineau mult la punga lui; beau vin cu nemiluita, se prindeau cu femeile pierdute de după cap, pînă cî și în mintea lor prindea să plutească fumul care umplea crîșma. În zori de ziuă, eșeau zgreburiți, clătinduse, se îndreptau pe străzi dosnice spre că-

zărmă, pe cînd în urechi tot mai bubuiau răgetele aspre ale trombonului. Bani trimiși de-acasă și prietenia cu sergenții l-au prăpădit.

A căzut și mai jos. În dosuri întunecoase, noaptea, într'o barată scundă, în dosul unei popicării, se aprindea un felinar sărac. În slaba lumină roșie se grămădeau fețele răvășite de patimă ale jucătorilor. Bani de aramă și de argint sunau, se strecurau printre degetele tremurătoare. Glasuri răgușite gemeau. — Se începea jocul: *cu nucile*: Bancherul se așeza pe vine la capătul scîndurii, apuca în mîna cele opt bombe de lemn, le pipăia, le așeza, privea la grămada de gologani dinnaintea lui, și le repezea pe scîndură, către gaura din capăt. Dacă intrau *nuci* cu soț în *tioc*, cîștiga bancherul. Cu mîni tremurătoare aduna cîștigul, pe cînd în juru-i priviri pătimașe ardeau, ca ochi de fiare. Dacă pierdea bancherul, cei din jur se repezeau asupra grămezii de bani ca niște sălbateci, se frămîntau, înjurau, se tăvăleau prin colb. În semi-întunerecul lugubru, privirile scăpărau, se auzeau scrișniri de măsele și vorbe poto-

lite în care clocotea mînia. Și prin viziunile acestea ale patimilor a trecut Petrea, s'a adăpat din veninul ticăloșiei și n'a simțit cum, încet-încet, se prăpădește dragostea pentru satul lui, pentru trecutul senin, pentru ai lui, pentru logodnică, pentru tot. Acolo s'a întovărășit cu oameni cu un singur ochi, în care se aprindea mai multă ură de cît într'o mulțime mînioasă; acolo s'a făcut frate-de-cruce cu ticăloși cari scrișneau din măsele și într'ascuns strîngeau mînerile cuțitelor, cu oameni cu capete zbirlite și cu priviri rătăcite, cu toate paserile de pradă care fug de lumina zilei și de poliție.

Cînd s'a liberat din oaste, nu s'a mai uitat îndărăt; vîntul l-a dus tot înnainte. A început, ca dus de nebunie, vieța de hai-mana. Din ce trăia? — În viziunile, unde sună bani, era destul să aibă mîna ageră și îndrăzneală: bani treceau din buzunarele altora într'ale lui și ale tovarășilor lui.

Era frate-de-cruce cu doi: unul era poreclit *Crațu*, avea buza de sus mare, lată de două degete, împresurată de un păr roș, aspru ca o coamă de porc; pe cellalt îl chema *Boeru*, era din neam mare, orfan

sărac, zvîrlit pe drumuri de rude din pricina ticăloşiiilor și a destrăbălărilor; avea o frunte mare, bombată, măi umflată în stînga și măi lată; din pricina aceasta, sprînceana stîngă era măi sus de cît cea dreaptă și-î da o curioasă înfățișare de gînditor. Între trupurile slabe ale acestor doi, între figurile galbenē, pline de fiere, fața și trupul voinic al lui Petrea părea un brad între doi spinii.

Tustrei dormeaū într'un bordeiū întunecos și plin de fum, la marginea orașului. În bordeiul acela, de multe ori se petreceaū bețiū înspăimîntătoare de rachiū; cei doi tovarăși ai lui Petrea se schimbaū în fiare cu ochi sîngeroși; Petrea se schimba într'un animal murdar în care a murit orice simțire. Femei pierdute, pustiite de boli și desfrîuri, luaū de multe ori parte la destrăbălările lor. Nimic omenesc nu era în strînsura aceasta de bestii; vițiū dezgustătoare își vărsaū otrava, mergeaū măi departe de cît bate închipuirea și simțul omenesc.

Așa aū trecut ani de nopți pline de vifor, de neguri, de ploii. Petrea Vornicului cădea tot măi jos, sufletul murea pustiit.

A trecut, pentru tâlhării, prin înșchisori ; s'a întors mai rău și mai prăpădit. Și în fiurtuna de patimă care-l mîna înnainte, nici-odată nu s'a întrebat ce blestem îl prigo-nește, de ce a zdrobit atîtea inimî în jurul lui.

Întîmplările l-au dus, cu tot cu tovarăși, în portul Galașilor.

Într'o noapte, Boerul veni gînditor în cocioaba lor. Petrea sta întins jos, în tină, tehuiu de somn și de beție; Crapu fuja dintr'o lulea murdară. Boerul se așeză pe o cofă fără fund, își puse capu'n palme, coatele pe genunchi și rămase gînditor. O lumîinare de seü sfîrîia în gîtul unei gărăfi, împrăștiind fum și miros urît. Nici pat, nici masă, nimic; numai murdării și clondire zvîrlite, care sticleau în lumina săracă. Pe sus, pînze afumate de painjeni tremuraü la cele mai ușoare suflări ale vîntului de-afară.

«Ce stai așa? strigă deodată Crapu, scoțindu-și din gură luleaua și scuipînd negru; ce stai așa? Iar mai clocești vre-o prostie în capul tău cît o stamboală?»

— Hm! mormăi de jos Petrea, capul lui cît o stamboală! și începu să rîdă prostește.

— Ce gîndești? răcni iar Crapu, înjurînd cumplit. Mai bine ne-am pune pe treabă... Vai de capul nostru! iaca, vine iarna și noi tot goi pușcă sîntem.

— ... Iarna... și noi tot goi pușcă...» rînji Petrea.

Crapu mai înjură odată, apoi începu să tragă greu din lulea. Vintul vîjiia afară pe uliți pustii și strîmte.

«Fraților! strigă deodată, vesel, Boeru, zvirîindu-se în sus; mare bucurie, fraților! să vă pup, fraților! bani mulți, fraților! aur!...

-- Ho-ho! ticălosule! răcni Crapu, apucîndu-l de piept; mai încet!

— Ho-ho! gemu și Petrea de jos.

— Spune, ce este? întrebă Crapu, trăgînd jos, lîngă el, pe Boeru.

— Spune...

— Bani, fraților! aur, fraților! urlă Boeru dînd din mîni și sbătîndu-se în brațele buzatului.

— Tacî din gură! Ce-î? Vino mai aproape, Petre! Bețivule! tîrî-te mai aproape!»

Tustrei se alăturară, cap lîngă cap, și Boeru începu să descînte în colțul întune-

cos al bordeiului, pe cînd vînturile toamnei buciumaă pe-afară. Din cînd în cînd, Crapu grohăia cu mulțămire. Vornicului și Boerului le sticleaă numai ochii.

De întîmplarea aceasta, de vorbele schimbate, de ceia ce s'a petrecut mai tîrziu, Petrea își aduce aminte ca de niște întîmplări care s'aă petrecut erî. Multă vreme pierdute, învăluite în ceața trecutului; aă răsărit deodată ca o lumină sîngeroasă. În noaptea aceasta, Petrea a coborît cea din urmă treaptă spre pierzanie.

Aă eșit afară tîrziu, — trei umbre negre. Vîntul și pîclele toamnei i-aă învăluit. Nouri grei, plumburii căptușeaă pretutindenî bolta; vîntul se zvîrlea ca din genunî, vîjiind, cu valuri mari de umezeală.

Pășeaă tăcuți prin dosuri, pe străzile înguste ale portului. Într'o înfundătură strîmtă, licărea o stea. Umbra cea mai subțire, a Boerului, se desprinse de celelalte două și înnaintă spre lumină. Peste puțin se întoarse. Șopti:

«Grecul e tot acolo... Mai sunt doi jucători îndirjiți... O să-i stoarcă și pe-aceia. Are, pe masă, înnaintea lui, un

moviloiiu ia așa de mare de aur, argint și hîrtii!»

Tăcură și se lipiră de zid. Tremuraū de încordare. Fiori grei de căldură le alergaū prin tot trupul și se opreaū la inimă. Stătura mult așa. Valuri de vînt în două cu pîclă treceaū.

Însfîrșit, două umbre îndoite de mijloc trecură; eșiră deodată într'o roată roșie de lumină, apoi se scufundară în întunerec.

«Felinarul cela ne'ncurcă!» șopti Boerul. Se strecură pîna la stîlp, se agăță de el și deschise portița. O undă de vînt se înfundă și stinse lumina. «Așa... treaba merge strună!» Petrea își aduce aminte de toate vorbele.

Trecu iar un răstimp; apoi o șoptă înnăbușită trecu, ca un fior de spaimă : «Iată-l!»

Grecul venea încet, cu capu'nfundat în gulerul mare al mîntălii. În mîna dreaptă ținea o geantă.

Cu cît se apropia, cu atît cei trei tremuraū mai tare. Petrea vedea roș înaintea ochilor, răsufierea i se tăia.

Însfîrșit! Parcă a repezit de pe piept un bolovan care-l înnăbușea.

S'aŭ prăvălit tustrei asupra Grecului. Nenorocitul ridică brațul stîng și-și acoperi fața; în aceiași clipă voi să răcnească; se lăsă moale din genunchi...

Ca un maiu îi căzu pumnul lui Petrea în creștet, apoi brațe încordate îi cuprinsă gîtul. În mijlocul uliței strîmte, în noroiu, prin ceață, cele patru umbre începură a se zbate cu furie. Un răcnet sfișietor, sălbatec, scurt izbucni deodată; — apoi vîntul trecu gemînd jalnic prin ulicioară, cu invăluiri de pîcle.

După noaptea aceasta, amintirile se întunecă iar, pînă ce răsar fioroase cele patru ziduri mari ale închisorii din Tîrgu-Ocna și bolțile răsunătoare ale ocnelor de sare.

Douăzeci de ani de muncă silnică! douăzeci de ani! douăzeci de veacuri. Încep clipe aspre și chinuite. Douăzeci de ani: noapte cumplită de dureri, în care chinurile aŭ curs picătură cu picătură în sufletul lui, l-aŭ pătruns, l-aŭ limpezit, l-aŭ zdrobit și l-aŭ dus mai anărît decît totdeauna într'un pustiū care se chiamă pocăința.

Mutre ciudate l-aŭ înconjurat din ziua

întăia. Capete tunse, figurî rase, ochi scînteetori în cari dormea noaptea cu spaimelile ei. Mulțimea aceia de ocnași l-a înghițit deodată, ca o viltoare.

Castelul stă pitit sub munți, la marginea orașelului. Între cele patru ziduri, poporul dezmoștenișilor se mișcă greoiu în soarele de vară; dar razele calde nu mai pot duce lumină în întunerecul sufletelor. Ici, cîțiva condamnați lucrează: sînt meseriași. Dincolo, cîțiva bătrîni se încălzesc la soare, cu capetele în piept, ca niște animale obosite; pe fețele lor tîbăcite, negre, a adormit și bucuria și suferința; nimic au-î mai mișcă. Mai departe, un foc arde supt un ceaun. Cîțiva mai tineri fac mîncare, vorbind.

Petrea umblă printre ei. Se oprește la aceștia mai tineri; intră în vorbă. Un Țigan voinic, stricat de vărsat, îl întîmpină rîzînd:

«Ce vînt te-a adus printre noi, logofete?»

Petrea se așează oftînd lîngă ei; ar vrea să zîmbească, să se arate tare, dar nu poate.

«Ce să mă aducă?... păcate!...

— Păcate? rînjește Țiganul; ba prostia te-a adus! Ce-ai făcut?»

— Am omorît, frate !

— Aî omorît ? Asta să întîmplă des, nu trebuie să te scîrbești așa de tare ! Zi-măi bine că aî vrut să te îmbogățești, și n'aî avut parte, logofete !»

Ceilalți doi, tovarășii Țiganului, se uită cu luare-aminte la el ; îl cercetează ; Petrea se simte stînjenit sub privirile lor ascuțite.

«Am omorît, zice el cu greutate, am fost trei, am pîndit pe un Grec care aducea o geantă de bani și l-am gîduit !

— Cine l-a gîduit ?

— Eū. Ceilalți doi m'aū ajutat, dar aū dat toată vina pe mine ; eū trag păcatul tuturor ; ei aū scăpat cu măi puțin.

— Așa sînt unii oameni în lumea asta : mișei ! zice cu convingere unul din tovarășii țiganului.

— Așa... murmură oftînd Petrea ; și m'aū dat pe douăzeci de ani...

— A da Dumnezeu și-î scăpa ! zice iar tovarășul Țiganului ; scapă omul și de-aici.

— Și de unde aducea Grecul banii ? întrebă Țiganul.

— De la joc de cărți. Ținea o casă de joc, într'o mahala din Galați.

— Bani de haram ! Să ştii că n'ai păcat, frate ; aceia nu erau baniî lui ; erau bani răpiţi pe nedrept.

— Dar l-am omorît, frate ! murmurâ Petrea.

— L-ai omorît.,. Eî şi? Şi pe un cîne îl omoară oricine şi nu ia nici o pedeapsă. Crezi că este vre-o dreptate pe lumea asta ? Las' c'om mai vorbi noi. Ni-i istorisi cum a fost. — Hai şi-i îmbuca ceva de ici. N'ai avut noroc, frate. Se cunoaşte că ai fost om de ispravă, dar ai avut tovarăşi nişte *lichele*. Cu noi, ai să te împaci, n'ai grijă ! »

Petrea s'a împrietenit cu cei trei. Pe Ţigan îl chema Toader Burlacu. Unul din cei două tovarăşi ai lui era Ardelean, era scurt, lat în spete şi vînjos, cu fălcile mari. Al treilea era nalt, cu frunte senină de învăţat.

Seara, în dormitor, Petrea s'a trezit vecin cu cei trei. Aū prins să vorbească în şoaptă. O lumină tristă şi săracă împrăştia jale pe pereţii goi. Condamnaţii stăteau pe paturi lungi, acoperite cu rogojinî.

«Eū am omorît un căprar în armată,

începu să povestească Țiganul. Să vezi cum a fost. Era la noi în escadron un biet băiat necăjit, de care-și bătea toți joc. Dar mie îmi era milă de el, săracul ; dacă era străin și-l înjura și-l bătea toți ! Mai ales un căprar, — unul Neagu, — nu-l mai slăbea din bătăi. Și la noi, la roșiori, erau bătăi strașnice, pe cînd eram eu ; te bătea cu trăgătorile pînă ce țîșnea sîngele. Da' mie îmi era milă. Pe urmă, mă *contrasem*, de la o fată, cu Neagu, și de șase luni îmi era sabia ascuțită. Eu eram fruntaș și într'un rînd făceam de serviciu pe grajduri. Iaca, seara, vine Neagu căptarul beat și începe să ia la bătae pe băiat : Năstase îl chema. «Domnule căprar, zic, dă-î pace, nu-l bate de geaba, că-î destul de amărit ; nu-l mai bate !» El a început a ride și a împlăti cu trăgătoarea. Mă-a venit așa nu știu cum... că de mult îl coceam eu... Am scos sabia și am dat. I-am dat la cap ; l-am umplut de sînge, a căzut jos ; pe urmă i s'a tras moartea din asta.»

Ardeleanul fâlcos, Pîrvu, începu să povestească și el :

«Eū mi-am omorit nevasta, zise el liniștit. Trăiam bine cu ea și-mi era dragă ; dar cu socru-meū nu mă împăcam de la niște pămînt. Într'un rînd, am prins a ne certa, eū și cu socru-meū. M'am mîniat, am tras cuțitul de la chimir și m'am repezit la el. Nevastă-meā a sărit să-l apere. Am dat în ea și am omorît-o. Pe urmă, am tăiat și pe socru-meū.»

În lumina tristă, în liniștea dormitorului, povestirile acestea simple curgeau cu liniște și te înfiorau de groază, ca o prăpastie tăcută al cărui fund nu se vede.

Pasul santinelei de pe coridor suna rar și regulat; cîteodată, în tăcere, glasul ei izbucnea sperios :

«Cine-î? Cine-î? — Stăi!» Se auzeaū murmure înnăbușite, apoi zgomotele se depărtaū prin ganguri, și iar, pasul santinelei răsuna rar și regulat.

Se auzi cornul, sunînd stingerea, prelungă și duioasă, ca o părere de rău. Lumina lampei fu micșorată, tăcerea castelului creșcu. Dar glasurile condamnaților iar prinseră a șopti.

Toader Burlacu zise, arătînd pe cel cu fruntea mare și senină :

«Încă noi tot am făcut ceva, de-am fost aduși aici. Dar omul ăsta, iată-l: — Florea, — a venit pe nedrept. Cum nu știi dumneata pentru ce l-a condamnat, așa nu-și știe el vina.»

Petrea se uită mirat la Florea. Condamnatul sta cu fața în sus, cu ochii ațintiți, și părea cufundat în gînduri mari. Trecu un răstimp după vorbele Țiganului, apoi Florea se întoarse pe o coastă, spre Petrea.

«Cum nu-mi știu vina? zise el rîzînd încet. Nu m'aŭ condamnat pentru că mi-am ucis nevasta? Mă plimbam cu ea la marginea orașului și a căzut, săraca, într'o fîntină părăsită. Ce-s eŭ de vină? De unde puteam ști de ce i s'a găsit capul despărțit de trup?»

Tăcu cîtăva vreme; fruntea lui de învățat se încreți ușor. Apoi urmă, cu un zîmbet grozav:

«Crezi că toți cei cari zac aici și se chinuesc în ocnele de sare sînt haimanale? Cea mai mare parte sînt *oameni*, domnule! Afară de asta, pe onoarea mea, jumătate

sint nevinovați. Hehe! eū am fost funcționar, am învățat carte, domnule! Ce crezi? Este vre-o dreptate în țara asta? Tu, om cinstit, îți cauți de treburile tale; deodată vin calăii, te înșfacă, te judecă cum socot ei, te chinuesc, nu-ți dau voe să te aperi. Un procuror, care toată noaptea a jucat cărți și a benchetuit, îți cîntărește sufletul, te străpunge cu vorba și cu ochii; oameni cari nu înțeleg nimica și dorm toată vremea, vorbesc despre pericole care amenință omenirea, se sfătuesc să dea un exemplu strălucitor și te condamnă, mă 'nțelegi, cu circumstanțe atenuante, la douăzeci de ani de ocnă... Cu circumstanțe *atenuante!* Pe urmă, procurorul, cu conștiința împăcată, seara, se duce iar la benchetuit și la cărți, iar jurații, mulțumiți că au dat un *exemplu strălucitor*, își freacă mîinile cu bucurie. Și aici, între ziduri înnalte, și dincolo, în răcoarea ocnelor, se pocăesc acei cari au fost condamnați de legile ome-nești! Ah-ah! dreptate!.. ce mai dreptate!..

Maî întâiū de toate, urmă Florea, cu vioiciune; nimeni nu-i vinovat; sint cărți care dovedesc asta! Sint împrejurări, dureri...

De ce unii sînt meniți să fie săraci și nenorociți? Hehe! cărțile spun multe.

— Bine, întrerupse Petrea, dacă faci un păcat, trebuie să-l ispășești...

— Să-l ispășești... hm! să-l ispășești!.. De ce să-l ispășești, dacă nu ești vinovat? Procurorul te osîndește și pe urmă se duce de petrece... iar noi putrezim aici... Dar n'o să murim noi! oiū scăpa eū vreodată! Atunci o să mă socotesc eū cu procurorul care m'a trimis să *mă răcoresc!*

— Procurorul și primul-jurat, mugi Burlacu.

— Procurorul și primul-jurat! zise Florea. Pentru asta m'am chinuit și o să mă chinuesc! Dar o să scap și o să le zdrobesc capetele! Pentru asta trăim noi toți!»

Florea tăcu; se întoarse cu fața în sus și începu iar să se uite în bagdadie, cu ochii mari deschiși asupra necunoscutului.

«Ce crezi? șopti Țiganul; crezi că aici avem oameni proști? Țista a fost om învâțat, nu vezi cum vorbește?..»

Petrea tăcu, buimăcit, și căzu pe gînduri. Crima și vieța trecută răsăriră în lumină singeroasă dinnaintea ochilor lui; vii-

torul, ocna, necunoscutul îl înfiorară ca o suflare de ghiață. Vorbele tovarășilor lui îi aduseră o noapte turbure în suflet. Ce-l așteaptă? Douăzeci de ani de ocna! Caută să răzbată grozăvia viitorului cu mintea. Douăzeci de ani!..

Aceste trei vorbe, figurile tovarășilor lui, vorbele lor, l-au chinuit toată noaptea. Și acum, după trecere de atîta amar de vreme, noaptea aceea tot îi stă deslușită în minte.

Încet-încet, condamnații adormiră; răsufările lor grele începură să șuere în tăcere. Pasul santinelei suna rar și regulat în gang. Din vreme în vreme se auzea, de afară, în tăcerea nopții, răcnete: La numărul patru, — bineee! — La numărul șapte, — bineee!... Și vuetul valurilor Trotușului răzbea slăbit în tăcerea dormitorului.

Zile cumplite aș început să curgă.

Între cele patru ziduri ale închisorii, ră-tăcea zadarnic printre ocnași, ascultînd une-orî povestiri grozave de i se încrîncena carnea pe trup. Seara, Florea învățatul începea să povestească întîmplări senine din vieța lui trecută; cîteodată izbucnea, și

iar începea blestemul contra societății care îl zvîrlise în noapte și osîndă. Toate sufletele acestea pline de rele se ridicau contra omenirii libere. Începeau să desvălească răni, patimi cumplite, toată răutatea și vițiul în care crescuseră și ca.e-î pierduse. Erau și ei vinovați, dar vinovată și păcătoasă e toată lumea. Erau vinovați, societatea îi trimisese la ispășire: ei mărturiseau că nu simțesc nici-o remușcare pentru crimele lor. Erau în dreptul lor să facă ce au făcut; oamenii nu puteau să-i judece, pentru că erau tot așa de păcătoși ca și ei. — Cinismul ocnașilor l-a înspăimîntat mai întăi; pe urmă s'a obișnuit a început să se bălăcească în el, ca într'o baie caldă.

Cînd erau cereri de sare, pornea, cu convoiul la ocne. Eșeau din închisoare, porneau într'un cerc mare de baionete sclipitoare, pe străzi înguste și dosnice; lanțurile sunau.

Ocna neagră îi sorbea în adîncimea ei răcoroasă. Parcă intrau în altă lume. Bolți răsunătoare se ridicau în toate părțile, ganguri largi de sare vînată. Lumina electrică

pîlpîia; și în creșterile și scăderile luminii, grupurile ciocănașilor luaü înfățișări fantastice. Iată un grup de doisprezece. Desprind o stîncă de sare. Ciocanele se ridică odată și odată cad, cadentat, împrăștiind prin bolți adînci ecouri întreite: *tac-ta-a-a!* *tac-ta-a-a!* se ridică și cad, se ridică și cad, regulat, ca purtate de o mașină, deșteptînd răsunetele peșterilor. Deodată, o lampă pălește, apoi cerne o lumină dulce violetă; și ciocanele cad, împrăștiind ecouri; în painjenișul violet, în pîlpîirile ușoare, ca palpitările unor aripi de flutur care se odihnește, umbrele ciocănașilor cresc, scad, se întunecă, se luminează, ca niște fantasme în lumii de visuri.

Ganguri adînci se întind, pline de umbră, iar în fundul lor licăriri de lămpii se arată, ca rănii de lumină. Pe sus, pînă la înălțimi amețitoare, cerdacuri săpate în sare, cu stilpi vineți și lucioși. Pretutindenî, o pulbere măruntă și moale, ca fulgiu de păpădie. La margine, o cupolă uriașă, ca de biserică se înnalță, pînă ce se deschide sus, în vîrf, într'un ochiü de lumină mic,

alburiu, ca un ochi de fereastră: acolo-î gura ocnei vechi, în lumina zilei.

Și sub bolțile răsunătoare ciocanele cad. Ocnașii umblă prin lumina rece, es din umbră ca niște fantome; glasurile răsună ca răcnete, trec unduind ca plîngerî de valuri.

Muncă amară și cumplită, fără rază de nădejde! Seara, același convoi, între aceleași baionete, trece pe străzi înguste în sunetul slab și trist al lanțurilor.

A-doua-zi, aceiași ocnă, aceleași figuri rase, cu ochii de oțel, aceiași lumină, aceleași glasuri trecînd prin peșteri ca plîngerî de valuri. Seara, aceleași convorbiri, aceleași blesteme contra societății care i-a asvîrlit în întunerec și osîndă. — Primăvara, vara, toamna, iarna, același soare, de care nu se mai poate bucura amărîtul lor suflet.

În anul întăiu a slăbit ca o scîndură. În primăvară, după șase luni de ocnă, cînd văzu o femeie în pulberea de lumină, și cînd simți că pentru totdeauna a murit o parte din viața lui, — o disperare nebună îl cuprinse și doruri de viață și de lume îi biciuiră simțurile cu apripile lor de foc.

Încătușat, gema noaptea ca un rănit, se frămînta, ca în jăratec, pe salteaua-î de pae, mușcînd-o.

Pe urmă, anii aŭ curs grei, dureroși, plini de chinuri fără samăn. S'a amestecat cu mulțimea dimprejuru-î, care suferea ca și el; a suferit și a gemut mai mult; toată ființa lui se umplea de venin clipă cu clipă.

L-aŭ necăjit și gînduri de fugă. Cu cei trei tovarăși ai lui, a plănuit scăparea. Șoaptele pe 'ntuneric, planurile, pregătirile, s'aŭ înnecat în neguri. În visurile la gura sobei, n'a rămas de cît clipa din urmă, clipa cînd el și cu tovarășii și-aŭ făcut cruce și aŭ apucat spre lumină, pe scări întortochiate, cătră gura ocnei vechi. Strîngere de inimă, răsufări scurte, călduri și răceli, pînă în clipa cînd s'a dat alarma. Din clipa aceia, icoanele se întunecă iar. Apoi se trezește în spital, negru de bătăi, pe moarte...

Ani de chinuri și de gemete trec. În sufletul lui își fac loc spaimetele; trupul i se istovește; nu-l mai încălzește soarele, nu-l mai răcoresc vînturile.

Ani mulți și dureroși! În ocne, în pal-

pitările luminii violete, se mișcă ca o umbră, ridică și lasă ciocanul ca împins de o putere pe care n'o pricepe ; mînîncă cînd mînîncă alții, se culcă odată cu alții. Pe drum, în convoi, mișcă greu picioarele încătușate. Intră fără simțire pe poarta mare, se grămădește în colțuri, nu se gîndește la nimic.

Numai în nopțile de vînturi și de vifor, cînd urechea și simțurile se deșteaptă, vin citeodată nălucile trecutului. Atunci stă, ascultă, vede, într'o lumină tragică, sate pustii după sate pustii, și în fund, o ruină, — satul lui ! Chipul Irinei răsare jalnic, cu genele plecate ; pe fața blajină trece o lumină de moarte. Satul lui ! Știe că e satul lui, dar nu-l mai cunoaște, nu-l mai știe cum a fost odată ; Irina lui ! logodnica lui, dar chipul i-î șters !... Umbre și lumină de jale răsar din trecut ; vînturile gem afară, înfundîndu-se în ganguri și sufletul lui e cucerit de o mîhnire de moarte. Vieța de-altădată se depărtează, tot se depărtează, se stinge. *Simte* că totul s'a sfîrșit ! Atuncea stă zdrobit, năuc, cu ochii duși. Totul s'a sfîrșit ! totul s'a sfîrșit !

Ani de amar curg. Și ruinile acestea ale trecutului, rămășițele acestea de icoane, se șterg și ele. Nimic n'a mai rămas ; sufletul e gol ca o peșteră neagră, numai noaptea adîncă domnește în el ; numai noaptea adîncă și disperarea adîncă care pare fără început, fără sfîrșit. Nici-o rază nu străbate în noapte ; în peștera sufletului său gem vînturi sperioase, fără pricină, fără rost... Totul s-a stîns ! totul s'a sfîrșit !

Și totuși... o amintire... ceva... nu știe ce... o lumină slabă, dulce, de zori, o părere, departe... — cea din urmă rămășiță, cea mai cumplită durere !

În ceasurile chinuite, cînd stătea cu ochii țintiți în lumină, Petrea Străinul se gîndea la noaptea din urmă. Din trecutul lui, veneau cumplite suflări de durere, care-î înghețau sufletul ; năluci se ridicau din noapte, ca bulbucî pe luciul iazului, pluteau din negura trecutului, spre slaba și trudită lui vieță de acum. Vieța lui din urmă a fost ca o noapte adîncă, în care urlă vijelia ; întunerec, jale, pretutin-

deni; numai în fund departe, o zare slabă, cu un asfințit șters.

Totul se sfârșise!

V.

În ceasurile de durere la gura sobei, Petrea Străinul se gîndea și la cele din-tăiū clipe de libertate.

Porțile s-au deschis și i-au dat drumul în lumea care l-a pedepsit. A intrat tînăr și voinic; a eșit uscat și îmbătrînit, cu barba căruntă și sălbatecă. A eșit toamna, cînd cad frunze arămiū în lunci. A prins a-și tirî picioarele în neștire prin colbul drumului. Nici-o mișcare sufletească spre lumină, spre vieață. A eșit cu același suflet pustiit de vînturile desnădejdiū, gol ca o peșteră neagră. Își tîra încet picioarele atita vreme prinse în cătușe. Și acuma-î păreaū strînse de fier, și citeodată, se o-prea, mirat că n'aude zgomotul lanțurilor.

Porțile s-au deschis, i-au dat drumul, s'au închis în urma lui. A pornit, a trecut pe străzi pline de lume; priviri piezișe îl

săgetaŭ. S'a suit pe culme, s'a uitat fără de scirbă spre castelul în care zăcea îngropată vieața și tinereța lui ; s'a întors, a pornit înnainte prin colbul drumului, încovoiat, tot cu simțimîntul condamnatului. Castelul a rămas zugrăvit în negru pe fondul de lumină al apusului ; el pășea străin prin frunzele toamnei, mai amărit decît oricînd.

A început cumplita rătăcire a pribeagului. A dormit pe margini de drum, pe paturi de frunze, în luncă ; noaptea de-a-supra lui, în albastru, călătorea aceeași lună a tinereții, poleind cu argint frunzele bătute de bruma toamnei ; și aceleași cîntece de vînt treceaŭ prin bolțile sărăcite de frunze... Dar el nici luna n'o vedea, n'auzea nici murmurele vîntului. În sufletul lui gol nu mai pătrundea nimic din natură și nimic din lume.

Purta pe frunte pecetea infamiei parcă. Oamenii se fereaŭ de el. La poarta satelor, cîinii îl lătraŭ ; privirile păreaŭ că-i zic : «Ce cauți aici, străinule?» — Nicăeri adăpost, nicăeri milă !

Începură lungile și mocnitele ploii de

toamnă. Zdrobit, ud pînă la oase, căta adăpostul cînilor, se bătea cu ei de la ciolanele aruncate în gunoi. Pășea încovoiat, plin de tină, prin apă și prin ploae; zdrențele se tîrau după el, oamenii îl ocoleau ca pe un animal murdar. Noaptea, rătăcea pe căi pustii; adormea lîngă ziduri, răzimîndu-și barba în ciomag. Și împrejurul lui, vînturile toamnei se jeluiau prin întunec, ploaia țîrîia; el tremura, se strîngea în zdrențe, apăsător de dureri sfișietoare.

Și, deodată, se trezi la altă viață, la alte chinuri. Vijelia care i-a mînat spre necunoscut viața, care l-a frămîntat, l-a zdrobit, l-a tîrît în nenorociri și în desnădejde, — l-a zvîrlit pentru cea din urmă oară pe țarmurile tinereții; — ș'acum vijelia a stat; mintea lui e plină de spaima vînturilor; sufletul geme și nu înțelege această din urmă pedeapsă.

El, niciodată, în pribegia lui, nu s'a gîndit să se întoarcă în locurile luminate de soarele copilăriei. Nu s'a mai gîndit niciodată la părinții lui, la Irina lui, la atîtea ceasuri dulci prăpădite în noianul trecutului. Sufletul lui era gol de toate, nu

cerea decît pace, nu cerea decît să fie piatră, să nu mă suferă!

Și acum, iată-l, deodată, în fața Irinei lui! Aceiași față blajină, aceiași ochi umbriți de lungile gene castanii... Se uită multă vreme la dînsa, lung-lung, buimac, prostit. Încet-încet, în sufletul, în mintea lui, prind să clocotească amintirile; ceasuri întregi se uită la dînsa, o străpunge cu privirile lui dureroase.

Și iată că ea singură a vorbit :

«Toată lumea l-a uitat; numai eă îmi măi aduc aminte de el!...»

După oftările sfîșiitoare, Petrea stă și se gîndește. O lumină arzătoare îi năvălește în suflet și în minte.

Părinții i-au murit; casa bătrînă s'a dărîmat; din tot trecutul, n'a rămas de cît Irina, și Irina e a altuia! L-a așteptat, l-a așteptat; după aceia, plină încă de durerea, ticăloșiei lui, a cercat să uite; s'a măritat apoi cu un preot cinstit. A trăit vieață multă în pace. Deodată răsare ca o nălucă el, nenorocitul, ocnașul, mortul! Ea nu bănuiește nimic; nu-și închipue că fericirea ei stă aproape de prăpastia sufletului lui!

Ce-î de făcut? Afară, vînturile primăverii sunau în livezi înflorite, ca șuete de ape. Petrea sta prăpădit în locul lui, la gura sobei, cu minile în păr, cu coatele pe genunchi; în ochii lui, toată deznădejdea sufletului; pe față, durerea anilor de întunec. Vîntul de-afară gemea odată cu furtuna din sufletul lui.

Ce-î de făcut? Sufletul gol se umpluse deodată de orbitoarea lumină a tinereței. Revolte adînci zguduiau firea lui adormită.

Fulgerări din nebuniile trecutului îi arăta pe popă supt genunchii lui. Tot se mai găsea vlagă în trupul lui istovit; se va mai găsi un colț de lume care să-î adăpostească măcar această fericire atît de tîrzie și atît de arzătoare! Irina e frumoasă și tînără încă!

Dar un gînd își făcu loc ca un șarpe rece în sufletul lui: Dacă Irina iubește pe popă? Se sculă și începu să umble năuc prin casă, înfrigurat. Nu se poate, asta nu se poate! A spus ea singură că nu l-a uitat pe cel rătăcit.

Bine, — dar preotul Miron l-a scăpat de la moarte, l-a adăpostit ca pe un prie-

ten: preotul Miron e singura ființă care de atît amar de vreme a avut milă de el.

Gîndurile se ciocneau ca fulgerile în negura nourilor. Se opri în mijlocul casei, cu minile în păr. Ș'apoi! el e *ocnașul*, el e nelegiuitul! și popa Miron i-a luat pe Irina, i-a zdrobit fericirea! Cu ochii mari, vedea pe popă, în sînge, sbătîndu-se la picioarele lui. Cu trupul înfierbîntat de unde de foc, cu dinții clăntănind se apropiè de fereastră. Gîndul din urmă îi rămase în minte, cu o limpeziciune grozavă. Păru că se liniștește, ca după o hotărîre mare, și privi afară, pe fereastră. Austrul se zbuciuma în livezi, ca pe o mare întăritată de întunec, și'n zbuciumul mării aceștia, pe ici, pe colo, copacii înfloriți păreau grămezi mari de spumă.

În căsuța din ogradă, se zărea lumină. Acolo e Irina *lui*. Chipul ei îi răsări în minte luminos ca *altădată*.

Și noptile cu porniri vijelioase, de acum douăzeci de ani, după ce văzuse o femeie în pulberea de lumină, — se întoarseră toate, într'o cumplită zguduire.

Zbucium amar porni în odaia tăcută, în

vuetul de valuri al austrului. Omul nenorocit gemea înăbușit, din adîncul ființei lui și-și mușca pîna la sînge buzele. Amare ceasuri, în care, ca vînturi de groază, trecură dorinți de moarte și de omor, odată cu freamăte calde, cu doruri de viață, cu lacrimi arzătoare!

Austrul gemea în livezi, venea la ferestre și le zguduia, parcă voia să intre înlăuntru. La răsărit, pe perete, luceau icoanele argintii într'o rumeneală dulce, ca într'o taină de zori.

Tîrziū, tîrziū se liniști vîntul. După această ultimă izbucnire, se liniști și vulcanul sufletesc, — pentru totdeauna! Sufletul trudit începu să se cufunde adînc, tot mai adînc, în noaptea de unde izbucnise la lumină și la viață. Trupul sfărîmat de durere adormi asudat, rece.

A-doua-zi, dimineața, cînd intră preoteasa Irina în odaia zbuciumului, Petrea era galben ca un mort, prostit ca și în noaptea de iarnă, cînd fusese adus de preot, pe moarte. Ochiū lui fără lucire o întîmpinara sfîșietori, umpluți de o rugă, de o

jale nespusă. Păreau ochii unui cal trudit care se prăbușește sub povară și bice.

Preoteasa se așază supt icoane, tăcută, cu mâinile subpuse. Într'un răstimp, întrebă :

«Ce ai dumneata, de ești așa de galben? ești bolnav?

— Nu!» răspunse cu durere străinul. Apoi deodată prin ochii lui trecu o lumină, buzele tremurară ca în apropierea lacrimilor și, cu o silință mare, gemu :

«Vorbeai erî de cel care a plecat în lume și pe care nu l-ai uitat.

— Da, zise preoteasa, liniștită; de dumneata n'am de ce mă teme; pari a fi om bun... Nimănuî pînă acum n'am vorbit de *Petrea*.» Buzele lui Petrea iar tremurară.

«Ce-ai zice, murmură el deodată, cași-cum s'ar fi zvirlit într'o prăpastie; dacă Petrea s'ar întoarce?»

Preoteasa răsări, apoi zise repede :

«Nu, nu se mai întoarce, nu se poate să se mai întoarcă ! Petrea a murit.»

Străinul fu străpuns de un fior. Preoteasa privea pe fereastră, la primăvara de afară. O mîhnire mare domnea în odaia tăcută, ca în urma unui mort. Soarele dimineței

întra pe ferestre și punea plăci de lumină în umbra plină de mirezme de tămie și de flori uscate de câmp.

O înfiorare rece scutură carnea uscată a Străinului; ochii lui adânci erau plini de disperare. Pe buzele lui albe o vorbă mare sta gata să nască.

Preoteasa zise iar cu greutate:

«Nu, nu mai vine. L-am așteptat multă vreme, nu l-am uitat; dar inima îmi spune că Petrea a murit acolo, pe unde s'a zbu-ciumat, în străini. Cine știe sub ce brazde și sub ce cruce zac oasele lui! Cine știe!...»

După vorbele acestea, rostite cu jale, două lacrimi izvorîră în colțul genelor ei castanii. Ochii lui Petrea se umplură de foc. În sufletul lui, gemînd; mărturisirea, *vorba mare*, născu, izvorî prin ochii înfrigurați; buzele tremurară, purtate de un freamăt dureros, — dar vorba rămase în adîncuri, se stinse.

Și preoteasa își șterse lacrimile, se ridică și eși oftînd.

